sait faik

BÜTÜN ESERLERİ

şahmerdan 2
lüzumsuz adam

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI : 101
SAİT FAİK / BÜTÜN ESERLERİ : 2

ISBN 975 - 494 - 087 - 8
2001 . 06 . Y . 0105 . 2035

Birinci Basım 1970
İkinci Basım 1974
Üçüncü Basım 1977
Dördüncü Basım 1980
Beşinci Basım 1982
Altıncı Basım 1984
Yedinci Basım 1987
Sekizinci Basım 1989
Dokuzuncu Basım 1992
Onuncu Basım 1995
On Birinci Basım 1996
On İkinci Basım 1998
On Üçüncü Basım 2000

On Dördüncü Basım
Aralık 2001

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenişehir 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 49 98 - 434 49 99 - 431 81 22
Faks : (0-312) 431 77 58

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No: 8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0-312) 434 41 06 - 434 41 07
Faks : (0-312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Cağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0-212) 522 52 01 - 520 02 59
Faks : (0-212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • e-mail: info@bilgiyayinevi.com.tr

SAİT FAİK

Bütün Eserleri

2

Şahmerdan
Lüzumsuz Adam

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni: fahri karagözoğlu
kapak fotoğrafı: ara güler

Bu kitabın yayın hakkı, yazarıyla yapılan
sözleşme gereği Bilgi Yayınevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz;
yayınevinin yazılı izni olmadan,
radyo ve televizyona uyarlanamaz;
oyun, film, CD ya da manyetik bant
haline getirilemez; fotokopi ya da
herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık
ticaret ltd. şti.
tlf : 384 34 35 - 384 34 36 - 384 34 37

İÇİNDEKİLER

Şahmerdan

Şahmerdan 9
Çelme 15
Kaşıkadası'nda 24
Mahpus 34
Bir Define Arayıcısı 42
Projektörcü 51
Francala mı, Ekmek mi? 57
Paşazade 62
Krallık 66
Çöpçü Ahmet 71
Köye Gönderilen Eşek 76
Zemberek 82
Alt Kamara 88
Satılık Dünya 92
Köy Hocası ile Sığırtmaç 98
Şeytanminaresi 103
Bekâr 107
Beyaz Pantolon 117
Bir Kadın 127

Lüzumsuz Adam

Lüzumsuz Adam 133
Ben Ne Yapayım? 144

Birahanedeki Adam 148
Mürüvvet 152
İp Meselesi 161
Menekşeli Vadi 167
Bizim Köy Bir Balıkçı Köyüdür 175
Kaçamak, Papağan, Karabiber 184
Bacakları Olsaydı 193
Ayten 198
Papaz Efendi 203
Bir Külhanbey Hikâyesi 213
Kameriyeli Mezar 218
Hayvanca Gülen Adam 226

ŞAHMERDAN

Birinci Basım 1940
İkinci Basım 1951
Üçüncü Basım 1955
Dördüncü Basım 1965
Beşinci Basım 1970
Altıncı Basım 1974
Yedinci Basım 1977
Sekizinci Basım 1980
Dokuzuncu Basım 1982
Onuncu Basım 1984
On Birinci Basım 1987
On İkinci Basım 1989
On Üçüncü Basım 1992
On Dördüncü Basım 1995
On Beşinci Basım 1996
On Altıncı Basım 1998
On Yedinci Basım 2000

On Sekizinci Basım
Aralık 2001

ŞAHMERDAN

Şahmerdan kurulduğu zaman bir giyotin haliyle meydana çıkıvermişti. Direkler hazırdı. Birer birer güçlükle iskelenin altına yerleştirildi.

Üstüne boynundan geçen düğmesiz bir heybe sırtını hatırlatan yamalı ve partal bir yelek –yelekten çok hırkaya benzeyen bir şey– geçirmiş; ellilik, kır saçlı, fakat dinç, okkalı bir adam bağırdı:

– Salih, Abdurrahman, Şaban, Ali... Hadi çocuklar!

Şahmerdanın bin kiloluk ağırlığının inip kalktığı iki ucu boş bırakılmış direklerin iki tarafına, Salih ve Şaban... diye bağırıldığını duyar duymaz, iki adam koşarak gelip oturdu.

Heybeden yapılmış partal yelekli, şahmerdan makinesinin üstüvanesine sarılmış demir telin ucuna geçti. Dört hamlacı ise ağır ağır, iskelenin direklerini, sudaki balıkları seyrede ede, eğlene eğlene makinenin kollarına yapıştılar.

"Şahmerdanın buharla işleyeni iki yüz, üç yüz, beş yüz kilo ağırlığı iki nefeste yukarıya kaldırır. Fakat dört kişi bu bin kiloyu makinenin büyük ve küçük çarkı sayesinde ancak işletebilirler. Ağırlığı yukarıya çekmek için en aşağı on beş dakika çalışmak lazımdır. Saatte bir de on beş dakika mola vermeden çalışmaya imkân yoktur.

Bir liraya bu iş görülmez, görülmez ama, zamanlar kötü birader. Ben Karahisarlıyım. Dalgıçlıktan tut da tersaneye kadar girmediğim deniz kapısı kalmadı. Hepsinden biraz çakarım..."

– Hadi çocuklar!

Biri çok sarışın, narin bir adamdı. Ötekisi uzun boylu, esmer ve sıska... Bir tanesi kısa boylu, kalın enseli ve zaman zaman birdenbire kızaracağı yerde sararan bir şişman. Dördüncüsü de her gün tesadüf edilen hamallar gibi alelade, hiç kuvvetli gözükmediği halde yorulmaz birisi.

Şimdi bu dört amele var kuvvetleriyle çalışıyorlardı.

Sarışın, narin, uzun boylu amele ile şişman, kalın enseli bir arada, diğer ikisi de, makinenin öbür kolunda idiler. Bin kilo iki kalasın arasında ağır ağır şahmerdanın ta tepesine kadar çıkıyor, sonra dipte oturan ve ağırlığın aralarında gidip geldiği iki direği sımsıkı iplerle tutanlardan biri;

– Hoooo! diyordu.

Makinedekiler duruyor, terlerini siliyorlardı.

Ağırlığı yukarıya çekmeye yarayan demir telin ucunu tutan Karahisarlı;

– Haydi!.. diye bağırıyordu.

Yine dipte kalasın yanında oturmuşlardan biri;

– Bando! diye haykırıyordu.

Karahisarlı sımsıkı tuttuğu telin ucunu bırakıyor, demir tamponlar birbirine vurup iskeleyi ileri geri sarsıyor ve bin kilo tok bir sesle kırmızı ucu gözüken demir potreli on santim daha deniz dibinin meçhul taşına sokuyordu.

Karahisarlı, çelik teli ağır ağır topladıktan sonra çocuklarına seslenir gibi;

– Haydi çocuklar! Bu sefer biraz daha yukarı kaldıralım. Daha iyi. Ne kadar yukarıdan inerse o kadar derine girer. Hadi çocuklar... diyordu.

Sarışın amele kıpkırmızı kesilmişti. Saçları yavaş yavaş kirli elleriyle yağlanıyor, boynunun damarları şişiyor, göğsü harikulade genişliyor, narin vücudu, birdenbire, atlet insanlarda olduğu gibi atlaşıyordu. Aynı kola yapışmış arkadaşı şişmanın yüzünde bir damla ter yoktu. Yüzü ise müthiş bir kuvvet sarf ediyormuş gibi buruşuyordu. Fakat bu sahte buruşukluk çok beceriksiz bir şekilde yapılıyordu. Öteki koldaki iki hemşeri olduğu sözlerinden anlaşılan iki hamlacıdan birisi acınacak bir zayıflıktaydı. O da bütün işi arkadaşına bırakmaya çalıştığı için kızarmıştı. Arkadaşı ise ona en küçük bir kuvvet bile sarf ettirmemek için elinden geleni yapıyordu.

Karahisarlı yeniden;

– Vira çocuklar, dedi.

Haziran yağmurları birdenbire kesilmiş, yaz; rüzgârsız, ağır ve kasvetli iskelenin ve denizin üstüne çöküvermişti. Dört hamlacı terliyorlardı. Potrel bazen denizin içinde bir kayaya rastlıyor, demir güllenin üstüne bütün hıncıyla düşmesine rağmen ancak iki-üç santim giriyor, yahut da demir potreli bir balmumu gibi bir vuruşta eritiveriyordu. O zaman demiri yeniden hava tazyiki ve oksijenle işleyen ateş makineli "chalumeau" ile kesmek lazım geliyordu.

Bir cıgara molası esnasında sarışın amele, yardımcısı Salih'e;

– Bana bak ulan, dedi, numaracı! Beni eşek yerine alma. Namusum hakkı için, bir kafam kızarsa, atarım denize seni.

– Bir halt edemezsin diye söylendi Salih.

– Görürüz... dedi öteki.

Salih amele başı mevkiinde olan Karahisarlının komşusuydu. Zor işlerden kendini ancak bu sayede ve kancıklıkla kurtarabiliyordu. Karahisarlı ise Salih'in bu hallerini görmemezliğe gelir;

– Çalışıyor, derdi, fena çalışmaz bizim Salih. İyi ameledir.

Cıgaralar bitmişti. Tekrar iskelenin damı gölgesinden güneşin önüne çıkmak cesaretini, kendinde ilk Abdurrahman buldu. Bu çok sarışın olan ameleydi. Sonra sırasıyla zayıf, zayıfın arkadaşı ve Salih geldiler.

Karahisarlı;

– Haydi çocuklar, bu son galiba, dedi. Bu sefer kazığı kaktık. Vira! diye haykırdı.

Çarklar dönüyor, küçük çark büyüğünü döndürüyor, ağır tokmak ağır ağır tepeye yükseliyordu. Birdenbire hepsi durakladılar. Karahisarlı teşçi etti:

– Ha çocuklar ha!

Bütün asılmalara rağmen ağırlık yukarıya çıkmıyordu. Karahisarlının elini kalın tel kesiyor;

– Gayret, diye bağırıyordu.

Bir gayret daha sarf ettiler. Çarkın dişleri tebessüm eder gibi tatlı bir ses çıkardı. Sonra zincir şıkırtısı gibi bir ses duyuldu. Şahmerdan ta tepedeydi. Bin kilo, Karahisarlının sözüne göre, bin beş yüz kilo olarak yere düşecekti.

Öküzleri durdurur gibi bir ses işitildi:

– Hoooo...

– Haydi!

– Bando!!

Demir potrel müsait bir zemin bulmuş ola-

cak ki bir yirmi santim denizin kumları içine daldı. İskelenin dibindeki balıklar uzaklara kaçıştı.

Şimdi dört amele nefes nefeseydiler. Salih'in arkadaşı, sarı yulaf saçlı Abdurrahman Salih'e dik dik baktı. Deminki duraklamanın sebebi oydu. İşi büsbütün açığa vurmuştu. Abdurrahman'ın gözünün içinde hınç ve hiddet parlıyordu. Salih edepsiz insanlara has bir lakaydiyle denizi seyrediyordu. Abdurrahman'ın içinden bu kıçı kendisine dönük adama bir tekme savurmak, şahmerdanın inip kalktığı iki direğin arasından şu herifi, denize uçuruvermek geçti. Fakat yalnız;

– Ulan kahpe! dedi.

Karahisarlı;

– Kime diyon ulan, dedi, o lafı?

Abdurrahman bu adamdan çekinirdi. İsterse parasını bile vermez. Bu kimsesiz, ne idüğü belirsiz, lakayt iskelenin köyü içinde Abdurrahman'ı perişan bırakabilirdi.

– Anama, dedi.

– Neden?

– Neden olacak, dedi, beni doğurduğundan.

Karahisarlı;

– Tövbe estağfurullah... demekle iktifa etti.

Sonra yine her zamanki munis ve iyi halini aldı.

– Haydi evlatlar, dedi, bu son. Ama çok kaldıralım. Hadi!

– Vira...

Çarklar dönüyor, fakat zaman zaman, zınk diye duraklıyorlardı. O zaman Abdurrahman'ın gözleri ateşle dolu, Salih'e çevriliyor, Salih suratını defi hacet eder gibi buruşturuyordu. Zannediyordu ki böyle buruşturursa ne kadar kuvvet sarf

ettiği anlaşılacak. Fakat ne boynunun damarları şişiyor, ne de kalın yağlı ve tüysüz kollarında bir adale hareketi görülüyordu. Abdurrahman hınçla ve müthiş bir enerji ile, dönmeyen çarka âdeta tekme atarcasına kola yapışıyor, aşağıya veya yukarıya indirmeye veya çıkarmaya çalışıyordu. Bu arada o, öteki koldakilere bakıyordu, Salih'e bakmamak için. O koldakilerden zayıfın, arkadaşına biraz olsun yardım ettiği, gördüğü terden sırtına yapışmış gömleğinden anlaşılıyordu.

Bir ara yine, zınk diye durdular.

Karahisarlı;

– Biraz daha, dedi, biraz daha çocuklar...

Abdurrahman boynunun ve şimdi alnının damarı da şişerek kola asıldı. Salih bu sefer yüzünü buruşturmaya bile lüzum görmemişti. Şahmerdan tepedeydi.

– Hooo... diye bağrıldı.

– Haydi.

– Bando! Bando!

Bin kilo, bin beş yüz kilo olarak düştü.

Karahisarlı teli bir vücut hareketiyle ileriye doğru bırakmıştı. Abdurrahman hızla bir yarım sağ döndü. Arkadaşı Salih'i müthiş bir tekme ile denize yuvarladı. Kendisi de sırtüstü, ağzından kan boşanarak iskelenin tahtaları üzerine düştü, Salih yüzme bilmediği için bir on dakika içinde boğulmuştu. Abdurrahman'ı hastaneye kaldırdılar.

Bu son potreldi. O da çakılmıştı. Şahmerdan makinesini, akşam karanlığında öteki iki amele, sessiz sadasız, bir son vapurdan sonra söktüler.

ÇELME

Hemen bir on dakika yürüyünce kasaba haricine çıkılır. Şimdi artık insan kuş misalidir. Şose hür, serazat, serseri uzanır. Yanın sıra kambur gölgen yürür. Geçenler "selamünaleyküm" derler.

Kimse kasketini ötekine çıkarmaz. Fakat herkes herkesle ahbap olabilir. Ceviz ağaçlarının altına çökebilir, tabakalarınızdan birer cıgara yakabilirsiniz. Belki de hiç konuşmadan, bir daha konuşmak ümidi bile kalmadan "Allahaısmarladık!" der, birbirinizden ayrılır gidersiniz.

Tekrar, yola düzülür, içinizde bir insanla yapılmış ahbaplığın şenliğini, bir ceviz ağacı gölgesinden sırta yapışmış köylerin, uzak dağların, kıvranan çayın, uzak bir gölün parıltısı; içinizde bir hasreti, bir yakınlığı ve bir yakın uzaklığı, hatıraları, sevinç ve kederleri ve aşkları eşelemiştir.

Şoseden ayrılan güzel, harikulade yerlere, bilinmedik, hep arzulanmış yerlere gittiklerini zannetmeyen bir yaradılışta kaç insan vardır, bilmem? Varsın olsun! Mademki her zaman insanların içinde bir cennet yaratmak hülyası hakikat kadar kuvvetlidir. Şoseden ayrılan, etrafında kara ve kocaman böğürtlenlerin olduğu ıslak gibi toprak yolda istediğiniz kadar cennet köyler, sevişen insanlar, mahsuldar topraklar, şarap içilen kah-

veler tahayyül edebiliriz. Mademki bugün evimizden çıkarken kırlara çıkmayı, çobanlarla konuşmayı, şoseden yürümeyi, böğürtlen yemeyi ve su kenarındaki çimenlere uzanmayı düşündük.

Bırakın beni ey hakikatler! Yürümek istiyorum. Cennetlerin olduğu yere doğru. Ne açıkları, ne açları, ne beni kızına münasip görmeyen zengin tüccarı, hiçbir şeyi düşünmeyeceğim. Dertlerimden kime ne?

Bırakın beni harpler... Kadınlar... Çocuklar... Açlar... Deliler. Yürümek. Şoseden ayrılan yoldan bir cennete doğru yürümeye bırakın.

O bayıra yaslanmış köye kadar çıkmayacağım. Bayırın dibinde su başını bulup oturacağım ve kendi kendime diyeceğim ki:

"İşte cennetin akar suyu... Cennete giremem. Burada dinleneyim."

Bayıra resim gibi yapışmış, Fatma'ların Ali'lerle sevişiği, kahvelerinde delikanlıların şarap içip oynadığı, havaya tabancalar sıktığı kaygusuz memlekete gitmeye hiç niyetim yok. Çünkü:

Basık tavanlı, tütmüş sobası, pis cıgara dumanlarıyla dolu bir kahvede insanlar toplanmışlardır. Taşmış sulardan, vergiyi verememiş, mandasını satmış, harbin bize gelip gelmeyeceğinden, boku bokuna adam öldürmüşten, sıtmalıdan bahsediyorlardır. Köşede, içi karmakarışık bir adam oturuyordur. Bu başkasının hesabına, bir zengin hesabına tam otuz sene askerlik etmiştir, ötekinin çocuğu Çanakkale'de ölmüştür. Bu al delikanlı yakın harpte süpürülecek...

"Aman şuranın böğürtlenleri harika, parmak gibi yahu, koş!" dedim, kendi kendime.

Susuzluktan yanmıştım. Söğüt ağaçlarının gölgesindeki böğürtlenler ne serin şeyler...

Böğürtlenleri yedikten sonra tekrar toprak yolda yürümeye başladım. Su sesi gelmeye başladı. Bin bir kuş, parlak yapraklı ağaçlarda kümelendi. İçime ağlamak geldi. Gülmek istedim, tutturdum bir memleket havası...

– Ah anam, dedim, dünya güzelmiş be!

Bir çayırlığa varmıştım. Bir çocuk boylu boyunca çimenlerin üzerine yatmıştı. Bir inek otluyordu. Biraz ötede suyun sazları görünüyor. Daha ileride bir iskelet köprü, kara ve çürük tahtalarıyla duruyor. İnsan iki eliyle onu tutup sallamak, sallamak istiyordu.

Birdenbire kenarda bir harabe gördüm. Yine birdenbire buranın kasabanın eski bir mesire yeri, bu harabenin de bir değirmen olduğunu hatırladım.

Saçları dağılmış, burnu otların içinde, küçük ve simsiyah elinde bir uzun değnekle toprak yoldaki tahayyül ettiğim dünyalara varmış çocuğun yanına yattım.

Bir on dakika uyukladım. İçime on dört yaşımın hasretleri yığıldı ve uyku, tepemden yıldırım gibi geçen kırlangıçların kanadında yıldız yıldız olduğu zaman yanımda bir ayak sesi duydum. Baktım bir jandarma.

– Merhaba hemşerim, dedi ve çöktü.

Elinde mavzerini tutuyordu. Otların üzerine silahını bıraktı.

Bir cıgara yaktı. Konuştuk.

– Sen nerede ve niye bekliyorsun burada hemşerim? dedim.

– İşte şurada...

İşaret ettiği tarafa baktım. Hakikaten kırmızı ve beyaz boyası uçmuş bir tahtadan, bir iskambil kâğıdından yapılmışa benzeyen karakol kulübesi duruyordu.

– Peki neden bekliyorsun? Buralarda bir şey yok ki.. İn yok... Cin yok.

– Bilmem... dedi. Emir böyle...

Halbuki ben daha ona sual sormadan her şeyi hatırlamıştım:

Seferberlikteydi. Kasaba ne müthişti yarabbi! Fırınların önünü bugün hatırlamıyor gibiyim. Ömrüm oldukça da hatırlamamaya çalışacağım. Bununla beraber mesut insanlar yok değildi. İnsan başkalarının aç, perişan olduğu günlerde nasıl mesut olur, dememeli. Öyle bir olur ki. Öyle de bir olmayabilir ki...

Bir cuma günü bu mesut insanların hanımlarından mürekkep bir kafile "değirmen başı" denilen bu mesiregâha doğru kestirme olsun diye mısır tarlalarının içinden, daha sabah sisi kalkmadan yola çıkmışlardı. Mısır yapraklarından sabah çiği ellerine, göğüslerine ve saçlarına düşüyor, çığlıklar koparıyorlar, gülüşüyorlar, kulaklarını, boyunlarını ve hatta çözük düğmelerinden memelerini gıcıklayan mısır yapraklarına "çapkın!" diye latifeler ederek mesireye doğru geliyorlardı.

Bunlardan biri şube reisinin hanımıydı. Tombul, beyaz, kara gözlü, otuzunda bir hatundu. Onun yanı sıra kaşları rastıklı, dudağı yok gibi ince, bıçak gibi sivri ve parıltılı gözlü, kuru ve parmakları gayet uzun kırk beş yaşlarında bir başka hanım yürüyordu. Şube reisinin tombul hanımına sataşan mısır yapraklarını kıskanç elleriyle koparıyor, ona yol açıyordu. Hanıma ba-

karken, bir hendek atlatırken bir kasaba delikanlısı gibi erkek tavrı alıyordu.

Yavaş bir sesle mısır yapraklarını azarlıyordu. Sonra şube reisinin hanımının kulağına, gözleri arkadan gelen hanımlarda, fısıldıyor, fısıldıyor... Tombul hanım basıyordu kahkahayı! Mavi sabah göğü cam gibi kırılıyordu, sisler hızlı hızlı dağ kenarına doğru koşup gidiyorlardı.

Arkadan kalçalarını oynatamayan gayet şişman bir hanım ahlarla ohlarla kız olduğu pek belli, latif bir mahlukun koluna abanmıştı. Genç kız alı al moru mordu.

Daha rüyasından yeni çıkmış çocukların tadıyla pelteli ve reçelli bir halde mavi gözleri insana bir ekmek gibi aziz geliyordu.

Hizmetçi olduğu anlaşılan, başı sımsıkı örtülü ve hotozlu, bir eskimiş fakat şık yeldirme giymiş diğer bir kadın da, yedi-sekiz yaşlarında narin bir erkek çocuğun elinden tutmuştu. Öteki elinde ise gayet şık bir sepet taşıyordu. Hepsinin arkasında hiçbir şey görmediği, fakat birçok şeyler düşündüğü mahzun suratından belli bir topal emirber geliyordu. Sırtında büyük ve kulplu bir sepet vardı. Ellerinde de bir diğer küçük sepetle bir kocaman paket taşıyordu.

Önde giden şube reisinin hanımıyla şakalaşan kırk beşlik hanım evvela şube reisinin hanımına;

– Ruhum! dedi, şurada biraz dinlenelim... Sonra arkaya döndü; Refika Hanım, dedi, isterseniz biraz dinlenelim.

Refika Hanım denilen şişman hanım;

– Aman, dedi, orada dinleniriz. Bir dinlenirsem bir daha artık kalkamam. Sizin de burnunuz-

dan getiririm. Aman, tövbeler tövbesi! Bir daha mı? A kadın! Senin bu vücutla değirmen başına teferrüce gitmeye ne hakkın var, ne takatın...

Bütün millet bu sözlere güldü. Yalnız arkadan gelen asker gülmedi.

Şube reisinin hanımı emirbere haykırdı:

– Hasan, yoruldun mu?

– Yok hanım, diye cevap verdi asker, biz yorulmayız.

Kaşları rastıklı taze, tatlı bir gözle şimdi kendilerine yaklaşmış askeri süzdü;

– Aslan! dedi.

Şişman hanımla güzel genç kız çok arkada kalmışlardı. Arada bir duruyorlar ve şişman hanım derin bir nefes alıyor, yine yürüyorlardı.

Fısıltı halinde konuştukları işitiliyordu:

– Ah Melâhat bir acıktım ki...

– A, anne diyordu güzel genç kız, daha sabahleyin ona yakın pufböreği yedin.

– Acıktırıyor buranın havası, kızım.

Genç kız bir melek gibi güldü. Tam bu sırada havadan geçen erkek kuşların birdenbire gittikleri istikametin aksine dönüp birbirine girdikleri, cıvıldaştıkları duyuldu.

Şimdi hepsi durmuşlardı.

– Aman ne ötüyor kuşlar, yarabbim! diye haykırmışlardı.

Fakat kimse bu genç kızın içinden geçen bayram arabalarını ve çıngırakları duymadı. Belki de asker topal Hasan bir dakika bir memleket rüyası gördü.

(Bunlar bizim hikâyeci numaralarımız, affedin!)

Şimdi, değirmen başına yaklaşmışlardı. Bir-

denbire durakladılar. Değirmenin önündeki koca çayırı insanlar doldurmuştu. Arabalar, arabalar üzerine yığılmıştı. Meydanda tüten yer yer ateşler gözüküyordu. Daha yaklaşınca bu kalabalığın ekserisinin kadın olduğu fark ediliyordu. Arabaların etrafında kilimler, seccadeler, hatta yorganlar serilmişti. Arabaların kuru otları üzerinde sısıka çocuklar uyuyordu.

Kasabanın büyük değirmeni yalnız buğday öğüttüğünden mısır unu için yalnız bu değirmen çalışıyordu. Bu değirmen günde ancak kırk-elli çuval öğütebilirdi, geceli gündüzlü çalışmak şartıyla... Kasabaya yetmiyordu.

Yakın köylerden ve kasabadan binlerce ahali bir çuval mısır öğütmek için birbirine giriyordu. Ekseriya çocuğunu yüklenen ve eşeğini iki çuvalla önüne katan kadın gelip günlerce sırasını bekliyordu. Ateşler yanardı. Geceleyin çakallar, etrafta dolaşır, ulurlardı.

İki çuval mısır edinmiş insanlar, yarının birkaç tok gününü adamakıllı sahicileştirmek için aç, burada bekleşirlerdi.

Birisinin çuvalından dökülmüş un kapışılır, hemen orada yoğurulur ve bazlama yapılırdı. Değirmenciler değirmen çöreğini herkese vermezlerdi. Parası olan yerdi. Parası olanın ise burada işi neydi? Birisini bulur, gönderirdi değirmene... O birisi, burada beklerdi. O birisi ise parasını daha kötü günlere saklayan insandı. Hastalık, ölüm...

Rastıklı taze;

– Çocuklar, dedi, burası kıyametten bir numune! Bir alamet!.. Nasıl geçeceğiz bu güruhun arasından?

Şube reisinin haremi sararmıştı. Genç kız anasının bir-iki dakikalık kolunu bırakmasından doğan bir neşe içinde Hasan'la şakalaşıyordu. Hasan birdenbire bir kahraman vaziyeti takındı:

– Yürüyün, korkmayın, gelin arkamdan.

Meydanda birdenbire ses sada kesilmişti. İnsanlar iki sıralı dizilmişler, sepetlerin aralığından cezveleri, gaz ocakları ve sarı kırmızı ince kâğıtlarla örtülmüş bin bir eşya gözüken gezinti kafilesini seyrediyorlardı.

Tam ortaya gelmişlerdi ki kalabalıktan birkaç ses işitildi.

Bir kadın,

– Ay rastıklı Ayşe'ye bak!

– Amanın haspam! dedi bir diğeri.

Birdenbire avurtları birbirine çökmüş, uzun etekli, uzun boylu, diri memeli bir hatun askerin önüne çıktı. Asker;

– Çekil, kadın! dedi.

Kadın çıngıraklı bir kahkaha attı. Şube reisinin hanımını belinden tutmuş olan rastıklı taze;

– Adi mahalle karısı! diye söylendi.

Kadın bu sözü işitmişti. Yine o çıngıraklı kahkahasıyla güldü. Topal askeri bir çelmede yere yıkarak devrilen eşyaların üzerine, gözü görmez bir halde atıldı. Bir dakika şaşıran değirmen meydanı ahalisi, şimdi ellerinden sepetleri ve paketleri fırlatmış kaçan teferrüce gelmişlere bakmadan, zeytinyağlı dolmaların ve kocaman beyaz ekmeklerin, kaşarpeynirlerinin üzerine atıldılar; bayılanlar, ölenler oldu. Fakat doyan da doydu.

*
* *

Demin o ellerimle tutup sallamaya çalıştığım köprü başında bu kıyamete bakan şube reisinin hanımı ile rastıklı taze durmuşlar, bu dehşetli manzarayı seyrediyorlardı. Şube reisinin tombul hanımı;

– Allahım, kıyamet günü de mi böyle olacak, a Ayşe Hanım? dedi.

Ayşe Hanım düşünceli;

– Zahir... diye mırıldandı.

KAŞIKADASI'NDA

(Medarı Maişet'ten)

Sandalın başında Mücahit oturmuştu. İki küçük, küreklerde idi. Ben sandalda başım döndüğü için ta dibe çömelmiştim. Denizi göremiyordum. Yalnız çok aydınlık gökyüzünün bir akarsu gibi kaydığını görüyordum. Odisiya Rumca bir şarkı söylüyordu. İdris yarı beline kadar çıplak, Odisiya'yı dinler gibiydi. Zaman zaman mavi gözlerinde seri bir ay aydınlığı parlıyordu. Yanımda ismini bilmediğim bir çocuk oturmuştu. Ufak, minyatür bir yüzü ve vücudu vardı. Her tarafı ufaktı: Elleri, kulağı, gözü. Ona "Sultan Hamit Cücesi" derdik.

Kaşıkadası'na geçiyorduk. Hepimizin içinde bir Robenson havası esiyordu: Gemi batmıştı. Bir sal parçasının üstündeydik. Hâli bir adaya çıkacaktık. Bir kulübe yapacaktık...

Bu güzel hayalleri bozmamak, herkes, kendi Robensonluğunu diğerleriyle paylaşmamak için konuşmuyordu. Çünkü yedi kişinin yedisi de Robenson'du. Bir lakırdı ile Burgaz Adası'nda oturduğumuzu ve bu Burgaz Adası'na çok yakın, ay ışığına tersine bir kaşık gibi kapanmış Kaşıkadası'nın bir adamın malı olduğunu; adamın ölü, vârisi olmadığı için adanın hükümete geçtiğini, şimdi kimseler yoksa bile yarın beş-on kişiye ait olaca-

ğını, evler, belki de plajlar yapılacağını hatırlayıverecek. Kulübelerimizle, salımızla, hayallerimiz ve vahşilerimizle yaptığımız kocaman hayal transatlantiğine bir buz dağı çarpacaktı. Ondan sonra hiçbirimiz mehtaplı bir gecede Kaşıkadası'na sergüzeşt aramaya çıkmayacaktık. İdris'le alay edecektik. O zaman yarı beline kadar soyunup bir vahşi gibi giyinmeyecek, kendi hayallerini bizimkilerle ayarlayabilmek için bin bir çareye baş vurmayacaktı.

Sandalın dibinden kafamı çıkarınca, dibinde beyaz taşları parıldayan bir koya yaklaştığımızı gördüm. Hepimiz beyaz bir binaya bakıyorduk. Hayret içinde gibiydik. Hâli adada bir bina!.. Yine konuşmuyorduk. Odisiya Rumca şarkısını birdenbire kesmişti. Küçük cüce bir lastik top gibi yuvarlanmıştı. Kürektekiler, çalışan, terlemiş insanların harikulade güzelliğini almıştılar. İdris bir imparator gibi mağrurdu. Kürekteki çocuklar esirlere, Mücahit elinde kırbacı zalim bir esirciye benziyordu. Bir kumsala ayak basar basmaz, İdris hepimizi topladı;

– Bu bina Portekizlilerden kalmadır... dedi. Bu adayı ilk defa Portekizli korsanlar bulmuşlar, içlerinden en gencini buraya bırakıp çekilip gitmişlerdir. Bu delikanlı korsan reisine karşı gelmiştir. Sessiz yürüyelim. Belki Portekizli daha ölmemiştir. Adada vahşi bir kabile varmış, dikkatli davranalım.

Odisiya ile İdris vahşileri ve Portekizli gemiciyi temsil ediyorlardı. Birdenbire ortadan kayboldular. "Çakal" havlayarak onları takip etti. Ben Sultan Hamit Cücesi ile beraber kaldım. Diğer üç çocuk beyaz binaya doğru ilerlediler.

Kaşıkadası bin bir sarnıçla doludur. Ada'da bilhassa geceleyin koşmak çok tehlikelidir. Uzun otların dalgalandığı sırtlarda içleri derin ve simsiyah sularla dolu sarnıçlara düşmemek için ihtiyatla yürüyoruz. Tam tepede bir müddet cüce ile etrafa bakındık. Ötede beyaz evin penceresindeki üç çocuk mumları yakmışlardı. İleride, Ada çiftlikken yapılmış etrafı tel örgülü domuz ahırları, Ada'da bırakılmış Portekizli genç gemicinin malikânesiydi. Oraya girmek çok tehlikeliydi. Ahırların on-on beş metre önünde bir bahçıvan kulübesi vardı. Bu kulübe de bulunduğumuz yerden gözüküyordu. Oranın da penceresinde bir ışık peyda olunca yavaş yavaş yürüdük. Kapıyı vurduk. Odisiya açtı, köpekle yalnızdı. Kafasına otlardan bir çelenk yapmıştı. Çıplak ayakları, yanık göğsü, mavi gözleri, incecik yüzü ve çizgili mintanıyla Portekizli gemiciye İdris'ten çok o benziyordu. Bir korsan çocuğu kadar vahşi ve güzeldi. Öyle ki birdenbire içime onun yanında müthiş bir haydut olmak arzusu geldi. Müthiş bir hayduttum. O reisimizdi. Kapının dışında güzel ve küçük bir meydanlıktan görünen Heybeli'nin plajı bir kocaman vapur haliyle ışıklarını yakmış uzaklaşıyor, gidiyordu.

Odisiya, yine şarkı söylemeye başladı. İdris de, öteki çocuklar da şarkıyı sonuna kadar dinleyecekler, sonra evvela küçükler bizi bulacak, esir alacak, ondan sonra Portekizlinin malikânesini muhasara edecektik, teslim olacaktı. Odisiya tekrar şarkı söyleyecekti. İdris bir şeyler anlatacaktı. Dönecektik. Dönüş münakaşalı geçer. Oyunu bozanlara İdris laf atmaz, Odisiya şarkı söylemez, küçük cüce sandalın içinde bin bir maskaralık yapmazdı.

Asıl Adalı biz üçümüz; Odisiya, İdris ve ben vardım. Ötekiler dostluğa, hele sergüzeşte pek dayanamazlardı. Yahut anaları, babaları haber alır, bizimle gezmelerine mâni olurdu. Onun için ekibimiz bazen üç kişiye iniverirdi. O zaman yine sandala atlar, yine karşıya geçerdik. Bazı geceler orada sabahladığımız olurdu.

Çakal en büyük binanın açık kapısında, biz içeride; kopuk balık ağlarının, mantarların ve çivilerin üstünde, hayallerimizle uyurduk. Hiçbir gün tam hakikat konuşulmazdı. Ben Rumca yalnız anlardım. Odisiya güzel Türkçe konuşurdu. İdris, Rumca yarım, tatlı lakırdılar söylerdi.

Odisiya bir bahçıvan çocuğudur. En iyi o yüzer, balık tutar, şarkı söyler, kürek çeker ve en güzel o gülerdi. Garip bir çocuktu. Birdenbire kederlenirdi. En çok üzüldüğü şey, kendisine ehemmiyet verilmediğini sezmesi idi. En alelade şeylerden bile bütün dünyaya küskün bir hal alırdı. Sonra en küçük bir müşfik söze karşı kahramanlıklar göstermek isterdi. En çekindiği şey, kavga idi. Birden sararırdı, kekemeleşir, yüzü karmakarışık olurdu. Çocukların korktuğu hiçbir şeyden korkmazdı. Ne canavardan ne kimseden, ne Portekizli gemiciden, ne vahşilerden... Fakat hakiki bir insan ve çocuk karşısında derhal değişir, daima aşağıdan alırdı. Öyle çocuklardan tokat yediğini bilirim ki, ben sinirlenirdim. Omuzları, yuvarlak kolları, sarı ve haşarı kafası, en kötü havalarda denizlere açılan cesareti, insan karşısında birdenbire kırılıverirdi. İdris, Odisiya'yı işine yaradığı için sever görünürdü. Bazı yapamayacağı şeyleri yapacak gibi görünüp, adi bir iştir, diyerek yapmadığını ihsas edercesine ona yaptırmaya kalkardı.

Çakalın Ada'da aranıp bulunmadığı bir gün karşıya geçmiştik. Gece orada yattık.

İdris;

– Ne olur ne olmaz, dedi Odisiya'ya. Sen kapının eşiğinde ortalık ağarıncaya kadar bekle... Gündüzün sen uyursun, biz bekleriz. Belki vahşiler hücum eder!...

Odisiya aptal değildi. Fakat bazen böyle görünmeyi, bu bir kahramanlık ve iyilik olduktan sonra, sevinerek kabul ederdi.

Uyuyup uyanıp Odisiya'yı gözleri açık buldum. Ortalık ağarmadan yanına sokuldum, elini tuttum. Sıcak kafasını ani bir şekilde göğsüme koydu.

– Benim, dedi, babam bahçıvan ırgatı olmasaydı, ben de sizler gibi adam olurdum, okurdum, okumak bilsem okurdum da uyumazdım.

Yüzünü sola doğru kaldırdım. Gözleri ıslaktı. Elimi bıraktı. Nar ağacının altına doğru yürüdü.

– Benim uykum kaçtı Odisiya, biraz sen uyu, dedim.

Nar ağacının altına yattı. Ömrümde ya ikinci, ya üçüncü defa olarak bir cıgara yaktım. O uyumuştu bile.

Yine ay vardı. Ömrümde ilk defa bir insanı uyurken seyrettim. Bu iyi, sıhhatli, temiz ve küçük insanların uykusu bambaşka bir şey, şimdi hatırlıyorum da... Uyuyanın iyi, güzel, dinlendirici dünyasına, seyreden agâh oluyor gibidir. Onun âlemine uyanık olarak girmek, insana bir ürperme veriyor. Yemin ederim ki onun uykusunu ben de uyuyordum, uyanık olarak... İçimde kahramanlıklar, dostluklar ve arkadaşlıklar... Kocaman otların, denizin, balıkların, sandalın, bahçıvan kulübe-

sindeki memeleri büyük kadının, posbıyıklı, nefesi şarap ve tütün kokan bağcının, Odisiya'ların kulübesinin içindeki kırık dökük temiz eşyanın, esmer, sırım gibi ince uzun bacaklı, etekleri rüzgârlı kız kardeşinin, kocayemiş meyvelerinin, camların mahremiyetine giriyorum. İçimde arzu bir çeşme gibi akıyor. Eğiliyorum. Bu açık dudakları ve kapalı gözleriyle uyumuş arkadaşımı yanağından öpüyorum. Belki ömrümde ilk ve son defa bir insanı bilinmedik bir yerimde yıkanmış arzularımla bir daha bir daha öpüyorum. Uyumak için yukarıya, Portekizlinin kulübesine koşuyorum. Fakat çocukluk, sanki Portekizli orada imiş gibi, beni ihtiyata sevk ediyor. Sessiz, gürültüsüz yaklaşıyorum. Kulübenin ancak boyum yetişen penceresinden içeriye bakıyorum. Öteki pencereden ay ışığı kulübenin içine dolmuş; kenarda bir genç kız oturmuş, dizine bir delikanlı yatmış, kız erkeğin saçlarını okşuyor, erkek genç kızın öteki elini mütemadiyen dudaklarıyla arayıp bulmaktaydı. Bir müddet hayretle bakıyorum. Sonra aşağıya kaya kaya iniyorum ve İdris'in yattığı binaya koşuyorum, İdris'i uyandırıyorum, "böyle, böyle..." diyorum. İdris, Odisiya'yı soruyor;

– Aptal! diyor, bekliyor mu?

– Yapma çocuğa eziyet canım. Çok iyi çocuk.

– Onun kadar iyi çocuk dünyada yoktur, bilmiyor muyum? Mahsus yapıyorum, sevdiğim için. Tecrübe için, canını verir benim için. Ne yapıyor?

– Demin uyandım. "Hadi sen biraz uyu," dedim, uyuyor.

– Bu zamana kadar uyumamış mıydı? Hay aptal hay!

Odisiya'nın yanına gidiyoruz. İdris bir müddet dikkatle bakıyor. Sanki o da bu iyi çocuklar rüyasını görmüş gibi eğilip saçlarını okşuyor;

– Uyusun bırak, diyor. Haydi biz gidip bakalım.

Yukarıdaki kulübenin içinde aynı hareketler devam ediyor. Kızın dizindeki çocuk mütemadiyen kızın ellerini dudaklarıyla aramakta. Bizim tarafa delikanlının yüzü çevrildiği zaman pencereden bir an çekiliyoruz. Kızın başı hareketsiz, böyle eğilmiş, delikanlıya bakıyor. Genç adamın yüzü çevrildiği bir sırada İdris'le eğiliyoruz. Pencerenin altında İdris'in şimdiye kadarki mütebessim, garip, içten heyecanlı yüzü biraz kararmış gibi...

– Benim kadar... diyor.

– Kim?

– Kızın dizindeki...

Bir müddet ayakta dimdik, hiç çekinmeden bakıyor. Ben korkuyorum. Sonra geriye dönüyoruz. İdris düşünceli düşünceli;

– Benim kadardı be! diyor.

– ...

Kış, hayallerimizi yağmur, kar, soğuk ve karanlık içinde devam ettirdi. Kimi mektepte, kimi çırak olduğu dükkânda, kimisi sisle kaplı bir ıspanak tarlasının üstünde, kimi de İdris gibi babasının sandalı içinde lodosa ve poyraza karşı yelken şişirerek.

Kıştan yaza insan başka türlü çıkardı. Çoğu şişmanlamış, rengi ağarmış ve harikulade bir surette büyümüş olarak... Bana öyle gelirdi ki, çocuklar yalnız kışın büyürler.

O kıştan, birbirimizi hemen tamamen kaybettiğimiz kıştan çıkışta, Odisiya'yı boyu atmış, yüzü-

ne karışık hilekâr manalar sinmiş buldum. Yine şarkı söylüyordu ama ses, o berrak ve temiz ses değildi. İçimde ılık dünyalar deviren ses, şimdi bana köyün hilekâr, yalancı, dedikoducu yılan insanlarının şaraplar, uykusuz, hırslı gecelerle eskimiş gırtlaklarının sesi gibi cırtlak geliyordu. Yüz; dostu, arkadaşı, hatta zaman zaman kölesi olmayı kabule hazırlandığımız yüz vehmettiğim manalarını üzerinden lüzumsuz bir gömlek gibi çıkarıp atmıştı. Amcası Manoli'nin bir haftalık bir ıstakozu satarken takındığı suratını birdenbire, hayretle Odisiya'nın yüzünde bulunca şaşırdım. Bir zaman, "Nasıl olur da hatları birbirine bu kadar benzeyen iki insanın birisi bana o ılık dünyayı versin?" derdim. O zaman şöyle hayal meyal hissetmiştim: Yüzle ahlak arasında herhalde müthiş bir münasebet vardır. Güzel olan muhakkak güzel ahlaklıdır demiyorum. Fena ruhlu güzel yüzün, insanı perişan eden, mahveden sihri de inkâr edilemez. Yalnız şunu demek istiyorum ki ahlakın yüze eklediği mimikler, hatta renkler, tikler, yüz ve ahlak her ikisi güzelken de vardır. Hatta bunlar sevimlidirler. Ahlak bozulmazsa, tertemiz, sevimli, hatta dostun onları taklit edeceği gelesi kadar tatlıdır. Fakat hakiki dünyayı Odisiya'nın keşfettiği şekilde keşfedince, onları yeni âlemine sindirince, burnunu bir şey koklar gibi yukarı tarafını buruşturarak, ağzı biraz açık anlatılanı dinlemesi eskiden ne güzel, ne hoş bir şeydi! Ben de aynı şekilde başkalarını dinlemek için bu hareketi aynen taklit etmiştim. Fakat bugün bu hareket amcası Manoli'ye ve Manoli'nin yalancılığına, terbiyesizliğine benzemesini kolaylaştıran çirkin bir şey olmuştu.

Onu dördüncü görüşümde içime bir pişman-

lık doldu. "Ne yaptım, ne yaptım?" diye söylendim. "Neden öptüm bu çocuğu? Bu yüzü ben nasıl sevdim?"

İdris kocaman bir şey olmuştu. Geçen sene Kaşıkadası'ndaki ahırların içinde rastladığım çiftin erkeğinin ensesi gibi dik bir ensesi vardı. Simsiyah saçları bir berber elinde bir şeyler yapılmış gibiydi. İlk bıyığını kesmemişti. Ona da bir berber makası garip bir şekil vermişti. Fakat bütün bu zahiri sevimsizliklere rağmen İdris'in yüzünde o hayal ve sergüzeşt günlerinin iyi hatları vardı. Hatta daha fazla. Fakat Kaşıkadası'nın lafını bile etmiyorduk artık. O mütemadiyen genç kız hikâyeleri anlatıyordu:

Eftihiya'nın sarı bir kilise mumu kadar yanmaya hazır renkli bacakları vardı, bir taze ceviz beyazlığıyla beyaz ve gevrek dişleri, mütemadiyen ağızla aranıp öpülecek elleri...

İdris, Eftihiya ile, yukarıda kırmızı çiçekli çalı süpürgeleri ve kocayemişlerin olduğu sonbaharda tanışmıştı. Beraber kocayemiş toplamışlardı. Olgunlarından ve irilerinden hep Eftihiya yemişti. Sonra, kocayemiş insanı sarhoş eder, diyen Ada kadınları gibi sarhoş olmuştu. Ve dudaklarına olgun bir kocayemişi alıp İdris'e, "Yarısını da sen ye!" demişti. Çalı süpürgelerinin kırmızı çiçeklerindeki bal kokusuna yatmışlardı.

Eftihiya'nın yüzü alelade bir Rum kızı yüzü idi. Civelek, o kadar. Ne fazla çirkin, ne de güzel. Fakat banyolar başladığı zaman lacivert deniz mayosu içinde ışıklı, dümdüz bacakları, küçük memeleri, bir erkeği bir dakikada yere yıkıp toprağa ellerini geçirtecek ve dişleriyle otları kopartacak kadar insafsız, yuvarlak hatları... Ne güzel yüzer-

di. Beyaz pantolonlu, sporcu ve temiz delikanlıların aileleri köydeki evleri kiraladıkları zaman Eftihiya bu dizleri çıkmış pantolonlu, kalın gri elbiseli İdris'i ustalıkla, gürültüsüz terk etti. Odisiya yeni göçlerin çocukları ile ahbaplığı ilerletmiş, kışın biriktirdiği paralarla bir pantolon, kısa kollu ipek gömlek, bir de bir delikanlıdan bin rica ile bir bahriyeli kasketi uydurmuştu. Uzaktan göründüğü zaman bir genç kızın kalbini oynatacak, düşündürecek kadar kuvvetli mütenasip vücudu, bu elbiselerle meydana çıkıvermişti. İdris ve benimle yalnız merhabalaşıyor, göçlerin çocuklarına katılıyor, Ada'nın kızlarını onlara tanıtıyordu. Gazinolarda onlarla pastra oynuyor ve ekseriya kazandığı için cebinde para da bulunuyordu.

Bütün yaz bir defa Kaşıkadası'na geçtik. O da Odisiya ve onun grubu ile. Bunlar dört Rum çocuğu idi. Odisiya Rumca, geçen sene ve daha evvelki seneler yaptıklarımızı adi bir gülüşle, sanki tatlı şeyler değilmiş, aptallıkmış gibi anlatıyordu. İdris'in de bunu aptallık telakki ettiğini fakat bu aptallığın başkalarına anlatılmasını hoş bulmadığını acı ve mütebessim yüzünden anladım.

Odisiya'nın arkadaşları katıla katıla gülerlerdi.

Rumca tangolarla Ada'nın ıssızlığını, Robensonluğunu kaçırırlar, Portekizli gemiciyi hırsından ağlatacak gibi ederlerdi. Ben hep Odisiya'yı niçin, nasıl öptüğümü düşünür, dudaklarımın derisini koparır koparır, atardım.

MAHPUS

O gün, kasabanın hapishanesi önünde müthiş bir kalabalık vardı. Bir kız meselesinden on beş yaşında hapse girmiş Ahmet isminde bir delikanlı, o gün, kurtuluyordu. İki köy ahalisi, çoluklu çocuklu, gelin arabaları denecek kadar süslü arabalarla şehrin hapishanesinin önünü doldurmuştu. Arada polisler, jandarmalar, gazozcular ve şıracılar geziniyordu. Bir ara kaymakam beyin emriyle, köylüleri dağıtmak istediler. Ne olduğu meçhul, hırpani bir genç mâni oldu. Öyle ki yanında duran ve arkadaşı olduğu anlaşılan iyi giyinmiş, mevki sahibi olduğu belli bir adam bile işe karıştı. Polislere;

– Ne var? dedi. Ne oluyor sanki. Bırakın canım. Hapishaneden çıkan adamı alacaklar. Size ne oluyor? Ben kaymakam beye çıkıp söylerim.

Gelen geçen de bu köylü kafilesine karışmış, hükümet önü insanla dolmuştu. Böyle bir köylü kalabalığını bu şehir bir defa daha görmüştü. Aşağı yukarı yirmi sene evvel.

Şehrin o zamanki vaziyeti garipti. Milli ordular teşekkül etmemişti. Şehri bir gün halife kuvvetleri, bir gün Yunanlılar, daha ertesi gün ise Çerkez Etem kuvvetleri işgal ediyordu. İstanbul'a yakın olduğu için şehirden zenginler kaçmıştı, lakin fakir fukara kalmıştı denebilir. Fakat

gelen çapulcu kuvvetler ne var ne yok süpürüyor, daha olmazsa ağaçlara insan asıyordu.

Şehrin milis kuvvetleri vardı. Küçük bir kuvvet karşısında hemen evlerine kaçan bu genç kafile de ayrıca şehrin sırtından giyinip kuşanıyor, fişekliklerini sıralıyor, hiçbir kuvvetin şehirde görünmediği zaman fiyakasından durulmuyordu.

Bu vaziyeti haber alan köylüler, baltalar, nacaklar, kasaturalar, Kırım muharebesinden kalma silahlar, daha bunlara benzemez bin türlü barbar aletlerle şehir ahalisini korumak üzere kasabaya yürümüşlerdi.

O kasabaya ki, daha dört-beş ay evvel kantarları eksik tartar, küçük ve kınalı kızların mayıs kokan toprak sofalarda yetiştirdikleri koza sepetlerine alyanslı ellerini sokan ve "sarısı boldur bu kozanın" diye, temiz koza bulduğu halde aşağılık bir fiyat biçen insanlarla dolu idi. O kasabaya ki, eşrafının geçimi âşar yüzünden, tüccarının geçimi eksik tartar kantardandı.

Köylüler bunu bilmezdi zannetmemeli. Fakat yabancı düşmanlara karşı, bir kardeş hırsızlığının, nankörlüğünün hıncı çabuk sönerdi. Şehri doldurmuşlardı. On günlük erzaklarıyla gelmişlerdi. On gün sonra yine on günlük erzaklarıyla başka bir kafile köylerde hazır bekliyordu. Şehri nöbetleşe bekleyeceklerdi.

Kuvayi Milliye teşekkül edinceye kadar şehri beklediler. Kırk kilometrelik uzaklara kadar kasabayı baltalı ve nacaklı köylülerin binlerle bekledikleri işitildi. Ne Çerkez Etem, ne yaveri, ne halife kuvvetleri, ne de Yunanlılar gözüktü. Bütün çapulcu alayı başka kasabalara gittiler.

O gün çocuktum ama hatırlıyorum. Hükü-

met önünü hemen hemen bugünkü gibi doldurmuşlardı. Yüzlerinden hiçbir şey anlaşılmıyordu. Öyle ki, insan, bu adamların niçin buraya geldiklerini bilmediği zehabına kapılabilirdi. Halbuki bu, bir sürü değildi. Hepsi tek bir maksat için geldiklerini teker teker biliyorlardı. Fakat bu bilgi o kadar paylaşılmış bir haldeydi ki açığa vurmaya lüzum yoktu.

Ölmeye, yahut bir şey, iyi bir iş veya hareket yapmaya karar vermiş köylü yüzü kadar donuk, soğuk ve ciddi hiçbir yüz görmedim.

Bugün aynı yüzü mahpusu bekleyenlerin yüzünde gördüm. Yalnız o eski silahlarla geldikleri günkünden daha şendiler. Hatta aralarında şimdiden sarhoşlar vardı. Bunlar daha çok gençlerin arasındaydı. İhtiyarlar ve orta yaşlılar o günkü gibi soğuk, vakur ve ciddiydiler.

Mahpus, akşama doğru bırakılması lazım gelirken, idareten, öğleye doğru serbest bırakıldı. Tam yedi buçuk sene yatmıştı. Terütaze bir delikanlıydı. Siyah, her tarafından akan uzun saçları, incecik, oya gibi bir yüzü vardı. Tatlı tatlı gülüyordu. Aynı yaşlarda bir delikanlı ile kucak kucağa geldiler. O delikanlı mahpusu alıp, etrafı dallı perdelerle kapalı bir öküz arabasına götürdü. Arabadan bir-iki kadın başı göründü ve kayboldu. Perdeler kapandı. Delikanlının girdiği o araba önde, öteki arabalar arkada, süvariler ve yayalar yola düzüldüler.

Bütün şehir halkı, acayip acayip, dükkânların önüne çıkarak, kahvelerden fırlayarak bu garip alaya baktık. Hikâyeyi ancak akşamüstü, herkes öğrenebildi. Olağan şeylerden biriydi.

Ahmet'in köyü ile Mehmet'in köyü karşı kar-

şıyadır. Önlerinden Sakarya, bulanık ve homurtulu akar gider. İki köy arasında (birbirine çok yaklaşan Sakarya'nın iki kıyısı) yaz kış geçit vermeyecek kadar derindir. Mehmet Ahmet'in, Ahmet Mehmet'in köyünden evlenmiştir. Uzun hikâye... İlkönce Mehmet bir çınar kovuğunu sandal yaparak Emine'yi Ahmet'in köyünden, Ahmet'in yardımıyla alıp kaçırmıştır. Ahmet ise bir sonbahar gecesi yüze yüze Mehmet'in köyüne geçmiş, evine uğramış, samanlığın bir köşesinde bugünü bekleyen mahut çınar kovuğunu sırtına vurarak Sakarya'nın kenar sazlıkları arasına saklamıştı. Çünkü Ayşe kolay kolay kaçırılamazdı. Evlerinin içi hem kalabalık, hem de kalabalıktan geçtim, Ayşe'nin Ahmet'e varmaya pek niyeti yoktu.

Mehmet'le Ahmet birbirinden daha fakir insanlardı. Bundan on sene evveline kadar kendi tarlaları yoktu. Şehirde eşraftan "Hacı Hüseyin" ahfadının vekilleri her yaz bir öküz arabasıyla harman yerine gelirler, haklarını alırlardı. Bir zamandır gelmez olmuşlardı. O zamandan beri biraz rahattılar. Ama pek de merak ederlerdi, "Bu herifler ne oldu?" diye. Hacı Hüseyin oğullarının babaları ölmüştü. Oğullar Mehmet'in ve Ahmet'in köyünde arazileri olduğunun bile farkında değildiler. Yalnız tapu idaresinden kendilerine kâğıt geldiği vakit söyleniyorlardı:

– Yahu biz bu yerlerden vazgeçtik. Nerede olduğunu bile bilmiyoruz.

Şimdi Ahmet'le Mehmet'in birinin yetmiş, ötekinin altmış beş dönümlük arazisi vardır. Bu arazide her şey olur. Birkaç sene evvel mısır ekmişler, mısır para etmişti. İşte o yüzdendir ki

Mehmet Emine'yi kaçırdı. O sene ise buğday ekmişler, tam filiz verecekken Sakarya taşmış, yirmi gün çekilmemişti. Tohum çürüyüp gitmişti. Bereket "kadinne"ye... Nereden bulup buluşturmuştu da aç kalmamışlardı. Gönül meselesinde ise ne yapıp yapıp bir çare bulmalıydı. Gönül meselesi ile boğaz meselesi mühim şeylerdir. "Kadinne" bu işi de halletmiş, Ahmet'i kenara çekip;

– Sen delikanlı değil misin ülen? diye çıkışmıştı. Kaçır. Ne güne duruyorsun? Kaçır o haspayı, sar haspayı! O canım kızı!

Hakikaten Ayşe güzel kızdı. Yüzünde ve saçında rüzgâr eser gibi bir hali vardı ki en çok insanı sarsan da o haliydi. Ayşe'nin babası fakirdi. Köyde dülgerlik ve nalbantlık yapardı. Su kıyısında evleri vardı. Ahmet'in evinden Ayşe'nin evi ayan beyan gözükürdü. Ahmet onu ta küçükten, esmer ve yıldırım gibi çabuk ayakları Sakarya kenarındaki kumda koşarkenden beri severdi. Ancak yazları beş-altı kişinin yüzebildiği Sakarya'da Ahmet, yüzebilenlerin en iyilerindendi. Gelirdi yüze yüze Ayşe'nin evi önüne, bırakıverirdi suya kendini. Sakarya onu apar topar çalar giderdi. Ayşe;

– Anacığım! diye haykırırdı, karşı köyün Ahmet'i boğulacak!

Karşı köyün Ahmet'i akıntının sakinleşmiş yerinde birdenbire gözükür;

– Sersem kara kız! diye bağırırdı. Karşı köyün Ahmet'ini öteki köyün Mürteza'sı mı sandın?

Öteki köyün Mürteza'sı mühim adamdı. Çiftlikleri vardı. Babası Rüstem Bey zengin adamdı. Mürteza şehir mekteplerinde okur, yazları köye

dönerdi. Pamuk gibi beyazdı. Ayşe ile aralarında bir sır olduğu rivayet edilirdi. Nedense Ayşe, Mürteza Bey'i gördüğü zaman bir şeyler olurdu. Ne yapsın Ayşe? Beyaz ve mavi gözlü insanları pek sever, içi yumuşayıverir. Fakat Rüstem Bey oğluna nalbantın kızını münasip görmezdi. Şehirden Soğancızadelerin kızını almak niyetindedir. Soğancızade hemen hemen iflas vaziyetinde olduğu için, Mürteza ne zaman askerliğini bitirecek diye beklemekten akşamüstleri rakıya alışmıştır. Aklına esince atına atlar ve Rüstem Bey'e beş-on gün misafir olur. Mürteza ile ava çıkar, müstakbel bir damada yapılacak her türlü nevazişi gösterirdi.

O gece Ahmet, kadinnesinden izni koparınca suya atladı. Karanlıkta karşı kıyıya vardı. Don gömlek Mehmet'in kapısını çaldı. Mehmet onu görünce;

– Ne iş bu be Ahmet? dedi. Gel gir içeri, millet görmesin.

Ona elbiselerini verdi. Sonra çınar kovuğunu götürüp sazlığa sakladılar. Ver elini Ayşe'nin evi. Herkes uyumuş olacaktı. Ayşe'nin camını vurdular, açtı, Ahmet kızın ağzına bir mendil tıkadı. Kara kız tepiniyordu. Sırım gibi bacaklarını iki erkek tutamıyorlardı. Sandalın içine attılar. Mehmet küreklere yapıştı.

Ahmet;

– Etme Ayşe be, debelenme! dedi ve mendili kızın ağzından çıkardı.

Ayşe bütün kuvvetiyle haykırdı.

Ahmet'in köyü kıyısına vardıkları zaman öteki kıyıda ellerinde fenerlerle ahali sahile toplanmıştı. Mürteza'nın sesi geliyordu:

– Atlayacağım suya! Geberteceğim o herifi!

Ahmet haykırdı:

– Atla ulan erkeksen!

Mürteza bir kedi kadar sudan korkardı. Önünden döne döne akan Sakarya'ya baktı.

– Yapamayacağım baba! dedi.

Rüstem Bey gülümsedi;

– Senin harcın değil o! dedi.

Silahını çekti. Karşı köyün karanlığına doğru üç el silah attı. Kimbilir bu kurşunlar nereye gitti, diye düşündü herkes...

Ahmet Ayşe'yi sabaha kadar konuşturdu. Sabahleyin erkenden kara sandala binip köyüne geçirdi. Geçirdi ama Mürteza Bey Ayşe'yi bir daha istemedi. Halbuki Ayşe Ahmet'e yalvarmıştı;

– Seviyorum onu, Mürteza'yı, bırak Ahmet beni, demişti. Hem de zengin karısı olmak isterim.

Ahmet Ayşe'nin elini bile tutmamıştı. Mürteza Bey'e, ebe Ayşe Nine bile gitti.

– Kız anasından doğduğu gibi... dediler.

– Amma namuslu oğlanmış, bizim oğlan... dedi. Hem de seviyor. Öyle olduğu halde, bravo... dedi.

Sevindi.

Ayşe Ahmet'e yine varmak istemedi. İki sene bekledi. Anası babası Ayşe'yi evlerinde Allah rızası için tuttular. Babası yüzüne bile bakmadı. Anası onu gündeliğe gönderdi. Elinden parasını aldı. Çeyizini sattı. Karşı köyün delikanlıları, Ayşe'ye laf attılar. Ayşe başını alıp kasabaya kaçtı. Meşhur Saniye Hanım'ın evine gitti. Ayşe'yi Saniye yenge, o kız oğlan kızlık gecesini yüz liraya Soğancızade delaletiyle Mürteza Bey'e sattı. Ah-

met ise Saniye'nin evinden Ayşe'yi bulup köye getirdi. Nikâh yaptı. Kadinneye Ayşe'yi bıraktıktan sonra Mehmet'in Simitvesson tabancasını ariyeten aldı. Gidip zengin kayınpeder Soğancızade'yi dükkânında buldu. Tam kafasına üç el sıktı. Köye dönüp tabancasının içinde kalmış iki kurşunu da Mürteza Bey'in göğsünün ortalık yerine boşalttı. Ama nidelim ki herif ölmedi.

BİR DEFİNE ARAYICISI

Ev kapısının önünde bir mangal, mangalın üstünde bir boru, marsık kokusu dar sokağı doldurmuş. Alışık olmayanların başları derhal döner.

Evinin önünde ve mangalın gerisinde kolları sıvalı Fındık Ali oturmuş, balık ayıklamaktadır.

Vakit akşam. Güzel bir yaz akşamı. Balık yiyip rakı içmek için gelmişe benzeyen bu yaz akşamını Fındık günlerden beri bekliyordu. Her biri dörder kilo ağırlığında dört kırma, birkaç kilo da yüzer dirhemlik mercan yakalamıştı. Büyük balıkları büyüklere satmış, bir galon şarap almıştı. Evde sirke vardı. Zeytinyağına Fındık Ali para verirse çok canı sıkıldığı için, bakkal İstavro'ya bin dereden su getirmiş, yarım kilo zeytinyağını güya veresiye almıştı.

Zengin olduğu zaman ödemek üzere bakkala, fırına, karpuzcuya ve bir de tütüncüye beş-on kuruş borç etmişti. Çok zengin olursa ödeyecekti. "Vallahi, billahi ödeyeceğim..." derdi.

– Kim derdi ki zengin olmayacak? Ha, kim? Yıl uğursuzun be!

Güzel bir salata yapacak. Sonra tavayı kızdırıp küçük mercanları canı azizi için kızartacaktı. Kendi kendine;

– Orospuya bir balık bile vermem. Zift yesin kaltak! dedi.

Fındık Ali balıkçıydı. Bundan on dört sene evvel, bir gün kırık bir sandalı altı liraya elden düşürmüştü... O zamana kadar hamallık, boyacılık, müvezzilik ve söylemesi ayıp hırsızlık yapmıştı. Fakat sandal sahibi olur olmaz zaten yarı keyif, yarı kazanç için vakit öldürdüğü balıkçılık zanaatında karar kılmıştı. Fındık Ali'nin karısı vardı. Kara bir kızdı. Küçük bir kahveci dükkânı işletiyordu. Lakin biraz sinsi idi. Ali'nin en çok kızdığı, sanki balıkçı Fındığın karısı değilmiş gibi bir hali vardı. Yalnız kocasına değil, etrafına da mağrur, kendini beğenmiş gözükürdü. İşte bu hali kocasının müthiş sinirine dokunurdu:

– Kimmiş o be? Kimin karısı be? O sultan vaziyeti ne oluyor?

Bazı böyle güzel yaz akşamları balık tutulmayıverirdi. İşte o zaman kızılca kıyamet kopardı. Sultana'nın kocasına para vermeyeceği tutardı. Halbuki Fındık Ali hiçbir lekesiz ve serin yaz akşamını şarapsız geçiremezdi. İki derdi vardı: Birisi şarap, öteki eski gazete.

Bazen de bodrumun bir köşesinde saklı, üstünün mavi ve kırmızı boyaları hiç dökülmemiş, fakat içi, tömbeki dumanları hâlâ tütüyor gibi dumanlı nargile.

Ama bu üçüncüsü fevkalade keyifli günlere mahsustur. Balık iyi çıkmış, Sultana birdenbire, her nedense, gözüne sevimli bir karı gibi gözükmüş, hiç geçinemediği balıkçılarla o gün hiç kavga etmemiş, "Bakkal İstavro"nun dükkânından üç-beş soğan aşırdığını İstavro gördüğü halde sesini çıkarmamış olduğu günlere mahsus bir zevktir.

Onun için Fındık Ali bu nargile tiryakiliğini

dert saymaz. Fakat şarap içmezse, hiç olmazsa iki akşamda bir galon devirmezse dünya rengini değiştirirdi. Ortalığı duman görür, duman etmek isterdi. Karısıyla bütün kavgaların sebebi şaraptı. Bu zıkkıma nereden alışmıştı. Evvelce Harbiye Mektebi'nde talebeyken arkadaşlarla, oranın ikinci sınıfından kovulduktan sonra dertle, rakıya alışmıştı. Şöyle haftada bir çakıştırırdı. Sonra İttihatçıların adamı olunca cebi para görmüştü. Hele 'Köprü-üstü vakası'ndan sonra her akşam bir binlik devirse devirebilirdi.

Arifiye istasyonu müdürü olunca akşamüstleri mısır tarlalarına ve Sapanca Dağları'na karşı nargileye alışmıştı. Eski gazeteleri okumak merakı da o zamandan başlar.

Sonra Mütarekede polislik yapmıştı. "Bu orospuyu o zaman aldım," derdi. Nereden aldığını söylemezdi. "Kırk yıl günahkâr, bir gün tövbekâr... Karı erkeğe gülmezse edemezdi ki... Akşamcıydı da... Kalkar oynardı da... Cebimde Napolyon altınları şakırdardı arkadaş laf değil!.. Ama eve uğramazdım. Ayda yılda bir. Karıya metelik bırakmadıktan başka geldiğim akşamlar bir de sopa çekerdim."

Karı, delikanlı, boylu poslu adam düşkünü idi. –Doğrusunu isterseniz beni aldatmamıştır; ama rakı içip namahrem karşısında oynamıştır. Sırası gelince de hepsini evden dışarı etmiştir... der ve devam ederdi–: Neme lazım, hiç kimseden "Senin karınla yattım" lakırdısını duymadım. Mütarekede beni İngilizler Galata'da bir yere kapadılar. Pestilimi çıkardılar. Sonra da her akşam şarap verirlerdi. Çekerdim kafayı. Güya Anadolu'ya adam kaçırmışım. Kaçırmadım da değil, ha!

Silah bile kaçırdık ama, sarı altınsız iş yapmadım. Hayretmedi onlar da ya, neyse!

O zaman Kumkapı'da otururlardı. Fındık Ali İngilizlerin elinden kurtulduktan sonra İstanbul'u kasıp kavurmuştu. Lafına bakılırsa kısaca boyundan kinaye Fındık Ali yaman bir külhanbeymiş. Galata sokaklarının dili olsa da anlatsa...

O zaman Fındık Ali'yi birdenbire değişmiş buluyoruz. Üstüne lacivert şayaktan bir elbise geçirmiş, ayaklarına sarı bir fotin giymiş görüyoruz. Refet Paşa İstanbul'a geldiği gün Burgaz Adası'nda emvali metrûkeden küçük bir kulübenin içinde Ali'yi karısı Sultana karşısında nargile içerken şarap galonu önünde gören Rumlar;

– Merhaba Ali Bey, diyorlar, keyifler...

– Keyifler gıcır palikaryalar, sizinki?

O zaman bir beyin yanındadır. Evin bahçesine bakar. Kışın evi bekler. Kendisi "kâhyaydım" der. Fakat başkaları "uşaktın" derler.

– Uşaktım ulan ne olacak? dediği zaman kimse sesini çıkaramazdı. O devam ederdi: Benim yapmadığım sanat kaldı mı? Kenef de temizledim. Sizin gibileri de temizledim. Hey imanım!

Fakat bir gün bir balıkçıdan çarşı ortasında eşek sudan gelinceye kadar dayak yedikten sonra iş değişivermişti. Yalnız, bir galon şarabı devirince eski halini bulabiliyor; yalnız o zaman din, iman, avrat, kitap bırakmıyordu.

Bir müddet sonra ortadan kayboluverdi. Senelerce köyde gözükmedi.

*
* *

Nisan ayı çok soğuk geçiyordu.

Alabildiğine yağmurlar yağıyor, küçük yo-

kuşlardan denize büyük seller akıyordu. Çıplak ayaklı insanlar kadar şen olabilmek için, boyunları atkılı ve lastik ayakkabılılar büyük şehrin sinemalarına koşuyorlardı.

Bir akşam poyrazın salkım ağaçlarını tepelerinden yalayıp yukarıdaki çamlıklara doğru uçup gittiği anda yıldızları gördüm. Toprak ve papatyalı yol keskin bir koku ile dolu, yıldızlar çok yakındı. İki evin arasındaki karanlıkta beyaz bir kedi geçip gitti.

Sessizlik ve ışık muşamba perdelerden dışarıya sızmıştı. İnsanlar uyumuyorlar; daha okuyorlar, daha örüyorlar, daha sessiz sadasız konuşuyorlardı.

Balıkçılar kahvesine uğradığım zaman, "Madam Sultana" müsamahakâr bir yüzle yanıma geldi.

– Ada çayı mı? dedi.

– Ada çayı, ada çayı... dedim.

Ada çayı kışların ve sonbaharların, yağmurların ve karların bir ilkbaharıydı. İçinde sıcak bir iklim taşıyan mavi ve kırmızı benekli, beli kıvrak ve ince çay bardağı hafızama karşı bir mevlit gecesi, bir ölünün kırkı, bir tekin değildir kokusu ile tütüyor ve balıkçılar poyrazın sertliğinden, ekmekten, kırık sandallardan bahsediyorlar, Sultana papatya suyu ile sararttığı saçlarını burnuma dokunduruyordu. O zaman da ada çayının kokusunu unutuyorum;

– Kızın nerede, Sultana? diyorum.

– Sultana'nın kızı nerede olacak? Nerede olur? Ah vre çapkini!

– Yok be Sultana... Söyle be! Nerede kızın, nerede?..

Muhakkak bir şeyler, tatlı bir şeyler söylemek istiyor gibiyim. Tekrar;

– Ah diyorum. O senin kızın bir ada çayı kokusuyla burnumda tütüyor.

– Ah vre çapkini!

Biliyorum ki kızının güzelliğinden bahsetmek hoşuna gider.

Sonra dışarıya, rüzgârlara ve yıldızlara, sahil ve sandallara bakıyor, denizin içinde aranan bir projektörü kovalıyor;

– Yapalım bir pastra? diyor.

Kâğıt oynarken konuşmak, konuşabilmek ne güzel şeydir. Bir koz atıldığı zaman uzun müddet konuşulmalıdır. Oyun bir muhaverenin tarzını değiştirmek için oynandığı zaman oyun olur.

– Sultana, kızın nerede?

– Gitti vre... O herifin yanına gitti yine. Sonra yine bırakacak o herif. Yine düşecek kötü evde. Yine onu oradan ben alıp getireceğim buraya.

– Seviyor onu demek Sultana?

– Seviyor, yok vre sevmiyor. Niçin sevsin?.. Ama para... Ma rob, şapka, tuvalet, iskarpin...

– Demek senin kızın insanı değil...

– Elbette insanı değil vre... İnsandan çok ne var... Süs, o lüks seviyor.

– Senin kızın çok güzel be Sultana...

– Sus vre çapkini! Güzel onlu geçti mi?

– Bilmem.

– Bilirsin vre. Beni bastıracaksın.

– Sultana be, senin kızın güzeldi be?

– Dur vre, şaşırdım. İki ikiliyle yaptın pastrayı? Tüh vre yenildim. Yapayim bir ada çayı benden?

– Yap Sultana. Ada çayı ne güzel kokuyor, Sultana be! Nereden buluyorsun?

Sultana iki çay fincanıyla döner ve bu sefer Rumca anlatmaya başlardı:

– O zamanlar, banyoları tutardık. Kocam müthiş bir kadın avcısıydı. Kırk yaşında güzel bir erkeğin kandıramayacağı kadın mı vardır? Beni ve Dimitra'yı sarhoş ettiği geceler pataklardı. "Orospular!" derdi. "Ben burada yokken ikinizin yapmadığı kalmıyormuş. Eve adam alıyormuşsunuz."

Doğru idi. O yapar ben durur muyum? O zaman para boldu. Benim kız on yedi yaşında, ben otuz dördünde gül gibiyim. Elimden ne delikanlılar geçerdi. Ne körpe delikanlılar... Ben onları banyoda seçerdim. Bir erkeğin vücudunu görmeden koynuma hâlâ almam. Hele o zaman beni bir erkek vücudu bir başka dünyaya taşırdı. Her Âdem bir ve ben bir tek Havva idim. Bu Havva'lığı hisseder, duyardım.

Fındık Ali'den her pazar dayak yerdim. Bir gün, bir pazar günü bitkin ve meyus döndü. Günlerce sokağa çıkmadı. Kış, Ada'nın içini torikle beraber hicret etmiş, Karadenizli gırgır kayıkçılarıyla doldurmuştu. Biz de bizim eve birikisini almıştık. Ali bir gün beni onlarla yakaladı.

Hiçbir şey söylemeden yüzüme baktı. Şimdi bana öyle geliyor ki sanki yüzüme bir gün bir gece baktı. O kadar uzun bir zaman! Sonra rıhtıma doğru gitti. Sandalının palamarını çözdü. Tekrar koşarak eve döndü. Balık sandığını alıp gitti. Gidiş o gidiş! Sonradan, Hayırsız'lara gittiğini duyduk.

Tam yedi sene dönmedi. Buradan giden balıkçılarla ekmeğini getirtiyordu. Bir akşamüstü

idi. İçime pişmanlık çökmüştü. Ali dayanılmaz bir güzellikle konsolun üstündeydi. Bu, nişanlıyken çektirdiğimiz bir resmiydi. Saçları taranmamıştı. Bıyıkları ağzının içine giriyor, hali ana avrat küfür ediyor gibiydi.

Deniz dümdüzdü. Rüzgâr esmiyordu. Evden deli gibi fırladım. Ali'yi içimde gibi duyuyordum. Sandalın palamarını çözdüm. İki saat kürek çektikten sonra Yassıada'nın önlerine geldim. Ortalık kararmıştı. Sağ tarafta İngiliz harabesinin ortasında hafif bir ışık gördüm. Sandalı karaya çekip oraya doğru yürüdüm. Bir ateşin etrafında on tane silahlı adam vardı, Ali ortalarındaydı.

"Söyle ulan!" diyorlardı, "altınlar nerede? Biliyoruz defineyi bulmuşsun. Söyle ulan!"

Bu adanın bir yerinde saklı bir define olduğunu rivayet halinde bilmeyen yoktu. Ali'nin orada senelerce yapayalnız yaşamasının sebebini de bu defineyi aramakta olduğuna vermişlerdi. Rum balıkçılar gizli gizli Ali'nin defineyi bulduğunu etrafa yaymışlardı. Benim bu geceki Ali'yi arayışımın bir sebebi de, ne yalan söyleyeyim, buydu. Şayet bulmuşsa, ne diye orada oturuyordu? Beyoğlu'nda bir küçük ev alırdık. Yan gelir her akşam sinemaya giderdik.

"Vallahi bilmiyorum delikanlılar, billahi bilmiyorum!" diyordu Ali.

Yumrukluyorlardı, tokatlıyorlardı.

Her yumruk yiyişte bir sallanıyor, yere çöküyordu. Fakat tavırlarında sanki defineyi bulmuş da söylemiyormuş gibi bir hal sezilmiyor değildi.

"Bulsam söylemez miyim yahu?"

"Söylemezsin köpoğlu," diyorlardı.

Ayaklarını ateşe yaklaştırıyorlar, bir cızırtı duyuyordum. Birisi kibritle saçlarını tutuşturuyor, ötekisi deniz suyu ile söndürüyordu. Saatlerce bu istintak sürdü. Ali önceleri yalnız yemin ediyor;

"Bilsem söylemez miyim, yahu?"dan başka bir şey söylemiyordu. Sonra büsbütün sustu. Yalnız uluyordu. Olduğum yerde korkudan ve dehşetten donmuştum. Sabaha karşı sakallı fakat genç bir adam dayanamadı. Suratına korlu bir odunu iki defa yapıştırdı. Ötekiler sandallarına doğru yürüyüp gittiler. Şimdi ikisi kalmışlardı. Bu adam;

"Söyleyeceksin ulan!" dedi. "Bana söyleyeceksin!"

Ali inliyordu. Ayağa kalkmaya davrandı, fakat düştü. Adam ona yardım etti. Harabeye doğru ilerlediler. On beş, yirmi dakika sonra adam harabeden yalnız çıktı. Yüzünü görmedim. Hızlı adımlarla yürüdü. Biraz sonra bir motorun pat pat gürültüsünü işittim.

Harabeye doğru koştum. Ali'yi bir kovuğun içinde, göğsüne saplanmış ve çıkarılırken ters çevrilerek yırtılmış bir bıçak yarasıyla ölü buldum.

PROJEKTÖRCÜ

Sekiz kırk beş vapuru iskeleden kalktıktan sonra uzak şimşekler yakınlaşmaya başlamıştı. Anadolu sahili bir ara gözden kayboluverdi. Yağmur, projektörün önünde, birtakım hendesei musattaha şekilleriyle beyaz ve keskin kaynaştı. Kanapede, üstüne başına yağmur sıçrayan, uzak ve puslu ışıkların yandığı evleri düşündüğü pek anlaşılan bir adam, yerinden bir iskeleyi kaçırıyormuş gibi aceleyle kalktı. Projektörcünün yanına doğru ilerledi. Projektörcünün üstünde kolları boşta sarkan eski bir muşamba vardı. Sırtı kamburlaşmıştı. Yanına sokulan adama, başını çevirip baktı. Yüzünü tekrar projektörün, şimdi yalnız birtakım münkesir, müstakim ve müvazi hatlardan başka bir şey göstermeyen ışığına çevirdiği zaman, kendisine laf söylenebilir bir adam yüzü görmüş zannettirecek bir halle;

– Müthiş yağmur, dedi.

Öteki:

– Ben önümüzde bir şey göremiyorum... Ya siz?

– Sis var, dedi. Yağmur da fazla, bir şey görünmüyor.

– Kınalı daha uzak mı?

– Yakın olmalı ama, bir şey göremiyoruz ki...

Projektörü sağa sola çevirdi. Kendisi döne döne uzayan bir dumandan başka bir şey görmüyordu. Yanındaki adam ise o hendesi şekilleri seyrediyor, sonra denizin yırttığı dalgaların beyaz uçlarını görüyordu.

– Devam etmez ama, dedi Projektörcü.

– Bu havada iskeleye nasıl yanaşır?

– Vapur mu? Yanaşır. Kaptan alışıktır. Hem biraz sonra ışıkları görünür.

– Böyle devam ederse yine gözükür mü?

– Yirmi beş metreden bir şeyler gözükür.

– Ya! Görürüz demek. O halde mesele yok.

– Yok canım. Korkacak bir şey yok. Ben şimşekten korkarım, Allah esirgesin!

– Vapurun paratoneri yok mudur?

– Nesi?...

– Şeyi canım!.. Şimşek çeken aleti?

– Siperi saika mı? Bu vapurlarda yoktur o... Büyük yolcu vapurlarının birkaçında olacak. Hepsinde yoktur ya!..

Yağmur birdenbire hafiflemişti.

Projektörcü;

– Sağanakmış, geçti, dedi.

Kınalı, bir mil uzakta, kocaman, hafif ışıklı bir böcek, devasa böcek halinde yatıyordu. Projektörcünün yanındaki adam Kınalıada'yı gece vakti niçin bir böceğe benzettiğinin sebebini aradı. Bir türlü bulamadı. Balığa, ejderhaya, timsaha pekâlâ benzetebilirdi. Çünkü bu hayvanlar da suyun içinde yaşarlardı. Ama niçin gözüne soğuk ışıklı bir böcek gibi gözükürdü bu anda Kınalı, kimbilir?

Adam paketini çıkarıp bir cıgara yaktı. Bir tane de Projektörcüye uzattı.

Şimdi biraz daha samimi konuşuyorlardı:

– Kaptan Müslüman. Çok mutaassıp adam. Yoksa şimdi ben, fenerimi tutardım şu karşıki evin bir camına... Sana neler gösterirdim. Ne manzaralar! Biraz daha yaklaşınca şu yukarıdaki ağaçlığın içine bir daldırdım mı fenerimi, ne fistanlıların fistansız hallerini görürdün...

Adam dimdik, cıgara ağzında gülümsüyordu. Projektörcü ara sıra başını çevirip, sözlerinin tesirine bakıyordu. Adam da onun yüzünü şimdi daha iyi görüyordu.

Ufacık kesilmiş, yalnız burnunun altında kalmış yumuşak bir bıyığı vardı. Dili hafif bir Anadolu şivesine kaçıyordu.

– Nerelisin?

– Galiba İzmit'liyiz. Ama ben burada doğdum, Yenimahalle'de.

– Boğaz'da?..

– Evet... Siz nerelisiniz?

– Ben mi şey... Ben... Ben Burgaz'lıyım, yani orada otururum.

– Sen bir akşam sekiz kırk beş vapuruna kal. Şayet kaptan bir başka kaptansa ben sizin Ada'nın çamlarından, sana öyle manzaralar bulup çıkaracağım ki, parmağın ağzında kalacak. Ah Rum kızları! Yahu sizin Ada cennettir be!.. Hem kimbilir yahu, benim fener seni bile yakalamıştır. Ha ne dersin? Ha?

Şimdi ikisi de gülüyorlardı. Birden;

– Vapur yolu kesti, dedi, iskeleye üç vapur arası kala kaptan makineyi stop eder.

– Peki nasıl gider gemi?

– O hızla iskeleyi bulur işte. O hızla değil is-

keleyi, vallah Burgaz'ın yarı yolunu bulur, sen ne diyorsun?

Yağmur, hafiften devam ediyordu. Fakat deminki sis dağılmıştı. Heybeli ve Büyükada da uzakta, böcek hallerinden kurtulmuşlar; büyük ve bol ışıklarıyla inilecek birer meçhul diyar kadar güzeldiler. İnmek... Kalabalık sokaklarında elinden tutacak birini aramak...

Kınalı'dan ayrılmışlardı. Konuşmuyorlardı. Uzun zaman bir şey konuşmadılar. Projektörcü denizin ötesini berisini bir şey bulurum gibi araştırıyor, ayaktaki adam artık hiçbir şey düşünmüyordu.

Projektörcü birdenbire güldü ve başını salladı.

Adam niçin güldüğünü sormak icabettiğini anlamış, meraksız bir halde o da gülerek;

– Ne güldün? dedi.

– Aklıma bir şey geldi de...

Yine güldü ve insana uzun gelen bir zaman içinde düşündü.

– Benim küçüğü hatırladım, dedi.

– Evlisin demek?

– Elbette... İki çocuğum var. Büyüğü, oğlanı on beş yaşında.

Adam, Projektörcünün yüzüne tekrar dönüp hayretle baktı, yirmi beş yaşlarında ancak gözüküyordu.

Projektörcü yüzünü tekrar projektöre çevirdiği zaman memnun ve mesut bir insan haliyle;

– Yaş otuz dokuz, dedi. Oğlum on beş yaşında. Güldüğümün sebebi şu birader: Geçen gün eve gitmiştim. Hasan uyumuş. Beni haftada bir görür ama pek sever. Anasına, "Beni uyan-

dır, babam gelince" demiş. Gittim, ben uyandırdım. Hemen yatağın içinde oturdu. "Anlat baba," dedi. "Neyi ulan?" dedim. "Hani o kocasını döven kadının hikâyesini..." Ben de anlattım: "Çevirdim feneri. Baktım kadın herifin pantolonunu sıyırmış, kıçına kıçına vuruyor terliği... vuruyor terliği... Sonra efendime söyleyeyim..." falan derken baktım, bizim oğlan yeniden oturduğu yerde uyuyup kalmaz mı? Tabii ben böyle kısaca anlatmıyorum. Ballandıra ballandıra. İskeleden nasıl kalktık. Çımacı ne diye bağırdı? Hava nasıl? Projektör olmasa kaptan nasıl şaşırır falan... Ha işte aklıma o geldi de ona güldüm. Hayır! Bu hafta anlatacak ona göre ne hikâye uydurayım diye düşünüyorum da. Kerata çok zeki şeydir. Mektepte hocaları bayılırlardı. Bana hep söylediler. Okusun okusun, diye. Ama biz fakir insanlarız, nasıl okutalım beyim? Hem herkes okursa sanatı kim yapacak, öyle değil mi ya? Yeter işte, ilkmektebi bitirdi. Orada marangoz yanına verdik. Haftada dört-beş lira alıyor. Az para mı? Ama hâlâ elinden kitap düşmez. Hâlâ okur. O da benim gibi eski gazete tiryakisidir.

Projektörcü bir hikâye bulacak gibi etrafı düşünceli düşünceli taramaya başladı. Şimdi ayaktaki adam da Projektörcünün oğluna hikâyeler düşünüyordu. Buluyor, hiçbirini beğenmiyordu. Bir zaman dönüp Projektörcüye baktı. O, bir Diyojen haliyle kambur, elinde fener, Atina sokaklarında adam arıyor gibiydi.

– İşte sizin Ada'ya geldik.

– Eyvallah hemşerim. Yolun açık olsun.

– Güle güle beyim.

Ertesi akşam sekiz kırk beş vapuru, yıldızlar-

la karanlık, içinde olmayanların arzulayacakları, içindekilerin sessiz, sakin, yorgun, iyi, tatlı fakat iç ezici şeyler düşündükleri bir âlem içinde giderken, dün akşamki adam oturduğu kanapeden yine bir iskelenin çıması alınıyormuş ve o iskeleye inecekmiş gibi hızla kalktı. Eline, yanına bıraktığı bir paketi alarak kıçtan başa doğru hızlı adımlarla ilerledi. Vapur Kınalı'dan kalkalı on dakika olmuştu. Projektör hastanenin burnunda bir şeyler arıyordu. Yürüdü.

– Merhaba hemşerim, dedi.

– Ooo merhaba beyim... Bu akşam bizim yanımıza pek geç tenezzül ettiniz.

– Estağfurullah... Seni keyifli görüyorum.

– Yarın akşam izinliyiz de...

– Ya?... Hasan'a hikâye hazır mı?

– Daha yok... Yok ama, uydururuz canım, kolay...

– Hemşerim. Hasan için sana bir şeyler getiriyorum. Bir-iki kitap falan. Bunları çocuğa veriver.

– Oo ne zahmet ettiniz beyim! Ne zahmet!.. Mahcup ettiniz!

– Yok canım... Ne ehemmiyeti var. Ben de dün akşamdan beri Hasan'a uyduracak hikâye düşünüyorum. Saatlerce düşündüm. Sabahleyin ilk vapurda yine düşünüyordum. Ne dersin?.. Bu sefer benim hikâyemi anlatırsın. "Yağmurlu gecede bir adam geldi" dersin...

– Orasını bana bırak...

FRANCALA MI, EKMEK Mİ?

Tütün ve gazete bayii Çanakkale'de kolunu kaybetmiş ihtiyat zabiti Ahmet Recai Efendi'nin içine bilet koymak için yaptırdığı kâğıt cüzdanlardan bir tanesi elinize geçse, derhal bir vapura atlar, Üsküdar iskelesine ayak basar basmaz Recai Efendi'nin dükkânını arar bulur, "Bir bilet de bana verir misin Recai Efendi?" dersiniz. Bereket versin ki, yalnız Üsküdar tarafının çok fakir insanları böyle düşünür ve cebinde böyle bir cüzdanı bulunan her Üsküdarlı gazete müvezzii, postacı, hamal, çımacı, mezar kazıcı ve ıskatçı ne yapar yapar bir bilet edinmeye bakardı.

Fakat bir Üsküdarlı fakirin bir piyango bileti edinmesinin ne kadar mühim bir mesele olduğunu bilmeyen bir adam da pek İstanbullu sayılmaz. Hatta pek Türkiyeli bile sayılmaz. Hatta bazen insan çok kötü düşünmesini bilen bir adamsa dünyalı bile sayılmaz ve Merih yıldızı ahalisinden gibi aramızdan sıyrılıp geçenlere, kolumuzu dürtenlere, güzel kızlarla geçenlere şaşar. Ne ise mesele burada değil. Fukaralık ayıp değil...

Fukaralık ayıp değil dediğimiz zaman, hamal olalım, ıskatçı olalım; fukaralık ayıp değil dediğimiz zaman bunun ancak bir teselliden ibaret olduğunu ve fukaralığın bal gibi hem ayıp, hem günah, hem enayilik olduğunu biliriz.

Şayet Recai Efendi'nin içine bilet koymak için yaptırdığı bu kâğıt cüzdanların üzerine yazılmış yazıların cazibesine yalnız hamal, lostracı grubu kapılmasaydı da İstanbul'un şu kötü Arap filmlerine, şu Şuayibülgavsi simli Mısır hanendesine tutkun insanları da tutulsaydı, Recai Efendi'nin piyangocu dükkânının önü, ayın onuna doğru adam almaz, meşhur Ziynet Abla'nın dükkânı gibi mahşer olurdu. Recai Efendi de işine büyük oğlu Vahdet'i bırakır, Beyoğlu'nda başka işler tutardı.

Kimbilir, çok iyi ve iyi yürekli bir adam olan Recai Efendi, Bay Recai de zengin olur olmaz Allahın belası bir şey olur, bugünkü yaptığı iyilikleri, orta halli vaziyetini unuturdu. Elhamdülillah zengin olmadı. Üç-beş kuruşla hem kendisi geçindi, hem de Üsküdar iskelesi civarı açlarına yardım, bazen de hatta zevklerine vasıta oldu. Keşke olmasaydı dememeli. Recai Efendi bazen insanın ekmek kadar ihtiyacı olan şeyleri bilen adamdı. Mesela bir hafta tatilinde bütün parasını kumara vermiş bir çımacıya bir yirmi dokuzluk rakıyı bedava vermek gibi, senede bir, bir gazete müvezziine yılbaşı piyangosunu bedava hediye etmek gibi nezaketler gösterirdi.

Recai Efendi'nin küçük oğlu Hamdi, mektepten çıkar çıkmaz babasının dükkânına koşardı. Gelen geçene cıgara paketi satmak, ara sıra bilet okutmak kadar tatlı bir zevki hiçbir kitapta bulamamıştı. Gözü kararır gibi zevklenirdi. Fakat bazı günler de bu işten öyle birdenbire bir çocuk soğuyuşuyla soğurdu ki... Çarpık Ahmet'le gelsin sinema vakaları anlatma yarışı...

Dükkânın yanındaki arsada otururlardı. Ak-

şam olmuştur. Vapurlar gelir iskeleye küt diye çarparak yanaşırlar. İskele, gazinoları, kahveleri, dükkânları, simitleri ve çörekleriyle bir gider gelir, ışıkları hafif söner yanarlar. İstanbul bütün ışıklarını yakmıştır. Bu ışıkların içinde sinemaların da ışıkları vardır. Tütüncü dükkânları zillerini çıngırdatırlar... Çocukların bu İstanbul'un ışıklarından aldıkları intiba peri masallarından alınandan daha cazibelidir. Buradan, bu arsadan kötü İstanbul'un hiçbir şeyi yoktur. Yüksekkaldırım'dan yukarıya asansörle çıkar gibi hızlı hızlı çıktıklarını görür gibi olurlar. Hamdi, Çarpık Ahmet'i o kadar sever ki, bazı akşamlar onu evin önüne kadar getirir. Bir müddet de orada oynarlar. Sonra Hamdi'yi yemeğe çağırdıkları zaman Çarpık Ahmet evin eşiğine oturur, ona da yemek verilirdi. Anası Ahmet'i içeriye almazdı. Babası anasından, anası babasından çok çekindikleri için birisi Ahmet'i içeriye almaz, ötekisi de Ahmet'le Hamdi'nin arkadaşlığına göz yummaya mecbur olurlardı.

Ahmet'in hiç kimsesi yoktur. İskelede yatar, kalkar. Çok çirkin ve çok kavgacı olduğu için kimse yüz vermez. Ahmet eskiden böyle değildi. Sonra yavaş yavaş aptallaşmıştı. Bilinmez ne yüzden? Belki de bir-iki defa... cami avlusunda yazın rüya gören Arap Hafız'ın cıgaralarından birkaç tane içtiği için böyle olmuştur.

Ahmet'in bütün düşüncesini bir gün birdenbire Milli Piyango aldı.

Ya çıkarsa... Çıkarsa evvela bu üstündeki paçavraları atacaktı. Üstünde bildim bileli giydiği bu elbiselerden içine bir bıkkınlık çökmüştü. Kurban ve Ramazan bayramlarında esnaf çocukları-

nın mavi şayak elbise yaptırdıklarını ve başlarına şemsiperi güneş gibi parlayan mor kasket geçirdiklerini görünce kan beynine çıkardı. Başkalarının elbiselerini yırtmak isterdi.

– Ah, bir fiyakalı giyinebilsem! derdi.

İkinci derdi de francala idi. Francala onun için müthiş bir şeydi. Kadın görmemiş insana kadın nasılsa francala da Ahmet'e aynı hali verirdi. Isırmak, dişlerinin bütün kuvvetiyle bir francala ısırmak... Para kazandığı zaman "francala mı, ekmek mi alayım?" diye çok düşünürdü. Pek az fazla bir para ile francala alabilecek vaziyetler ayda bir-iki gün olurdu ama Ahmet bir türlü francala mı, ekmek mi? meselesini halledemez, eli bir türlü varıp francala alamazdı. Âdeta utanırdı. Ona;

– Ulan Ahmet, para mı yiyorsun? deyiverirse ya, birisi... Utancından bucak bucak kaçardı. Kendisine ara sıra ekmek yediren tütüncü Recai Bey, sonra akşamları küçücük paketini evine götürdüğü beyefendi, sonra, o her akşam İstanbul'dan meyhane dönüşü ufaklık paraları Ahmet'in eline dolduran beybaba, şayet Ahmet'i francala yerken görseler bir daha ona para vermeyecekler gibi gelirdi.

Ahmet gazete satardı. Fakat ekseriya pek kazanmazdı. Bazen içeriye girdiği de olurdu. Ne çıkarsa akşamları yükten çıkardı. Yedi, sekiz, bazen on iki kuruş bile aldığı olurdu.

Bir francalaya on kuruş... Beş kuruşluk da kaşarpeyniri alacaktı piyango çıkarsa. Sonra o lacivert şayak elbiseyi ve o şemsiperi güneş uçuran kasketi de alacaktı. Geri kalan parayı ne yapacaktı? Acaba geriye para kalır mıydı?

– Ulan enayi, kalmaz olur mu? derdi kendi

kendine. Bütün İstanbul gazetecilerine şayak lacivert kumaş bile alabilirim artan para ile.

Ahmet, Recai Bey'in küçük oğlunun sayesinde bir Tayyare Piyango bileti edindi. Nasıl oldu. Çok mühim... Oldu ama işte...

Piyango Ahmet'e isabet etti. Etmez olaydı. Ahmet elbiselerini cami avlusunda soyundu. Ortalık yaz gibi bahar günüydü. Çırılçıplak şadırvan başına oturdu. Ekmek mi, francala mı? diye düşünmeye başladı.

Düşünüş o düşünüş... Çırılçıplak tam altı ay francala mı, ekmek mi? diye düşünen çocuğun, fırsat buldukça gene çırılçıplak soyunup hastane koridorlarında dolaştığını gören aklı başında gardiyanlardan çoğu piyango alıp alınamayı kötü kötü düşündüler.

Ahmet altı ay sonra hastaneden çıktığı zaman parasını cami avlusunda nereye koyduğunu bir türlü hatırlayamadı. İmam, kayyum, müezzin, çımacı, iskele memurları cami duvarlarını ve bahçeyi tartak martak getirdiler. Bir şey bulunmadı. Ahmet bazı akşamları "francala mı ekmek mi?" diye yeniden düşünmemesi için tam bir sene tütün ve piyango bayii Recai Bey'in elinden her akşam bir francala alıp yedi. Yemeseydi hali fena idi. Ama gene de aklından böyle düşünceler hiç eksik olmadı. Bereket kıştı. Recai Bey francalasını veriyor, rüzgâr zaten dökülen elbiselerinde onu çırılçıplakmış gibi üşütüyordu; bereket versin!..

PAŞAZADE

Ayşe'lerin evi sur haricindedir. Bizimki, Hüsamettin Paşa'nın, kocaman duvarları arasına hapsedilmiş, bahçesi çam ağaçlı –havuzu balıklı ve fıskıyeli imiş– eski konaklardandır.

Kış akşamları bankadan dönerken birinci mevkide, ilk zamanlar maaşım kırk beş lirayı bulmazken yan gelir otururdum. Bütün Topkapı eşrafı selamımı iade eder, kimi omzumu okşar, kimi hal hatır sorardı.

Anam koca konağın içinde hatıraların, duvarlara asılmış, Hüsamettin Paşa'dan kalma yağlıboya resimlerin, sedef kakmalı cıgara tablalarının arasında günleri bir böcek gibi geçirirdi. Eve ben gelince biraz canlanırdı. Çamın altındaki büyük tel örgülerle kaplı, baba yadigârı kümesteki tavuklar yumurtlamışsa ıspanaklı iki yumurta pişirirdi. Ne konu komşu evimize ayak basar, ne Şişli taraflarında oturan eski akrabalar konağımıza uğrardı. Anam, "Hüsamettin Paşa'nın geliniyim" der dayatır, ara sıra uğrayanlara bin sekiz yüz seksen iki modası elbiselerle çıkar, mütemadiyen paşa babamızdan bahsederdi. Babamın kolağası payesi aldığı gün evin bahçesinde yapılmış bir şenliği, gelene gidene, hatırlayıp hatırlamadıklarını sorardı. Son pandantifini sattığı gün ben de bankadan ilk maaşımı almıştım. Evimiz

senelerdir kırk beş lira görmemişti. "Ayda kırk beş lira ile Topkapı'da neler yapılmaz?" dedi anam. "Bahçeyi mi düzeltmeyiz, tavuklar mı almayız, piliç mi çıkartmayız, çamı mı budamayız, havuzu mu tamir etmeyiz?"

– Anneciğim, dedim, kırmızı balık da alalım havuza. Nerede satarlar acaba?..

– Mısırçarşısı'nda bulunur, yavrum! dedi.

İki tokmaklı guguklu saatin zincirini çekti. İlk defa olarak gördüğüm bir amme cüzünden bir şeyler okudu. Cüzünü okuduktan sonra yine ilk defa olarak, Hüsamettin Paşa'nın geliniyim diyen halini mahsus bir, nasıl söyleyeyim, af buyurun, fiyakayı bozmamak gayretiyle yaptığını anlatan bir tavırla;

– Artık, dedi, Hüsamettin Paşa'nın gelini değilim oğlum, banka memuru Bay Recai'nin anasıyım.

O zaman benim de yüreğimden bir şey koptu. Ben de ilk defa olarak bir şey yaptım. Onu öptüm. Bahçeye çıktık. Babamın kolağası olduğu günkü gibi, sanki bütün bahçe, Japon fenerleriyle süslüydü.

İşsizken tütün içerdim. İşe girince bıraktım. Fakat birinci mevki tramvay arabalarında akşamüstü Topkapı'ya dönmeyi güzel bir itiyat halinde muhafaza ettim. Ne güzel olurdu! Kimse konuşmazdı. Tramvay mahallelere sapardı. Meydanlara varırdı. Yanımız sıra çıplak bacaklı çocuklar koşar, gitgide geri kalırlar, en arkaya atlarlardı.

Yangın yerleri korkunç, garip, uzak, yabancı, hatırasız nerelere kadar giderdi bilmem?

Bir kafesten bir genç kız birinci mevkideki genç erkeğe bakardı. Son durakta iner, geriye

dönerdim. Portföyümü sallardım. Bakanlara selam vermezdim. Fakat, "iyi delikanlı, sessiz çocuk, iş bulmuş, aferin! Çalışıyor," dediklerini duyardım. Bazen "Hüsamettin Paşa'nın torunu!" da derlerdi. Ben de anam gibi bundan garip bir gurur da duymaz değildim.

Tramvayda en büyük dostum Zekâi Bey'di. Bazen yan yana düşerdik. Ben etrafımı göremezdim. Gazetemi okurdum. O, yangın yerlerine bakar, yıkılmış çeşmelere hayıflanır;

– Harap... Harap... İstanbul... Nerede o eski İstanbul? Bu taraflarda oturmak doğru değil... İnsan ihtiyarladıkça konfor ihtiyacı da başlıyor, hazret! derdi. Sonra:

– Valide hanıma arzı hürmet ederim, ellerinden öperim efendim.

– Teşekkür ederim efendim, bilmukabele efendim.

– Geceler hayrolsun!

– Geceler hayrolsun!

Bir gün her nasılsa bir ikinci mevki tramvaya atlamış bulundum. Topkapı'ya işleyen çift tramvay arabalarından yalnız bir tanesi kırmızı renklidir. Zekâi Bey ve ben gibiler bu tramvayı beklerler. O gün biraz geciktiğim ve tramvay da hemen geçip gittiği için ancak arkadaki römorka atlayabildim.

Ayşe'ye orada rasladım. Ben çok mahcubumdur. Ayşe derhal dostluk tesis eden garip ve şimdiye kadar roman ve hikâyelerde bulunduğunu işittiğim Avrupalı bir İstanbul kızıydı. İnhisarlarda çalışıyordu. Tramvay tenhaydı. Dışarıda yağmur yağıyordu. İçeride insanlar, bir çorba düşünen açlar gibi hazin ve sessiz, sakalları uzamış

ve iyi çehreliydiler. Yerler tamamen doluydu. Fakat ayakta da kimseler yoktu. Sirkeci'den her tarafı ıslanmış, kasketi elinde bir çocuk girdi. İhtiyar bir adam, yanındaki arkadaşını biraz sıkıştırarak bu çocuğu tatlı ve muhabbetle dolu bir hareketle yanına aldı.

Sonra yine dışarıyı görmeden, şen şakrak, yorulmaz, çapkın ve genç bir biletçinin şaklabanlıkları arasında meçhul bir çorbayla insanlar gidiyorlardı. Ne güzeldi!

İşte o akşamdan sonra birinci mevki tramvay arabaları Topkapı'ya doğru çekip giderlerken ben römorka atlar ve kendi kendime, "Topkapılı Ayşe'ye ve Topkapılı Ayşe gibilerine rastlamayacağımı bilsem, birincinin meşin, yaylı koltuklarına kurulur; yangın yerlerini, harap camileri ben de Zekâi Bey gibi seyreder, içlenirdim" derim.

KRALLIK

Ali Rıza, Kaşıkadası'na yanaştırdığı sandalı çakıllara çekti. Sonra hemen, sandalın burnu hizasına, bağdaş kurup oturdu. Uzun zaman mühim bir şeyler düşündü. Mühim diyoruz ama, bu kendi kendimize verdiğimiz bir peşin hükümden başka bir şey değildir. Doğru olması bir şey ifade etmez. Bir insanın mühim ve saçma şeyler düşündüğünü nasıl bilebiliriz. Düşünen adamın kendisi bile böyle bir hüküm veremedikten sonra...

Kendi kendine;

– Ulan, dedi. Ne duruyorum be! Alırım çoluk çocuğu, bekçi gibi gelir yerleşirim. Kim ne diyebilir?

Bu mülahazayı kafasında değil, bağıra bağıra yaptı. Yerinden kalkmadan evvel biraz düşündü:

– Kim ne diyebilir ha?..

Sandalı var kuvvetiyle iterek, içine bir lastik top çevikliğiyle atladı.

Akşam lüfere müşteri götüreceği için yem hazırlamaya çıkmıştı. Kaşıkadası'nın kıyıları bilek kalınlığında, mor kılçıklı, yarım metre uzunluğunda zarganalarla doludur. Oğullarından her ikisi de başka işlerde uğraştığı için yanına kimse almamıştı. Zargana da tek başına tutulmazdı. Rı-

za bunun da kolayını bulmuştu; dişlerinin arasına oltayı sıkıştırmış, ağır ağır kürekleri çekerken, çürük dişleri parmaklarından daha hassas, balığın oltaya takıldığını duymuşlardı. O zaman Rıza kürekleri bırakmış, elleriyle zarganayı güneşli denizin üstünde sıçratarak, oynatarak sandalın küpeştesine getirmişti. Küçük zarganaları akşama tava yapacağı için bir kovanın içine doldurmuş, ötekilerini lüfer yemi yapmak üzere sandalın döşeme tahtaları altına fırlatmıştı. Balıklar orada bir iki depreşmiş, Rıza çıplak ayaklarını onları taklit edercesine sandalın döşeme tahtalarına vurarak;

– Susun be, demişti, geberin!

Dişlerine oltayı almış, tekrar küreklere yapışmıştı.

Sandalın içine hızla atladıktan sonra kürekleri var kuvvetiyle çekerek Burgaz'ın kömür iskelesine yanaştı. Demiri attı. Sandalın koltuğunu demir halkaya düğümledi. Evin yolunu tuttu. Ali Rıza bir evin bodrum katında iki oğluyla yatıp kalkardı. Bodrum ekşi bir yemek ve insan kokusu içindeydi. Duvarlar, öldürülmüş sivrisinek, ezilmiş tahtakurularının uzamış hayaletleriyle doluydu. Sonra her tarafta parça parça, lif lif uzanmış rutubet. Bodrumun içinde neler yoktur: Kırık bir masa, iki testi, bir testere, bir yorgan, bir mangal, bir sürahi, bir büyük şarap şişesi, bir nargile marpucu, bir kurşun boru, bir kopuk balık ağı, sekiz-on sardalye kutusu... Bunları derhal, çabuk hareketlerle topladı. Sonra bir köşeden üstüne sarı bir kadın etekliği artığı örtülmüş yepyeni bir hasır çıkardı. Topladığı eşyayı, masa müstesna bu hasırın içine doldurdu. Hasırı dür-

dü. İki ucunu kalın bir urganla sardı. Yükü sırtına aldı, çıkıp gidecek oldu. Tam kapıdan çıkarken birdenbire dönerek;

– Tuuu Allah müstahakını versin, dedi, lambayı unuttuk.

Hakikaten bodrumla hiç münasebeti olmayan büyük ve güzel bir lamba kırık masanın üstünde –şimdi karışıklığı kaybolmuş bodrumun içinde– tek başına, göze batar gibi duruyordu.

Ali Rıza;

– Ulan insan körmüş be! dedi. Görmeyince görmüyor işte...

Lambayı bir eline hasırı ötekine almışken tekrar durdu. Eşyayı elinden bırakmadan kırık masaya bir tekme indirdi. Müthiş bir küfür savurdu:

– Dinini ..... masası!

Bodrumun kapısını ayağıyla yarı çekmiş, hızlı hızlı gidiyordu. Yüz metre yürümemişti ki karşısına elinde balık tepsisi, paytak yürüyüşlü bir balıkçı çıktı:

– Hani vre, Ali Rıza, yoktu senin hasırın dünyada?

Ali Rıza;

– Senin de, dedi, masa gibi...

– Anlamadım vre...

Cevap vermeye lüzum görmeden yürüdü. Eski hasırı bu yüzden yaktığı için balıkçının sözüne fena canı sıkılmıştı.

Bir akşam sarhoştu. Geçen seneydi galiba;

– Harp olacak, Ali Rıza, demişlerdi.

– Olsun be, demişti, yanacak hasırım yok ya dünyada. Yaş da altmış, vız gelir. İsterse dünya yansın!

Eve geldikten sonra kirli, emektar, yukarıdaki gazinodan aşırma hasır bacaklarına dolaşmıştı. Oracıkta, gecenin içinde, bekçi düdüklerinin birbirine seslendiği rüzgârlı gece içinde mahalleyi ateşe verecek şekilde, eski hasıra bir-iki damla gaz döküp bodrumun önünde yakmıştı. Alevin harlı zamanında, gâvurların ırımsız bayramında yaptıkları gibi, alevin bir tarafından öteki tarafına zıp zıp sıçramıştı. Komşu kilise papazı, yatmadan evvel penceresinin önünde son cıgarasını yakarken bu garip ayinin karşısında istavrozlar çıkararak, koynuna girerken hep despotluğunu nesine feda ettiğini düşündüğü karısının yanına koşmuştu.

*
* *

Rıza, nihayet Kaşıkadası'na eşyalarıyla vardı. Kaşıkadası'nın eski bekçisi Hırant'ın domuz ahırlarına bıraktığı bir masa, iki sandalye, bir pırtı kilimi, Ali Rıza, âdeta keşfedercesine bulup çıkardı.

Hırant, bir de çerçevesiz bahar levhası bırakmıştı. Onu da örümceklerinden temizledi. Sonra karşısına geçip bir seyretti ve beğendi. Aşağıdaki iki odalı taş binanın bir odasını mantarlardan, çivilerden ve balıkçı edevatından bir döşeme bürümüştü. Bunları birer birer işe yarar bir şey bulurum diye gözden geçirdi. Hepsi küflenmiş, kopmuş işe yaramaz bir hale gelmişti. Hepsini denize döktü. Odanın döşemesini yakın denizden su getirerek saatlerce sildi. Eşyalarını yerli yerine yerleştirdi. Levhayı tam pencerenin karşısına astı. Sonra oda kapısından dışarı çıka-

rak bir resim seyreder gibi eliyle yaptığı bu odayı bir seyretti. Keyifli keyifli güldü. Kendi kendine;

– Yakabilirsin şimdi bir cıgara ulan, dedi, hak ettin!

Akşam oluyordu. Martılar akın akın kayalara dönüyorlar, karabataklar kayaların üstünde şair, melankolik, batıyı seyrediyor; balıkçıl kuşu, tek ayağının üstünde mütehakkim ve mağrur, krallığını seyrediyor gibi şahane düşünüyordu.

Ali Rıza, balıkçıla doğru bir taş fırlattı. O biraz havalanıp bir başka kayaya kadar güçlükle uçtu. Kanatları düşmüş, orada kaldı.

– Köpoğlu, dedi Ali Rıza, buranın kralı artık benim!

Ali Rıza sandalına top gibi atladı. Bakkal Niko'nun yanında çalışan oğlunu sandalın içine oturtarak krallığa getirdi. Çocuklar içi tertemiz deniz kokan, duvarı bahar levhalı odada ilk defa olarak serin rüyalı bir uyku uyudular.

ÇÖPÇÜ AHMET

Çöpçü onbaşısı, Ahmet'i Köprü üstünde bıraktığı zaman Üsküdar arkasında bir temmuz sabahı yeni başlamıştı.

– Bak bak Ahmet oğlum, dedi, dalga geçme!

Ahmet dalga geçmenin manasını bilmiyordu. Yarım yamalak bir şeyler anladı. Mesela, "Köprüden pek sarkma, suya düşersin, dalgalar seni kapıverir," falan gibi.

– Yok, dedi.

Birtakım at pisliklerini küreğine doldururken hafif bir memleket havası tutturmak istedi. Etrafına bakındı. Hızlı hızlı geçip gidenlere gülerek baktı. Kendi kendine;

– Türküyü akşama bırak, dedi.

Üç gündür Köprü üstünde gidip geliyor, at pisliklerini, ne idüğü belirsiz kâğıtları, balgamları ve gene ne idüğü belirsiz binlerce, milyonlarca canlı, cansız, katı, yumuşak, hışırdayan, hışırdamayan mahlûkatı tenekesine lakayt itiyordu. Bazen bir hemen çekilip atılmış cıgaranın alınıp alınamayacağını düşünürdü. Cıgara pek içmezdi. Bazı akşamüstleri yorgun olduğu ve Köprü üstü âdeta tertemiz gibi gözüktüğü zaman şayet bir garip tabiatlı efendi durup cıgarasını yakarken, onun paketine baktığını görüverir de;

– Al hemşerim, bir tane de sen savur! derse,

o zaman Ahmet utanırdı. O, cıgara paketine içi cıgara çektiği için bakmaz ki. O, her şeye bakardı. Vapurların düdükleri bacaların içinden mi çalıyor diye, bu karının bacakları üşümez mi diye, bu oğlancağızın potinleri neden yok diye, ellerinde tıraş jiletleri, çakılar ve rozetlerle polislerden bucak bucak kaçanlar neden böyle koşuyor diye, efendilerin cıgara paketleri ne biçimdedir, nasıl yakıyorlar, nasıl tutuyorlar cıgarayı diye?

Fakat elini uzatır ve efendinin cıgaralarından birini alıverirdi. Adamın yüzüne gülerek bakar;

– Sonra içen ağam. Deşekkür ederim, der, gene işine ve dünyasına dalardı.

Onunla kimsenin meşgul olmadığı kalabalık vakitlerde çok memnundur. Süpürgesinin sapına dayanır, davar güderken bir manzara karşısında düşünmeyen, görmeyen, bakmayan; fakat bakar gibi, düşünür gibi dimdik duran yamçılı bir çoban hali alırdı. Deniz, vapur, Üsküdar, kayıklar ve gelip geçen insanlar neydi? Kimlerdi? İnsanı onbaşı çöpçülükten alıverirse, bu kalabalık içinde aç kalırsa...

Çobanlık yaptığı günlerdeki düşünmemenin yerine bugün süpürge sapına dayandığı zaman düşünmek, kötü kötü düşünmek geliyordu, neden acaba?

Kafasını iki yana sallar, denize bir daha bakar, bir ferahlık duyardı. İşte ondan sonra doya doya bir adamın gülümsemesini, bastonluyu, bastonsuzu, pudralıyı, pudrasızı, ipek çoraplıyı, çorapsızını doya doya, kana kana, su içer gibi seyrederdi.

O zaman çöpçü onbaşısı kendisini kovarsa

aç kalacağını düşünmeyen Ahmet, seyircisi yalnız kendisi olan bu Köprü üstü tiyatrosuna şaşar kalırdı.

Halinden memnun olduğu yüzünden anlaşılırdı. Etrafı seyrederken o kadar kendinden geçerdi. Ahmet yok oluverirdi. Uykusundan uyandırılmış bir nevrastenik hali alırdı. Kanının beynine hücum ettiğini duyar, Köprü üstünün daha ötesinde yalancı binalar yıkılmış gibi olurdu. Hain hain bakardı. Kafasından o oğlanı tutup bacaklarından ayırıvermek geçerdi, hakikaten bir köpek kuyruğu gibi kaçan çocuğa;

– İtin kuyruğu, diye söverdi.

Bazen bir başkası yere düşen süpürgeyi kapar, kaçardı. O zaman ta Yenicami'ye kadar kaçanı kovalardı. Ter içinde, ağzında yarısı çok tatlı ve güldürücü, yarısı çok acı ve düşündürücü küfürlerle tramvay yollarına, tehlikelerin ortasına nihayet fırlatılıvermiş sopasına yapışırdı.

"Bir daha dayanıp kalman bu köpek kuyruğuna," derdi, "dalıyon, karıştırıveriyorlar."

O gün öğleye doğru gene kendisini unutup sopasına dayanmıştı. Sopasına inen tekme ile birden fırladı. Yanına döndüğü zaman çöpçü onbaşısıyla burun buruna idi.

– Ulan ne dalga geçiyorsun?

İşte o zaman Ahmet dalga geçmenin manasını kavrayıverdi. Herif;

– Bir daha görmeyeyim, dedi. Haydi çek arabanı!

– Meğersem, dedi Ahmet kendi kendine, dalga geçmek bu imiş...

Hoşuna gitti, gülümsedi. Yenicami merdivenlerine kadar gidip oturdu. Bir cıgara yaktı.

Öteden bir başka çöpçü görünmüştü. O da yanına çöktü:

– Ne düşünüyon?

– Hiç, dedi, demin Köprü üstünde dalga geçiyordum da...

– Köprü üstünde insan dalga geçer mi? Şöyle bir kenara çekil, öyle yorgunluğunu al, dedi, öteki.

Ahmet, "vay anasına be!" dedi içinden, "ülen bu ne demek olduğunu biliyormuş meğer..."

Akşama doğru idi. Bugün ne kadar araba geçmiş, ortalık ne kadar pislik tutmuştu. Ne kadar çok tükürmüşler, ne kadar kirletmişlerdi ortalığı. Terlemiş, yorulmuştu. Küreğiyle süpürgesini Tophane'deki kulübeye bırakıp da kahveye yollandığı zaman bacaklarının kesildiğini, kafasının döndüğünü duydu.

– Bir şeyler oluyon, dedi ve yıkıldı

Ahmet'i ayılttıkları zaman bir müddet etrafına tuhaf tuhaf baktı. Karşısında büyük bir kalabalık vardı. İhtiyarca bir kadın;

– Vah oğul, vah! diyordu.

Gülümsemek istedi. Sarı yüzüne elini attı. Salyalarını sildi. İçinde bir uyumak arzusu vardı. Afyon yutmuş gibiydi. Köprü üstünde, bir ovadaki akan çayı seyreden çoban misali düşündüğü zaman sopasına inen tekmeyi hatırladı. Uyuşukluğu birdenbire geçmişti. Yüzüne kan hücum etti sandı. Kıpkırmızı oldum gibi geldi. Kalktı, kalabalık ona yol açtı, üstünü başını süpürdü. Kahveye doğru yürüdü.

Etrafına bakarak kimse olmadığını, demin etrafına toplananların geçip gittiklerini görünce

kendisini ayan beyan bir aynada gibi değil de, bir başkasının hüviyetinde seyrediyor gibi oldu.

Köyünde kocakarıların ve büyücülerin iyi edemedikleri hastayı nihayet şehre götürmeye karar verirlerdi. Hastayı ekseriya yakın kasabaya kadar sırtta taşırlardı. Üstlerine kirli yorgan sarılmış hastaların ağırlığı yorganın ağırlığı kadardı. Ahmet de anasını bir defa kasabaya böyle indirmişti.

Şimdi, demin oracıkta bayılan Ahmet, bir başka Ahmet'miş de sırtına onu bindirmiş, kasabaya götürür gibi, o Ahmet'e;

– Ahmet oğlum, dedi, sen buralarda, bu pis zanaatta edemicen...

KÖYE GÖNDERİLEN EŞEK

İran hududuna yakın köylerin birindendi. Bütün dertlerini, yüz kelimelik bir kamus içinde anlatabildiği için, dertsiz denebilirdi. Saçında bir tek ak olmadığı halde kırk yedi yaşındaydı. İnce, kara ve uzun bıyıkları vardı. Kaya kadar kuvvetli idi. İskelenin en ağır yükünü omuzlarına yükledikleri zaman, bir gurur duymasa homurdanır, hiç olmazsa suratını buruşturur, yahut, çocuk gözlerinde bastırılmış bir hiddetin alevi parlardı. Böyle şeyler olmazdı! Kuvvetini muhafazaya mecbur insanların insiyaki haliyle gülerdi. Ne memnun ne de mağrurdu, denemez. Yüzünden hiçbir şey anlaşılmazdı. Âdeta esrarengizdi.

Hayır, ne esrarengiz, ne bir şeydi! Öteki hamallar, ağır yük ve kuvvet hakkında hiçbir bilgisi olmayan bu yeni hamala, balyaların en okkalısını yükledikleri zaman Ramo'nun cehaletini çoktan çakmışlardı. Şu sebepten:

Ramo nahiyeye bir kış günü varmıştı. Hamallar onu iskeleden alıp, doğruca kahveye getirmişlerdi. Bu kahve deniz kenarındaydı. Önü büyük camlarla örtülü, denize nazırdı. Dışarıda kış kıyamet, rüzgâr, kar vardı. Ağaçlar sallanıyor, deniz ta kahvenin önündeki betona kadar her tarafı ıslatıyordu. Fakat kahvenin içi sıcaktı. Balıkçılar altı kol iskambil çeviriyorlar, hamallar

altmışaltı oynuyorlardı. Ramo'nun bulunduğu masada da bir sürü hamal konuşuyor, Ramo dışarıya bakıyor, âdeta ağaçları, rüzgârı ve denizi seyrediyordu. Şaşırmış çocuk haliyle cama elleriyle dokunuyor, hayretle bakıyordu.

Birisi;

– Ne bakarsın Ramo? dedi.

Kürtçe anlattı:

Memleketten çıktığı zaman cam nedir bilmezmiş. "Bizim evlerin pencereleri yoktur ki... Kapıyı açarız." İlk defa Van'da ona birisi, şu pencereyi açıver, demişti. Gidip kapıyı açmıştı. Cam nedir bilmiyordu, biliyordu ama, evlerde pencere kullanıldığını bilmezdi. Dışarıda kar varken içerisini cam üşütmez mi? Sonra dışarıda kar görür de insan nasıl ısınır? İlk defa İstanbul'a gelirken Van'da bir kahvede kocaman camlar ve dışarıda kar gördüğü zaman şaşırmıştı. Ama şimdi alışmıştı.

Hikâyesini anlattıktan sonra masadakilere uyarak Ramo da katıla katıla gülmüştü.

Ramo yükü arkalığına aldıktan sonra şöyle bir tartardı. Bu hareket, âdeta bir kadere alışmaya karar vermiş, iradeli bir adam silkinmesiydi. Artık arkasında yüz yirmi kiloluk eşya sandığı, sanki yoktu. İskeleden giden ince yolu arşınlarken yüzüne konan karasineklere Türkçesinden başka bir lisanla küfür ederdi. Kafalarından, bir kuyruk rüzgârı geçmiş gibi sinekler kaçışırdı. Ağır ağır ilerler ve katiyen düşünmezdi.

Vapurlar gelip gittikten sonra, yani yükler taşındıktan sonra, iskelenin dalga kesen duvarı dibinde çömelir; işte o zaman yüz kelimelik kamusunu açar, fakat hiçbir şey söylemezdi. Kim-

bilir belki söylerdi de dinleyenler anlamazdı. Cümle denilen şey, birtakım his ve bilgilerin ifadesi ise, Ramo'nun söyleyecek hiçbir şeysi yoktu. Fakat dünyada birtakım eşya, insanlar ve bunların arasında birtakım münasebetler vardı: Kelimeler...

Ahmet, Mehmet, yük, arkalık, bey, mektup, memleket, yalan, doğru, gömlek, demir...

Memleketten gelen mektupla, Mehmet Bey'in verdiği gömleğe takılan demir, Ramazan'ın söylediği doğru ile Cebrail'in yalanı... İşte:

– Ramazan yalan, Cibo doğru. Bu gömlek Mehmet Bey. Mektup yün ister. İplik göndermek... Karyola demiri yırtmış gömlek... Yuh! Okudu Bulgar sütçü mektup.

Gözlerini insan yüzüne kaldırmadan anlatır, anlatırdı. Onlar, gözleri, mütemadiyen kırpışır, kenarları güler, bıyıkları düşer düşer kalkardı.

Tekrar vapur gelir, yine en ağır yükü ağırlığından habersiz, kendi harikulade kuvveti hakkında fikirsiz bir tartar, yokuşu tırmanırdı. Yine sinekleri İran hududuna yakın köylerin lisanıyla kovardı. Yük hamallığı yasak edilmeden evvel böylece, hayatından memnun dememek için, hayatından habersiz Ramo geçinip gidiyordu. İnci gibi dişlerini, pembe ağzını açarak gösterdiği zaman, Ramo'nun niçin güldüğünü bilirdik. Çıplak bacaklı bir kadın plaja giderdi. Ramo, gözlerini, birisiyle konuşuyor gibi kırpıştırır; bir kadın bacağından bin rüya görür gibi çıplaklıklar görür, sonra o gecenin sabahı şeytanın aldattığı vücudunu, insanlardan uzak bir kayanın dibinde soğuk suda temizler, şeytanla temasın verdiği ateşi buzlu suda söndürürdü. Yaz kış bunu yapardı.

Yük hamallığı yasak edildiği zaman Ramo'nun biraz parası vardı. Memleketten mektup mektup üstüne para istemiyorlardı o sıralarda. Mevsim kıştı. Halil Bey'in yazlık evini bekliyor, balıkçılara yardım ediyordu. Ramazan yanına geldi. Bin dereden su getirdi. Şimdi bir araba bir eşek lazım, yük taşımaya; başka çare yoktur geçinmek için...

Arabayı o, Ramazan alacak. Eşeği de Ramo.

Ramazan, bahçıvan Hristo'nun gübreliği yanında metruk, eski bir araba görmüştü. Bedava aldı. Tamir etti. Ramo'nun eşeği yaza girerken alındı. İhtiyarlamış gibi kırçıl bir eşekti, fakat çok gençti, yerinde duramıyordu.

İlk yükü, yokuştan yukarı götürürken eşeği ve arabayı Ramo taşıdı denebilir. İkincide eşek gerisin geriye arabayı öyle bir süratle götürdü ki, bakakaldı.

Zaten çürük araba, büyük bir çınarın kökünde evvela iki parçaya, Ramo parçaları toplamaya kalkarken üçe, beşe ayrılıyordu. Şimdi iskeleye kadar elle itilen hamalbaşının icadı bir başka araba yapılmıştı. Yokuşun başına kadar bu araba yükü getiriyor, eşya oradan hamal sırtına yükleniyordu. Hamalbaşı, nahiye müdüründen öğrendiği bu lafı herkese tekrarlıyordu: "İdare-i maslahat!" Şimdi Ramo elinde eşekle kalmıştı. Onu mezarlıkların kokulu otlarına bağlıyor, yahut başıboş çamlıklara koyuveriyordu. Bir türlü satamıyordu. İstediği kadar küfür ettiği, kocaman avuçlarıyla tokatladığı bu çile çeken hayvana kıyamıyordu. Semersiz sırtına bindiği zaman bir ok süratiyle süvarisini sürükleyen bu dinç eşek, yabani

otlar, devedikenleri bol sırtlarda azgın dolaşıyordu. Ramo iyi biniciydi. Tırıstan dörtnala kalkan eşekle dağ taş geziyor, her zaman bir ağacın gölgesinde ve kenardan gitmek isteyen eşek, Ramo'yu bir çamın dalına asılı bırakıyor, bazen de sırtüstü yere yuvarlıyordu. Kışın ortasında bir gün memleketten Ramo'ya şöyle bir mektup geldi.

"Hepimiz iyiyiz, sana duacıyız," diyordu mektupta. "Kardeşini Haso bacağından vurdu. Oğlan yatalak oldu, öldü. Çok üzüldük, ama nidersin, ondan sonra eşek hastalandı sancılandı, şişti, geberdi. Ne yap yap, bize para gönder. Erkeksiz yapıyoruz ama eşeksiz edemiyoruz. On, on beş lira gönder bir eşek alalım."

Ramo mektubu alınca kızdı. Yazın kazandığı para bitmişti. Nahiyenin çamlık mahallesinde bir Rum karısının evine gizlice geceleri gidiyor, birtakım garip isimli kumaşların parasını kadına bırakıyordu. Hiç üzülmeden. Onun Ramo'ya verdiği şeyin kıymeti para ile ölçülemeyecek bir şeydi. Cebinde ne varsa bırakabilirdi. Yine kadın insaflı, hepsini istemiyordu. Üç-beş lira!.. Bütün parasını üçer, beşer yemişti. Fakat kadın, yine Ramo'yu evine alıyor, bol bol bıyıklarını çekiyor, gıdıklıyordu. Ramo ise Rumca dört kelime ve insanlarla hayvanlarda müşterek birtakım acayip sesler çıkarmaktan başka bir şey yapmıyordu. Kış böyle geçer...

On beş lira çok para... Ramo'nun mektubunu okuyuveren Bulgar sütçü akıllı adamdı.

– Ramo be, dedi. Ne üzülüyorsun? Senin eşeği bir hemşeri bul, gönderiver, olup bitsin.

İstanbul'daki bütün hemşerileri Ramo'dan

farksızdı: Kuvvetli, dinçtiler. Fakat çöpçü Memo, Ramo'nun inkâr ettiği hemşerilerdendi.

– Bizim memleketten böyle çıkmaz, demişti bir gün Ramo cümle halinde.

Memleketine gitmeye can atan bu hastalıklı, cılız Memo'nun meteliği yoktu. Ramazan onu şehirde bulup getirdi. Bir ağacın altında konuştular.

Ertesi gün Memo, Pendik'ten Ramo'nun eşeğine bindi ve yola çıktı.

Memo eşeğe binmiş tren yolunun kenarından Bağdat yolunda dörtnala gidiyordu. Bu sırada Ankara ekspresi duman salarak Tuzla'ya doğru uçuyordu. Trenin yola savrulan dumanları arasında Memo ve eşek kayboldu. Memo tepeyi aşmış artık gözükmüyordu. Ramo, rahat rahat iskelesine döndü. Bir oh! dedi.

Tam üç sene sonra Ramo'ya memleketten eşeğin sağ salim köye döndüğü haberi geldi. Omzundaki balyayı Ramo şöyle bir tarttı. Yokuşa doğru yürüdü.

İlk defa olarak, yük sırtında, rüya görür gibi düşündü:

Kocaman bir çayırlık... Ortada bir ağaç. Ağacın dibinde Memo. Eşek yularından ağaca uzunca bağlanmış, otluyor. Vakit gece. Memo aç ve yorgun. Saatlerce karın doyuracak bir köy aramış bulamamıştır. Sabahı bu ovada etmeye karar vermiş, uzanmış uyuyor. Böylece günler, geceler... Üç senenin üç bin gecesi...

Ramo güldü ve gülerken de yüz yirmi kiloyu belinin ortasında bütün ağırlığıyla hissetti. Bir of! dedi.

ZEMBEREK

Dedim:

– Kaç dakika var?

Birdenbire anlayamamış olmalı ki sordu:

– Neye kaç dakika var?

Yüzüne şaşkın şaşkın baktım:

– Dersten çıkmaya canım!

– Haa! dedi.

Cebinden kocamanca bir gümüş saat çıkardı. Gözlerini tahtadan istemeye istemeye ayırarak, sakin, fakat korkak baktı:

– On yedi dakika...

Sınıfın içine sonbahar öğlesi dalga dalga birikiyor; sinekler, nebatat hocasının etrafında ve büyük pencerelerin üzerinde mesut ve kayıtsız çiftleşiyorlar. Hocanın bahsettiği nebatat tohumları, etrafımızı saran bol ve beyaz ışıkların içinde dönüp dolaşıyor sanki.

Bu esnada arka sıradan hızla dürtüldüm. Hiddetle dönünce;

– Ne kadar var? Sorsana! dedi birisi.

– Sen sorsana, ben şimdi sordum.

Arkamdaki ses bana;

– Hayvan! dedi.

Sonra yanımdaki dalgın çocuğa;

– Celil Efendi kardeşim, dedi, kaç dakika var acaba?

Arkadaşım gene, neye kaç dakika var, diye sormak istediyse de gözlerimden aldığı bir tedaiyle hatırlayarak, büyükçe saatini çıkarıp isteksiz;

– İki dakika var, dedi.

Bu, her derste böylece devam etti. Sınıfın bir tek saatlisi olduğu için, onu yeleğinin cebinden her derste birkaç defa çıkarıyor, kalın ve ağır sesiyle;

– On dakika... Beş dakika, yirmi dakika, tamam... diyordu.

Dersler o zamanlar elli dakika sürerdi. Bir gün onun sabırsız ve mahcup "kırk beş dakika..." diye arkaya seslendiğini işittim.

Bu garip ve yorucu vazifeyi, derslerini ve müzakerelerini yaptığı gibi muntazaman başardı. Onun yalnız uzun teneffüslerde kendisi için saatine baktığını hatırlıyorum. Bazen de son mütalaada ince ve güzel kafası bulanıp, mahzun gözlerine uyku dolduğu zaman saate bakardı.

Ben ilk günden sonra kendisine saati "kaç dakika var..." diye sormadım, o bana, kendisi söylerdi.

Sınıfı geçme ümitlerimin birer birer kırıldığı, içime inkisar ve dert çöktüğü, hiç anlamadığım hendese derslerinde bile ona saati, ötekiler gibi sormadım. Tembellerin bile bu derste kafaları işler ve saati soranlar azalırdı. Sınıfta hemen hemen yalnız ben, buharlaşan, ağdalaşan kafamla uyuklardım.

Gene bir hendese dersindeydik. Uzun zaman, davaları teşkil eden unsurlardan hangisinin hangisinden ve ne yüzden davacı olduğunu düşündüm! Nihayet bulamayınca yavaşça arkadaşıma sokuldum.

Güneş yanığı yüzünde zekâ ve süratli bir şey vardı. Omuzumla âdeta kazara gibi, kendisine dokundum. Döndü. Yüzüme tebessümle baktı. Gözlerinde tahtadaki davanın zaviyelerinin birbirine müsavatı;

– İşte, dedi, şu müsellesin hariçteki zaviyesi öteki müsellesin iki zaviyesine müsavi... Çünkü, dedi ve durakladı.

Sonra beni hiç kırmayan ve mütalaalarda bana zorla hendese öğreten bu çocuk;

– Sana bunu sonra anlatırım, şimdi bakalım saate, dedi.

Kalın ve uzun parmakları yeleğinin cebinden saati garip bir alışkanlıkla çıkardı. Mahzun gözleri, mahzun edici ve aynı zamanda güldürücü bir sevki tabii ile saatin kadranı üzerine düştü. Oraya uzun müddet yapışıp kaldılar. Hâlâ davayı halletmeye çalıştığı anlaşılıyordu.

Ben sabırsızlanıyordum. Hoca ona ve bana bakıyordu. İçleri mazlum renklerle dolu gözlerini benden yana birdenbire çevirdi;

– Kurmamışım galiba, dedi, saat işlemiyor.

Kurmaya çalıştı. Fakat zemberek o kurdukça boşalıyordu. Mahzun mahzun;

– Zembereği kırılmış, dedi.

Ben aldırış etmedim ve o gün ilk defa olarak bir hendese dersini hocadan dinledim. Hoşuma gitti.

Hendeseden sonra ruhiyat dersiydi. Hoca bize heyecanları heyecansız bir lisanla anlatıyordu. Ruhiyat hocamız ihtiyar bir adamdı. Sesi kendisinden daha çok ihtiyarlamış, bahsettiği heyecanlar ise onda çoktan sönmüş gitmişti. Ruhiyat dersi gibi hakikaten tatlı bir ders, bu mono-

ton ve heyecansız sesten dinlenemezdi. Örnekleri kötü ve yaptığı teşbihlerin mevzu ile alâkası ya hiç yok, yahut pek uzaktandı.

Arkadaşıma saati soranlar çoğalmış, yakından ve uzaktan fısıltılar geliyordu. O, işitilir işitilmez bir sesle, "Zembereği kırıldı..." diyordu.

Ta en arka sırada, derslerde nadiren gözüken bir nehari talebe yalnız başına otururdu. Belki bizimle aynı yaşta olan bu çocuk, insana şimdiden kocaman bir adam tesiri veriyordu. Cıgara içişi, konuşuşu bir mahalle kahvesinin bize yabancı insanlarını hatırlatıyor; üzerinde sokak, bir kötü sokak havası esiyordu. Birdenbire gür, sevimsiz, heyecanını zaptedememiş bir sesle haykırdı. Sanki zavallı muallime bir heyecan numunesi gösteriyordu:

– Yahu Celil! Kaç dakika var, Allah aşkına?..

Arkadaşım kıpkırmızı olmuştu. İstikrah, hiddet ve teessür dolu bir yüzle arkaya döndü. Hiçbir şey söylemeden dik dik baktı. Eminim ki, hoca bıraksa, bu karıncaya dokunmayan çocuk o kocaman adamın oracıkta pestilini çıkaracaktı. Muallim daha fazla dayanamadı. Yüzü sapsarı, fakat nazik;

– Celil Efendi, yavrum, lütfen saate bakar mısınız? Ben de bu sınıftan çıkıp gitmeme ne kadar kaldığını öğrenmek istiyorum, dedi.

Celil mahcup ayağa kalktı;

– Efendim, dedi, saatimin zembereği kırılmış.

Arka taraftan bir müddet ses çıkmadı. Sonra mühim bir şey bulmuş bir insan sesi:

– Yuuu! Zembereği kırılmış... Vay zemberek Celil vay!.. Zemberek! Zemberek!

Arkadan ve önden birkaç kişi;

– Zemberek! Zemberek!.. diye bağrıştılar.

Bu zemberek isminin dersten çıktıktan sonra bu kadar yayılacağını ne ben, ne de arkadaşım tahmin edememiştik. Fakat Celil, daha derste bu isim telaffuz edilirken garip bir kablelvuku hisle ürpermişti.

Celil ismi birkaç gün içinde unutuluvermişti.

Bense bu mahzun gözlü arkadaşımı ne Zemberek, ne de Celil diye çağırabiliyordum.

Celil diyemiyordum, çünkü bütün sınıf Zemberek diyordu. Gene aynı sebepten Zemberek diye de çağıramıyordum.

Başkaları onu bu isimle çağırırken, o, hiç kızmış görünmeden başını eğiyor, birinci çağrılışta kasten bakmıyor, fakat ikinci ve üçüncü çağrılışında öfkesiz, fakat istikrahla dolu dönüyor, cevap vermiyordu.

* * *

Son mütalaadaydık, o bir aralık yanımdan kalkmış, bir arkadaşına ders anlatmaya gitmişti. Sıranın önünde bu mütalaanın başından beri yazıp çizdiği, nihayet temize çekilmiş mektup duruyordu. Ayıp bir şey yaptığımı bile bile, mektubu, sanki arkadaşım yerindeymiş gibi, mektuba el sürmeden yan gözle okudum:

"Muhterem babacığım,

Göndermiş olduğunuz 8 tarihli mektubu aldım. Ne kadar memnun oldum, tahmin edemezsiniz. Burada havalar çok iyi gidiyordu. Fakat dün birdenbire gökyüzü bulutlarla kaplandı. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor. Bu yağmurdan sonra 'Nilüfer' Ovası çok

güzelleşmiş. Penceremden bütün ova gözüküyor. Sabahleyin bir deniz gibi üstünü sis kaplayan bu manzara, bana her zaman Gemlik'i hatırlatıyor –arkadaşım Gemlikliydi–, sizleri çok göreceğim geldi. Derslerime dediğiniz gibi muntazaman çalışmaktayım. Sonra babacığım, darılmazsanız size bir şey daha söyleyeceğim: Bana mektebe gelirken vermiş olduğunuz saat kırıldı. Hani içindeki demirden şey... Nasıl derler hani, o içindeki demirden şey... İşte o kırıldı. Bu hafta oraya giden olursa göndereceğim. Mektepte saat dolu babacığım. Saatin bana ne lüzumu var? Siz yaptırır, kullanırsınız. Annemin ve sizin ellerinizden öper, hayır dualarınızı beklerim, babacığım.

Oğlunuz: Celil"

ALT KAMARA

Vapurun alt kamarasında, havanın en güzel zamanında; martıların suyun üstünde keyifle uçtuğu, uzakların titrediği, rüzgârların uykuda çocuk nefesiyle estiği günlerde kimseler olmaz.

O, en aşağıya iner, ceketini kanapelere atar, pantolonunun arka cebinden on bir buçukluğunu çıkarıp kanapeye bırakır, kibriti itina ile paketin üstüne kor ve düşünürdü.

Dünyanın içine kurduğu köşkleri, apartmanları, gazinoları, kadınları ve kış günlerini, çok sevdiği çocukları, kuşları, karıncaları, yaz gecelerini besteleyen kurbağaları, oltanın ucuna takılmış güneşbalığını.

Alt kamaraya inen merdivende şimdilik kimseler yok. Biraz sonra bir veyahut iki kişi merdiveni yarıya kadar inip birinci mevkiin döşemesine ellerini dayayarak, aşağıya, donuk, keten bezlerinin örtüldüğü kanapelere bakacaklar, tekrar yukarıya, sıcak yaz gününü bir bıçak hızıyla kesen vapurun rüzgârını tercihe gidecekler. Yahut da başka biri sakin ve sessiz, yorgun, âdeta muzdarip gelecek, ayakkabılarını çıkaracak ve boylu boyunca bir tarafa uzanacak.

Rüzgâr ve denizin sathı, alt kamaranın içine menekşe ışıklarıyla girer, beyaz tavanda bir vantilatör gölgesi halinde dönüp giderler.

Sinekler burnuna, açık kollarına, garip bir hazla açılmış ve sulanmış ağzına girer, konar, ellerini oynatmaya arzusu olmadığı için yüzünün ve burnunun adale hareketleriyle onları kovardı. Sinekleri düşünürdü. Sinekler saniyede üç yüz elli defa kanatlarını çırparlar, diye okumuştu. O da saniyede üç yüz elli defa hayatı sevmeye, birini okşamaya, saniyede üç yüz elli defa bir ballı şeye konmak için çalışmıyor muydu?...

Birdenbire alt kamaraya inen merdivende bir adam peyda oldu. Altmış yaşlarında vardı. Matruştu. Elinde birtakım paketler vardı. Fevkalade yorgun gözüküyordu, fakat yorgun gözükenlerin o sarı ve mustarip çehresi kendisinde yoktu. Yorgun, fakat mütebessim ve memnundu. Gözleri tavandaki deniz, güneş ve deniz âlemi gölgelerinde düşünen adamın ta karşısına gelip oturdu. Derin bir of! çekti. Fakat bu of, hayat yükünü kaldıramayan insanların 'of'undan ziyade, bu sıcak yaz gününde İstanbul denilen bu harikulade şehrin pis ve güzel sokaklarından ucuz şeyler arayıp da yorulmuş insanların sesiydi. Bir adalı yorgunluk ofu!..

– Yorgunluk efendi oğlum! Yorgunluk!.. Yaş altmış beş. Ne yaparsın? Yoruluveriyoruz artık, eskisi gibi değil...

– Bu havada yorulmayacak adam ancak çocuk olabilir beybabacığım.

– Hararet otuzu aşmış. Bilmem, gazete öyle yazıyor.

– Besbelli, Kuş uçmaz bu havada.

– Ama bu sinekler hiç yorulmuyorlar.

– Bir yerde okudumdu efendim, saniyede üç yüz elli defa kanatlarını çırparlarmış. Böceklerin

adale kuvveti bir harika imiş beybaba. Bir gramlık bilmem ne böceği iki yüz gram ağırlığında bir demir cetveli çenesiyle tutar kaldırırmış...

– Doğrudur. Karıncaları görmez miyiz. Neleri kaldırmazlar? Kendilerinden ne ağır yükleri... O ne kuvvettir?

Bir müddet sustular.

– Nerede ikamet buyuruluyor?

– Burgaz'da efendim.

– Fena ada değildir.

– Manzara itibariyle evet, efendim.

– Hakkınız var. Bilirim. Konuşacak adam bulmak zordur. Rumcası da pek bolmuş derler. Bir vakitler mahdum bendeniz bir yazlık oturmuştu. Bir ay şehre inmemiş biraz kilo almaya çalışmıştı. Geldiği zaman o sessiz, ağzını bıçak açmaz çocuk o kadar çok konuşuyordu ki bizimle... "Ne bu hal Nurettin?" derdik. "Bir aydır Türkçe konuşmadım beybabacığım," derdi, "ne yapayım?"

Genci uyku bastırıyor. İhtiyar son memuriyetinden Çanakkale'ye, Çanakkale'den Ankara'ya atlıyordu. Bu arada tekaüt maaşı almak için bugün indiğini, öteberi için bütün çarşıyı gezdiğini söyledi. Genç adam zamanı, hadiseleri, vakaları ve ihtiyarın gününü bir film ve rüya havasıyla dinlemekten ziyade seyre dalmıştı. Vapurun bir iskeleye yanaştığını, tavandaki ışıkların bir sabun köpüğü çıtırtısıyla söndüğünü ve alt kamaranın birdenbire kararıp serinlediğini duymadı.

İhtiyar, "Allahaısmarladık!" dedi, silindi gitti.

Yatan ve yalnız kalan adama oğlu Nurettin'i, kızı Kevser'i, Çanakkale'deki siper muharebesini,

madalyayı, Ankara'daki memuriyetini, Mahmutpaşa'yı ve damatlarını bırakmıştı. Yatan adam Kınalıada'da akşam güneşinin içinde yanan kuleli bir ev görüyordu. Yokuşun altında ihtiyar adam gözükür gözükmez küçük çocuklar koşuşuyorlardı. Elindeki paketlerin birinin içinde çikolatalar vardı. Ötekinde bir siyah gözlük. Nurettin'e hediye; gene aynı paketin içinde ne var bilin bakayım?

– A... Mayo... Ay ne güzel, ne cici şey bu!

Terliklerini giyiyor. Sarnıçtan su çekilmiştir. Ayaklarını yıkıyor. Boğaz'ın ışıklarını gören pencerede ihtiyar adam, altmış beş senelik ömrünü altmış beş saniyeye indiren bir rüya içinde kendisini yemeğe çağırmalarını bekliyor. Hediyeler unutulmuştur. Yalnızlık ve ihtiyarlık bir gemi hızıyla meçhul yola düzülmüştür.

– Efendi baba, efendi baba, diye sesleniyorlar, haydi yemeğe!...

Efendi baba, açık pencereden uçup gitmiştir...

SATILIK DÜNYA

Emin ömründe ilk defa hırsızlık yapacaktı. Emin küçük bir memurdu. Fakat hırsızlık yapmak için müsait bir mevkii vardı.

Bir defa evlenirken, bir defa karısı ölürken, bir defa da çocuğu doğarken belli belirsiz evin içine hiç bilmediği ve tasavvur etmediği refah havasını dolduruvermek kafasından geçmişti. Bunların içinde ekmek kadar lüzumlu olan şeyle, gramofon kadar lüzumsuz olanının bazen mevki ve vaziyet değiştirerek lüzumsuz ve lüzumlu oldukları vakiydi ve Emin tercihte şaşırırdı. Bu üç defasında da çocukken sık sık aç gibi yattığı gecelerin rüyasını uyanıkken görmüştü.

Yine bu üç defasında da bu çalmak arzusu belli belirsizdi. Belki, bugünkünden, şu hırsızlığı yapmaya karar verdiği andakinden daha tatlı, daha tahammül edilmez dakikalar geçirmişti.

Öyle olduğu halde yine de belli belirsizdi.

Bir defa da doğan çocuğu yedi sene sonra ölürken yine belli belirsiz olarak, ama çok kuvvetli ve bir buhran şeklinde aynı arzuyu duymuştu.

O kadar ki, birdenbire kendini sokağa atmış, rıhtım boyunca dizili aynalı kahvelerden birine kendini dar atmıştı.

Altın gibi sarı bir akşamüstü idi. Ortalık ka-

rınca gibi kaynaşıyordu. Sokaklarda perişan güzel kızlar vardı.

"Bir kahveye kendini dar atmıştı" dedik. Bir masaya oturmuş iki kişi bağırdı:

– Emin Efendi yahu, gel bir fitil yapalım.

Bir parti fitil esnasında Emin'in unutmayacağı hiçbir hadise yoktur. Çünkü Emin fitil oynarken bir deli gibi kızar. Bir külhanbeyi gibi küfreder. Bir çocuk gibi kulakları kızarır...

Oynayanlar aşikâr surette birbirine yardım ederler. Emin bunu bidayetten fark eder, fakat oyunu bırakmaz. Nihayet parti bittiği ve kendisi yenildiği zaman yırtık ve kumaşı yer yer akmış pantolonundan cıgara küllerini üfürür:

– Bu lokum paralarını verenin... Hem ortak oynayın, hem paraları ben vereyim. Veremem vallahi!...

Çıkar giderdi. Ötekiler kahkahalarla gülerler, kahveci, seyirciler, hepsi... Kahve parasını seyirciler, kahveci, hatta oyun arkadaşları ödemeye her zaman hazırdılar... Mesele Emin Efendi ile fitil oynamaktır. Paranın lafı mı olur?

İşte böyle bir fitil partisi esnasında Emin Efendi çocuğunun ölüm zaruretiyle para çalmak hırsını unutmuş doğruca evine varmıştı. Karısı öleli dört sene oluyordu. İhtiyar halası çocukla meşguldü. Küçük, ateş içindeydi. Serum yapılmıştı. Şimdiye kadar bir salah göstermesi lazımdı.

Başucunda, ince yüzlü, buruşuk derili, zayıf bir doktor, bir alkol kokusu içinde, melankolik bir yüzle duvarda bir levhaya gözlerini dikmişti. Çocuğun tekrar nabzını tuttu. Birdenbire ayağa kalktı ve ayakta bir reçete karaladı.

– Çabuk bunu yaptırın. Yarım saatte bir verirsiniz, sakinleşir.

Doktor o kadar hızlı merdivenleri indi, o kadar çabuk gitti ki, Emin Efendi halasından bir papel almaya ve doktora vermeye vakit bulamamıştı.

Eczacı bu ilacı kırk kuruşa yaptı. Artan para ile Emin bir şişe konyak aldı. Yolda temizledi. İçkiye hiç alışık değildi. Kafası sanki istediği bir dünyaya kavuşmuş gibi oldu. Her şey, ılık ve yağmurlu bir daüssıla içinde kendisine varıyordu.

Gölgeler, elektrik fenerleri, insanlar, deniz ve vapurlar bir yağlı madde içinde hareketsiz, emrine amadeydiler.

Sabahleyin çocuk daha ölmemişti. Fakat yüzüne bir başka yere gidecek insanların maskesi takılmıştı. "Oraya her günkü perişan ve güzel yüzümüzle gidemeyeceğiz" dedi Emin.

Bu lafı kendi kendine o kadar lakayt bir şekilde söylemişti. Bazen işinden dönerken kendisini yolda bekler bulduğu, gölgesini görür görmez kalbinin sık sık attığı günler neredeydi? İçini yıkayan ve onun içine bu yağmurlu İstanbul günlerini bir uzak ve yeşil bir yaylaya, yahut da bir karış karlı ve çam ağaçlı dağlara çıkaran o çocuğun etrafındaki temiz, sevgili hava neredeydi? Sanki o bir başka çocuktu. Şimdi ölmek üzere bıraktığı ise bir başkası.

Yine aklından para çalmak arzusu geçti. Gülümsedi. Lüzumu kalmamış, çocuk ölmüştü. O gün öyle iş vardı ki, akşama kadar yemek yemeye bile vakit bulamadı. İşten sonra eve dönerken evvela gayet bulanık ve havasız bir yerdeymiş gibi oldu. Kafasının içinde bir sıkıntı duyuyor,

uzak ve manasız şeyler düşünüyordu. Birdenbire içinde bütün camlar açılmış gibi oldu.

Seri birtakım fikirler kafasından geçti. Birdenbire yaşadığını, duyduğunu ve düşündüğünü hissettiren bir âleme temas etmiş olduğunu sandı.

Bu, bir şimşek ânı gibi seri geçti. Ortalık ta dünyanın ve ufkun öbür ucuna kadar masmavi aydınlanmıştı. Bu saniyenin akabinde evde çocuğu ölmek üzere bıraktığı aklına geldi. Tarif edilmez bir acı duydu. O zaman hassaslaştı: Küçük ayakkabılarını, üstü simsiyah kirlenmiş zayıf dizlerini, kıçı yamalanmış pantolonunu ve her zaman acıyarak, içi ezilerek baktığı küçüğün narin bileklerini, çürük dişli ağzını, bazen birdenbire güzelleşen yüzünü... Bacaklarına tırmanışını...

Zihni açılmıştı. Bin bir küçük, büyük hatıra birbiri ardında geliyor, gidiyordu. Bazen bir tanesinin üstünde düşünmek istiyor, o hatıranın âdeta kendi kendine bir hikâyesini yapmak istiyordu, olmuyordu. Öyle ki bazen bir saniye evvel ne düşündüğünü unutuveriyor, uykuya dalarken olduğu gibi ipin ucunu bir türlü yakalayamıyordu.

Çocuğu ölmüş buldu. Komşular, yemek göndermişlerdi. Halası ile oturup âdeta sakin yediler. Kendileri sofradaydı. İçeriden bir kadın sesi bir şeyler okuyordu.

Emin içinde bir isyan duydu.

– Ben gidiyorum hala, dedi. Bir hava alayım.

Fakat Emin, bu akşam İstanbul'un içinde aradığı havayı bulamadı. Emin otuz altı yaşındaydı. Kalın bir yapısı vardı. Yüzü âdeta güzeldi.

Bol ve hırpani elbiselerinin içinde mahzun, iyi ve kuvvetli bir insan tesiri verirdi herkese...

Emin, köprü başında dolaştı. Artık bu hırsızlık etmek için son sebep de elden gitmişti. Şimdi maaşıyla geçinebilirdi. Bütün zevki akşamları fitil oynamaktı. Cıgara içmezdi. Rakı ısmarlarlarsa, –ki ekseriya ısmarlarlardı– içerdi. Rakı içince Emin kekeleşirdi. Rakı ısmarlayanı bütün kalbi ve ruhuyla dinlerdi. Kimseye anlatılmayacak şeyleri anlatmak isteyenlerin rakı ısmarlayacak adamlarından olduğu için, Emin, İstanbul'un bütün meyhanelerini bilirdi.

Büyük kahverengi gözleri hayretle neler dinlememişti? Ne kahramanlıklar, ne dertler, ne aşk hikâyeleri, ne alçaklıklar, ne rezillikler... Hepsini; kahramanlıkları da, rezaleti de aynı büyük ve hayret dolu iyi gözlerle dinlemiş ve anlamıştı ki, bu anlatılanlardan bir tanesini ertesi gün başkasına anlatsın.

Böyle adam, kendisine rakı ısmarlatacak adam mı bulamaz?

Emin'in halası da bir sene sonra öldü. Tophane yukarılarında taştan bir binada oturuyordu. Bu binanın iki odası vardı. Galiba halasınındı, ama Emin kendi üstüne yaptırmıştı. Emin, halasına bütün ömrünce baktığı halde, bu evde bir öksüz gibi kalmıştı. Hele karısı, bu şimdi mezarlığa götürdüğü ve çok korktuğu halasından neler çekmişti.

Emin odalardan birini kiraya verdi. Akşamları gelip yatıyor, sanki ta senelerden beri bu şekilde yaşadığını sanıyordu. Bir rüya görmüş... Evlenmiş, çocukları olmuştu. Ya nerdelerdi?

Emin, bir yaz günü doldurduğu çantayı alıp

gitti. Birkaç gün sonra yakaladılar. Paraları istirdat edildi. Kendisi Tıbb-ı Adli'ye gönderildi. Akli muvazenesi pek sağlam bulunmadığı için serbest bırakıldı.

Bu para ile Emin ne yapacağını kimseye söylemedi. Yalnız bir baba tavrıyla yanına yaklaşan bir Tıbb-ı Adli doktoruna;

– Doktor bey! Doktor bey! Ben bu para ile dünyayı satın alacaktım, dedi.

İşte kahvenin bir köşesinde bu perişan, saçı başı birbirine karışmış, iyi yüzlü insan, dünyayı satın almak isteyen adamdır.

KÖY HOCASI İLE SIĞIRTMAÇ

Köşeden sığırların başları gözükür gözükmez, köyün çocukları koşuşurlar; beyaz benekli sarı ineklerin kalın, yumuşak ve nemli dudakları açılır, uzun uzun köye ve çocuklara böğürürlerdi. Sığırtmaç, esmer kafasına geçirdiği şemsipersiz kasketi avuçları içinde burar, sessizce çeşme başına çekilirdi. İnekler pis kuyruklarını, üstleri toprak ve inek kokan çocukların kafaları üstüne çevirirler, kerpiç evlere ağır fakat sevinçli, gürültülü girerlerdi.

Biz, mektep hocası sıfatıyla, çocukları ve buzağıları okşar dururduk. Akşam çekilir gelirdi... Meydandaki yalağa su boyuna dökülür dururdu.

Kalın bilekleri, kırışık alnı, simsiyah kafası, vahşi gözleriyle sığırtmaç, önümden ıslık çalarak geçerken kalın bileklerinden yakalardım. Kaçmak isterse simsiyah kafası elime geçerdi. Daha zorlarsam vahşi gözleriyle karşılaşırdım. Elimden kurtulur, çarıklarını ta kıçına kadar kaldırarak kaçardı.

Köy kahvesinin önünde oturan ihtiyarlar bu her akşamki sahneye alışık oldukları halde, her akşam çubuklarını ağızlarından çekerler, kimi bana, kimi çobana laf atarak gülüşürlerdi.

Sığırtmaç öksüz ve yetimdi. Hangi samanlık-

ta yattığını biliyordum. Benim yüzümden ay ışığında elma altlarında yatıyordu. Yakalayıp, akşamüstleri köy kahvesinde bir saatçik ona ders verebilmek için bütün yaz uğraşmıştım. Önce iki gün kendi kendine geldi. İki gün vahşi gözlerini hiç yüzüme dikmeden kafası eğik, beni dinledi. Üçüncü gün kahvede onu beklerken camın arkasında gözlerini gördüm. Hiç ümit etmediğim bir şey yaptı: Bir şehirli çocuğu gibi dilini çıkardı.

Biz kızdık, ihtiyarlarla beraber güldük, nihayet sinirlendik ve bunu bir izzetinefis meselesi yaptık. İşte bir haftadır akşamları onu kalın bileklerinden yakalarken ve saçlarını kavrarken içimde acayip bir kardeş muhabbetinin, bir ağaç gibi dallanıp budaklandığının farkına varmaya başladım. Onun dönmesi yaklaşırken yerimde oturamaz olmuştum.

Sonbahar çoktan başlamıştı. Kestaneler meydanlığa yığılmış, üstlerine sis ve yağmur çökmüştü. Dikenlerine bazı öğle üstleri billur damlalar yapışıyor; bazı kuşlar, avcıların tüfeğinden ürküp kırlardan köylere çekilmiş uzun ve yağlı kuşlar, ıslak tüylerini kurumuş yaprakların içinde saklıyorlardı. Bazı hasta ve sıtmalı köpeklerin mektep kapısına sığındıklarını görüyordum. Sabahları çocuklarım onları seviyorlardı. Muhtarın oğlu bu hasta köpeklere düşman olduğu günden beri bütün zekâsı ve temizliğine rağmen gözümden düştü.

Dağköylü Hasan yukarı ve uzak köyünden dağarcığının içinde onlara kara Gürcü ekmeği getiriyor, bize yeni yağmış ilk kardan kirli bir top getirip kürsünün üstüne bırakıyordu.

Çocuklarla beraber bizde yağmur, Hasan'ın

köyünde kar olarak yağan ve biraz sonra bizim köyümüzü de kaplayacak olan şeye hayretle bakıyorduk.

İki maaşımı hastalığına harcadığım talebe, sonbaharla beraber ölmüştü. Artık hiçbir zekâ beni alâkadar etmiyor; küçük, nefes ve sığır kokulu sınıfın pencerelerini, dağ rüzgârına açtırmak aklıma gelmiyordu. Güzel havalarda, ağaçlar hakkında çocuklara hiçbir şey öğretmiyor, onlardan evlerine, hayatlarına, açlık ve kederlerine dair hiçbir şey öğrenmek istemiyordum.

Köy birdenbire hasta talebemle beraber gömülmüştü. Üstüne bir avuç toprak atmıştım. Ben bu çocuğu çok severdim!

Sislerin "Babasultan" köyüne inişi çok garip olurdu: Uzakta ve yukarımızda yarı yıldızları kapayan, ayın doğmasını geciktiren "Katırdağ"ın tepesinden bir kervan sökülür. Bir dev kervanı birbirine iter, bu heyula, kıvrana kıvrana Sarıyayla'da yayılır, ondan sonra bir müddet bir şey gözükmezdi. "Katırdağ" bir ufuk gibi uzaklaşırdı. Sonra, birkaç dakika sonra birbirimizi ancak on adımda seçebilir olurduk. İki misli büyümüş olarak. Bu artık sis değil hakiki bir buluttu. Artık rahattık. Bütün kış birbirimizden birçok şeyler saklayabilirdik.

Bu birçok şeylerin içinde kederler, zayıflamalar, açlıklar... ve hergelelikler vardı. Kışla beraber her şey saklanır, kimse kimsenin halini bilmez, hemen hemen merak etmezdi. Bazen ve çok nadiren beyaz ve masmavi bir gök açılıverirdi. O zaman birbirine rastlaşanlar:

– Zayıflamışsın len!

– Zayıfladık zahir...

– Nicesiniz?

– İçgüveysinden hallice.

– He he he...

Bulut bir muhavere müddeti zarfında dağdan inerdi.

Sığırtmacı göremiyordum ama, sis, ders ve dertle o kadar karmakarışık bir haldeydim ki hatırlayıp hatırlayıp unutuyordum. Bir akşamüstü çıkageldi. Ders bitmişti. Hava o gün her nedense açıktı. Bende ise âdeta sisli günlerde üzüntülerin yıprattığı yüzümü aynada gördüğüm zamanki sinirli ve abus çehre vardı. Canım sokağa çıkmak istemiyordu. Çıksam;

– Bozulmuşsun be hoca... diyeceklerdi.

– Ya sen, ya sen bozulmamış mısın? diyecektim hırsımdan.

Yazın güneşten aldığımız sıhhati kışın sis, sünger gibi emip giderdi.

Sığırtmaç;

– Okuyacan artık, dedi.

– Niye?..

– Daha iyi! Canım sıkılıyor akşamları...

– Peki, dedim.

Okudu. Aylarca bir şeylere hayret etti. Birçok şeyler öğrendi.

Pasta... çikolata... mecmua... muharrir... vapur... güverte... kılıçbalığı...

Nelerin, daha bunlara benzemez nelerin manasızlığına birer mana vermek için uğraşmadım.

Muharrir, yazı mı yazardı, muhtar muharrir miydi, ben muharrir miydim, bir ay sonra o da muharrir olacak mıydı? Muharrir olunca şehre indiğim bir gün kendisine getirdiğim çikolatadan her gün yiyebilecek miydi?

Mecmua ile kitap arasındaki farkı iki saatte anlatabildim.

Bu çocuk beni yoruyordu! Pastanın Çerkezköyü'nde yediğinin aynı olmadığını, İstanbul'da, Ankara'da büyük kahvelerde yapılan bir nevi baklava olduğunu söyleyince inanmadı.

"İstanbul'da mısır unundan baklava yapılırmış" diye bir gün köye yaydı. Millet beni alaya aldı.

Kılıçbalığının bu sene az tutulduğunu gazetelerden birinde okumuştuk. Kılıçbalığının sahiden kılıcı var mıydı? Adamı keser miydi? Yoksa kılıçbalığı zabit miydi?

ŞEYTANMİNARESİ

Yazın deniz kenarları tenhalığı nispetinde güzeldir. Haziran içindeydik. Hiç rüzgâr yoktu. Çakılla örtülü sahilden yukarıda kayalar ve kayalara yer yer asılmış çam ağaçlı, bir tarla kadar mümbit uçurumlar vardı. Oralarda sarı katırtırnakları, devedikenleri ve çalı süpürgeleri, gür, yeşil, pembe bitmişti. Güneş bir sel gibi demirli topraktan akıyor, ta tepeden seyrettiğim bu güzel plaja, bir göle dökülür gibi dökülüyordu. O kadar tahammül edilmez bir çağrılışla çağrılıyordum ki dayanamadım. Keçiyolunu yarı çömelerek kaydım. Çakılların üzerine ceketimi, pantolonumu, iç çamaşırlarımı uykusu gelmiş bir adamın, eşyasını fırlatışı gibi attım, bir dakika sonra denizdeydim.

Çakılların üzerine uzandığım zaman, kalbimin hızlı hızlı vurduğunu hatırlıyorum. Gözlerim, göğün içine kapalıydı. Ilık bir vücudun vücuduma sarıldığını... bakir bir dudağın kokusunu duymuş gibi şehvetle ısınıyor; düşünmüyor, duyuyordum. Nereden estiği meçhul rüzgârlar göğsümün tüylerini elliyor, kollarımın arasında bir şeyler kırılıyordu. Neden sonra hafiflediğimi, birçok yüklerden kurtulduğumu sandım. Giyindim. Şimdi sahil boyunca yürüyorum. Tenha. Her şey uzak, vapurlar yok. Denizin üstünde bir duman... Kaya-

lara tırmanıyorum. Aşağımda su, gölgeli, berrak, sığ... Denizde bir gölge gördüm. Sanki kulacım uzunluğunda ve vücudum genişliğinde bir kara yelken vardı, suya gölgesi düşmüştü. Martılar bu gölgenin üstüne konuyorlardı. Birden gölgenin derinlere doğru kaçtığını gördüm. Sonra yine biraz ötede denize bir gölge gibi serildi. Bu bir vatos balığıydı. Deniz üstünün ılık sularına yayvan ve kocaman vücudunu bu balık niçin böyle serer ve gezerdi, kimbilir? Martılar bu ölü sandıkları balığa nasıl hücum ediyorlardı... Canlı mahluk onlarla nasıl oynuyordu? Tenhalık, kuş ve balıkla kol kola tekrar sahile indim. Diz boyu otların arasında yürüyorum. Birdenbire önümde yarı beline kadar denizin içine girmiş bir adam gördüm. Esmer, çok esmer tenliydi. Güzel ve kuvvetli bir vücudu vardı. Zaman zaman küçücük dalgalar beline vurup çekiliyordu. Çırılçıplak olduğunu gördüm. Aptes alıyordu. Esmer ve tıraşlı kafası, karşı tenha kıyılara dönüktü. Adımlarımı duymadı bile. Yüksek sesle bir şeyler okuyordu. İyi işitemiyordum. Üç defa denize daldı, sonra, üç defa ta avret mahalline kadar sıçrayarak suyun yüzüne çıktı. Biraz adama yaklaşmıştım. Vücudunu ovalarken "Euzü billahimineşşeytanirracim Allah... Allah..." diyordu. Herhalde başka dua bilmiyordu.

Vücudunda akşamki rüyanın zehiri ve tadı pelte pelte bir rüsup gibi dibe çöktüğünü hissediyordu. Adı Mehmet'ti. Babasının adı da... Yani Mehmet oğlu Mehmet'ti. Beni görünce bağırdı: "Destur!"

Sonra avret mahallini eliyle kapayarak kıyıya çıktı. Bir uzun ve bez don giydi. Paçalarını iti-

na ile sardı. Düğümledi. Uçkurunu iki defa beline doladıktan sonra bir düğüm de ona attı. Oturup ellerini donuna kuruladıktan sonra bir cıgara sardı.

Çankırı'nın ovasında sığır tezeği yakılan bir kulübenin içinde anası babası sağ ise neden mektup iletmezler? Oğlu Emin, çomak kadar çocuk eve mi bakar, şehirde yol mu süpürür, ne eder? Bizi gurbet elde şeytan aldatır, denizlere mi girmeyiz? Çakılda bulduğumuz bir şeytanminaresine büyük gözlerimizle tabiatın bir sırrına bakar gibi bakar, "Hey Allahım," deriz, "hikmetinden sual edilmez, ne hayvanlar yaratırsın? Evi sırtında, beton gibi sağlam. Taştan evli hayvanlar. Yarabbim, ne hikmettir, ne büyüksün! Evi taştan hayvanlar... İnsansız evler... Evsiz insanlar..."

Beyaz tuğla harmanında çalışan Mehmet'in mektubuna köyden cevap gelir, yenisini yazardık. Taşların üzerinde ağzının kenarında mavi, yeşil sineklerle rüyalara; köye varır gibi vardığı zaman pamuk kızlar, beyaz bulutlar gibi beyaz, Mehmet'in omuzlarına binerlerdi. Şarkılar, türküler ve masallar anlatılırdı kulağına Mehmet'in... Mehmet, posbıyıklarının altındaki çürük dişlerinde balık kırıntılarına konan sineklere küfür ederek uyanırdı. Atlardı suya. Nehirde yüzer gibi köpekleme yüzerdi. Üç defa dalıp çıkardı. "Euzü billahimineşşeytanirracim!"

Mehmet otuz iki yaşındaydı. Memleketine kışın döndü. Emin onu şehirde karşıladı. Köyün yolunu yaya tuttular. Anası ölmüştü. Babası akpak olmuştu. Doksan iki yaşındaydı. Mehmet kemerinden yedi altın söktü. Babasına verdi. Baba-

sı bu yedi altını yedi sene sakladı. Yedi sene sonra öldüğü zaman Mehmet, dört altınını oğlunun uçkuruna bağlayarak İstanbul'a yolladı. Üçünü sakladı. Zamanlar kötüydü. Ne oldum dememeli, ne olacağım demeliydi.

Emin'in gittiği günün ferdası üç tezek tuğlası cızırdayan ocağa yüzü dönük oturmuştu. Karısı, Emin'in her akşam üstüne serildiği koyun pöstekisine bakıp bakıp ağlıyordu. Mehmet tezeğin kor kesilmiş ateşine dalmıştı. Eline şeytanminarelerini aldığı zamanki gibi düşünceliydi. Sırrına erilmez taş evli hayvanlar görüyordu. Üç defa suya dalıp çıktığını sandı. Gözünde bir damla yaş parladı... "Euzü billahimineşşeytanirracim!"

Sonra kapının yanında sersem sersem kendisine bakan karısından utandı ve bağırdı:

– Ne ağlıyorsun kadın. Aç şu kapıyı, şu koku çıksın.

Bu koku, odanın mesamatına girmiş, Türk köyü kokusu. Bu belki de Emin'in yokluğunun kokusu... Kapı açılınca belki çıkar, belki de çıkmaz.

Kadın kapıyı açtı. İçeriye berrak kış günü ışığı, yol bulmuş bir su gibi aktı. Uzun müddet kamaşan gözleriyle karı koca bir şey göremediler. Sonra uzakta, kel tepelerin sırtında bembeyaz bir yol parıldadı: İstanbul yolu...

BEKÂR

İlk gün müthiş canı sıkıldı. Memleketle ilk defa bu kadar içlidışlı olmuştu. Şimdi biliyordu ki orada, çıplak söğüt ağaçlarının gölgesinde onun dedeleri, cıgarasının dumanlarında korkusunu, güvenini, sevincini takip ettiği babası, daha yukarılarda iki servi ile bir uzun boylu cansız yeniçerinin ve bir tüylü, tatlı gözlü çoban köpeğinin ortasında mezarı kasımpatı ile dolu ninesi vardır.

O da, belki oraya su seviyesinden pek az yüksek Sakarya'dan on adım geride, buğday ve pancar tarlalarının ortasındaki sular biriken, toprağı kara arazide sırtını topraktan dışarıya şişirerek yatacak, tek hatlı yorgun ve 1882'de yapılmış mahzun trenin sesini her an duyacak.

Memleketi ilk defa olarak insanlardan uzak ölüleriyle yakın olarak görüp sevdi. İnsanlar her yerde aynı idi. Hareketli, hırsız, namuslu, iyi, kötü... Fakat ölüler her gün bambaşka türlüydüler. Memleket kara toprağını nihayet kucak gibi açmış ve onları yumuşak nemli içine almıştı.

Pazar yerleri üstleri, kirli ağızları onun hiçbir diyarda değiştirmediği ağzıyla, sebebini bulamadığı çok çocuk hatıralarında, aradığı bilinmez, meçhul tedailer, arzular ve sevinç, birdenbire kederlerle bu adamların yakından veya uzaktan

onunla birer münasebetleri vardı. Hislerinin –ne kadar değişmiş ne kadar ilaveleşmiş olursa olsun– onlarda bir ayniyetini görüyordu. Aynı göklerin onu belki ta Paris'e, ötekileri İstanbul'a kadar götürdüğünü farz etsek, sanki Sakarya'nın suyu damarlarında kirli, bulanık, vahşi, iptidai ve haşindi. Ne kadar bira bardağı devirirse devirsin Sakarya'nın suyunu muhafaza ediyor, birayı işeyip atıyor.

Başını alıp küçük tepelerin sırtlarını uzaktan sevimli ve beyaz badanalı evlere dayamış köylere gidiyordu. Onu görünce zincirlerini koparmaya çalışan güzel, tüylü köpekler söylenir, konuşur gibi bağırırlardı:

– Ne işin var buralarda? Garip adam. Elbisesi başka adam! Şapkası kocaman adam! Kunduraları nazik adam! Defol, çabuk git buradan, çabuk...

Köy kahvesinde pancar işini bitirmiş köylüler onu görünce sanki yer yokmuş gibi ayağa kalkıyorlardı. Kahvelerin içi tüten ocakla göz gözü görmez bir haldeydi. Konuşmayan, yalnız merhabalaşan insanlar gördü. Hiçbir şey söylemiyorlardı. Bazen üstünden başından, ötekine berikine hitap edişinden köyün ağası olduğu anlaşılan bir adam nereli olduğunu, ne yapmaya geldiğini soruyor; memleketli olduğunu öğrenince, anasını, babasını, evini barkını soruyordu. Köylüye ne sorarsa hemen hemen cevap alamıyordu. Eline güzel elmalar veriyorlardı.

– Kaçadır İstanbul'da?

– Herhalde otuzdan aşağı değildir.

– Behey... nedir bu be?

– Siz kaça satıyorsunuz?

– Dün yedi yüz kilo sattım. Yirmi bir lira geçti elime..

En kestirme yoldan, üstüne başına yapışkan otlar yapışarak, su kıyılarından, sallanan köprülerden, tarlalardan şehre dönüyordu. Üçüncü günü mü neydi? Yalnızlık, memleketle yalnızlık onu müthiş sarsmıştı. Âsabında gevrek bir madde hali vardı. Küçük bir şeyle kırılıverecek sanıyordu. Hani bazen kuvvetli gibi gözüken şeyler vardır. Demirden gibi gözükürler. Fakat elin en küçük bir temasıyla çat kırılıverir, paramparça olurlar. Öyle bir haldeydi. Bir köpek havlasa sapsarı kesiliyor, ortalık biraz kararsa içine garip geceler, ecinnileri, ölüleri, rüzgârı ile bir tiyatro haliyle çöküyordu. Tabiattan hiçbir zaman bir tiyatro intibaı almamıştı. Anlatalım:

Bir piyes seyrederken o piyesin içine giren dekorla, yabancı rüzgârla, kımıldayan mor ışıkla bizi korkutan rejisördür. Bir suni hava içinde muhayyilemiz binalarını kurar, gecelerini bina eder, korkusunu rüzgârla ve mor bir ay ışığı ile getirir, içimize bırakır...

Fakat hiçbir zaman, dışarıda tabiatın içinde aynı rüzgârı, o tiyatrodaki suni rüzgârı, o koltukta duyduğumuz korkuyu ve iç ezilmesini duymayız. Belki aynı vakalar, aynı hadiseler dışarıda da geçer. Hatta başımızdan geçer. Fakat tiyatrodaki gibi kompoze bir halde değil.

Halbuki bu akşam böylece bir tiyatrodaymış gibi oldu. Hayat suni ve kompoze bir hale gelmişti. O kadar hızlı ve bir-iki saat içinde bitiverecek gibi bir haldeydi ki, korktu. Hayatta her vakayı, her hadiseyi, boş günler hazırlar. Bomboş gibi gelen, hiç manasız gibi gözüken, yalnız bir

kalem satın almak, bir-iki satır yazı yazmak, bir sütlü kahve içmek, bir kontrat imza etmek, bir arkadaşa merhaba deyip geçmekle biten o boş günlerimiz, o boş senelerimiz büyük günleri, o tiyatro sahnesini hazırlar. Onun için bir şey duymayız. Rüzgâr ne tatlı, ne korkunçtur. Tarlalarda büyük Pan bile dolaşmaz. Gece pencerelerden dışarıda fenerlerini yakmış çekip giden arabalarda İstanbul yolcularından başka kim olabilir?

Eve bir sıtma nöbeti içinde vardığı zaman bir uykusuz kalmış insan boşluğu duydu. Kemikleri bomboştu. Dimağı bir boşluk içinde birçok şeyler duyuyordu. Birçok emirler veriyordu ama, hiçbir azası bu emirlere itaat etmeyecek gibiydi. Elini kaldırmak aklından geçiyordu. Kaldıramıyordu. "Acaba, hakikaten kaldıramayacak bir halde miyim?" diyordu. Halbuki az bir kuvvetle kolunu gayet kolaylıkla kaldırıyordu. "Bir cıgara yakayım" diyordu. Diline acı bir hava yapışıyordu. Tam bir paralizi içinde gibiydi. Kalbi bütün kuvvetiyle çarpıyordu. Söğüt ağaçlarını görüyordu. Taze bir mezar...

Odaya küçük bir kız girip sobasını yaktı.

– Işığı yakma kızım! dedi.

Kız çıkıp gitti. Aşağıda akrabaları, misafirler vardı. Sesler geliyordu. Dışarıda belediye fenerleri yanmıştı. Büyük çınarlar hışıldıyor, kargalar, işten dönen insanlar gibi küme küme gürültülü geliyorlardı. Uzun uzun konuşuyorlardı, sövüşüyorlardı.

Boylu boyunca hareketsiz uzanmıştı.

Gözlerini kapadı. Biraz sonra kalbi belki yine dakikada yüz atıyordu ama o duymuyordu.

Hayat yine o yavaş ve aktığı belli olmayan halini almıştı. Bozuk bir saat gibi konuşmuyordu. Bir tiyatro içinde değil, bir hayat içindeydi.

İçeriye birisi, "Müsaade var mı?" diye girdi. Elektrik düğmesini çevirdi.

– Merhaba! dedi.

Cebinden bir köylü cıgara paketi çıkardı. Beraberce yaktılar. Bu akrabalarından birisidir. Zayıf, narin bir adamdır. Ta uzak köylerin birinde muallimdir.

Karanlıkta neler anlattı. Birçok şeyler söyledi. Köylülerden kapma biraz yapmacık bir safiyetle konuşuyordu. Bütün sözlerinin şurası iyice hatırımda:

"Karıyı buraya göndermiştim. Gece eve giremedim. Kadınsız evde başka garip mahluklar geziyor, vallahi geziyor. Kimbilir belki de bunlar cinler... Ne biliriz değil mi? Hepsinin evham olduğunu biliyorum. Biliyorum ama karşımda işleyen bozuk saat, Kocaeli kilimleri, duvarda asılı patpat mısırlar ve yukarıdaki buz gibi sofaya serilmiş iki yorganlı yatağım... Evden nasıl çıktığımı ve soluğu, ışık sızan bir ağılda nasıl aldığımı bilmiyorum. Dört çobandılar. İkisi uyuyordu. Bunlar belki onar yaşında 'bekâr' tabir ettikleri cinsten yavrulardı. Bunlar, nereden geldikleri, nasıl geldikleri, evi neden bıraktıkları meçhul çocuklardır. Konuşmazlar, bir sene gülmezler ve ağlamazlar. Sonra yavaş yavaş herkese alışır ve yalan gerçek bin bir maskara hikâye uydururlar. Sonra günün birinde yine en küçük şeyden dilleri kilitlenir, gözleri bulanır. Köyü, ağayı, sığırı bırakıp giderler. Bir daha da gelmezler. Bazıları da sığır çobanlığını bir türlü bırakamaz, alıştığını

bir türlü terk edemez, köyde büyür, ihtiyarlar, ölürler. Bunlar ekseriya üvey ana elinden kaçmış sakin çocuklardır. Ötekilerin hakiki bir hikâyesi yoktur. Belki içlerinden gelen bir çekilip gitme, bir oturamama hastalığına müpteladırlar. Uyumayanlar ise öteki cinsten, bu köyde ihtiyarlamaya namzet orta yaşlı adamlardı. Cıgaralarımızı yakarak eşkıya hikayeleri dinledik. Ağılın kapısından içeri bir pembe ışık girdi. Sabah olmuştu. Ben mektebe döndüm."

Akrabası biraz daha oturdu. Sonra çekilip gitti. O oturduğu yerde trenin düdüğünü duydu. Bu son trendi. Pencereden bakınca gözüküyor, sis içinde bir istasyonda bacasından kırmızı pas renginde bir duman fışkırtarak, tatlı seslerle sağa sola manevra yapıyordu.

Yavaşça kravatını taktı. Ceketini giydi, dışarıda bir kasket buldu. Kulaklarına kadar geçirdi. Sokağa fırladı.

Büyük şehre yarın üçe doğru varacak. O zamana kadar yıl var. Bir üçüncü mevkiin tahtasına dayandı. Gözünü kapadı.

On beş saat zarfında on beş dakika gözlerini açmadan şehre vardı. Bu müddet zarfında bir cümle teşkil edecek bir şey düşünmedi. Bir tek cümle bile... Fakat en manasız isimler aklına geldi: Lastik, kavun, mürekkep, inek, bira gibi.

Saat dört! Birahanenin içinde o ve sobanın kenarında garsonlar var. Dışarıda hemen hemen kararmaya yüz tutmuş bir kânunuevvel ikindisi... Islak, yağmurlu, soğuk... Duvarlar ve ağaçların gövdeleri küflü, siyah, ıslak... Bazı yapraklarda, insana içerde olmanın verdiği hazzı tattıran, berrak ve harikulade soğukluğu tahmin edilen dam-

lalar... Bu saatte bu birahanede kimi bekliyor? Garsonlar bir kadın geleceğini tahmin ediyorlar. Onlara göre bu kadın çirkindir, sevimsizdir, yahut saat dörtlerde gelinip dokuzlara kadar kadeh kadeh üstüne beklenilmeye layık güzel bir şeydir. O zaman garsonlar memnun olacaklar. "Haklıymış, bu çirkin herif saat dörtlerde gelip masa başına oturmakta..." diyecekler.

Ses yok. Bazen kapanan veya açılan bir telefonun zili. Sağda üç-dört ayak merdivenle çıkılan yazıhanemsi bir yer, içeride gözlüklü bir memur kız, bazen kuru kuru öksürüyor. Gayet Avrupalı kafalı, okumuş adam yüzlü bir garson gazete okuyor. O, siyah ve biraz tiyatro sahnesi ışığına benzeyen bir ışık sızan penceresinin önünde, yaprakların sallandığını görüyor. Garsonlardan biri, sobanın kenarında, biriyle karısıyla bile konuşmadığı bir şekilde içten, samimi ve tatlı bir muhavereye girişmiş. Bu birisinin bir kedi olduğunu tahmin ediyor. Kediyi görmüyor, ama kocaman salonu ısıtabilen bu muazzam sobanın kenarında bütün ayaklarını bütün hazları ile bırakmış, tüyleri yeni kurumuş, ayakları çamurlu, kafası büyük bir erkek kedidir bu. Yalanmıştır. Gözleri yarı açıktır. Dünyaları süzmektedir. Garsona biraz evvel bir dişi kedi ile yaptığı gazanın tafsilatını vermektedir.

Bazen birdenbire sesler kesiliyor. Ne havada uçan Rumca bir kelime, ne başı çıplak garsonun çevirdiği gazetenin hışırtısı, ne de matmazelin öksürüğü. O zaman kedinin hırıltısını duymak için masa başında garsonların kadın beklediğini tahmin ettiği adam kulak veriyor. Fakat sobaya o kadar uzak ki, kedinin hırıltısı duyulmuyor. O

zaman masa başındaki tek müşteri, yavaşça, hırsızcasına bardağını ağzına götürüyor. Bıyıklarında bira köpüğü, ağzında Avrupalılar gibi ağzını açmadan yediği hıyar turşusu. Sobanın başında mütemadiyen amirini gözetler gibi bekleyen garson "bayağı bir adam değil galiba!" diye düşünüyor. Işıklar yavaş yavaş yanıyor. Deminki gazete okuyan ihtiyar garson yazılmış listeleri masalara bırakıyor. Bu garsonun temiz, tertemiz yüzü, yıkanmış pembe bir ensesi ve kulakları var. Ama ihtiyar, adamakıllı ihtiyar. Öyle olduğu halde eğer harikulade değişiklikler olmazsa hayatında, daha senelerce bu pembelik ve beyazlık ve bu sessiz adımlar, sakin vücut, iyi kalple senelerce, on sene, yirmi sene, yirmi beş sene yaşayacağa benziyor. Eğer evdeki karı da bu temizlik, bu titizlik ve bu iyilikte ise... Bu ışıkları yavaş yavaş yanan birahanede işler her zamanki halini muhafaza ederse, patron değişmezse, ihtiyarın terzi çırağı oğlu havaileşmezse... endakse!

"Endakse: Tamam, oldu! Ha işte! Her iş tıkırında!" manasına geliyor herhalde. İhtiyar garson da şimdi sesleri çoğalmış, tıkırtıları artmış birahanede öteki garsonların yaptığı her hareket bir endakse yapıştırıyor. Bu kendi endaksesidir...

Bir büstün altındaki ışıklar da yandı. Şimdi birahane Şekspir dekoru gibi mor, rüzgârlı ışıkla, güzel ve bir kadın beklenecek kadar mahrem bir oda haline girdi.

Bir dördüncü dubleyi garson getirip bıraktı, hıyar turşusunu tazeledi. Tabak sesleri arttı. Uzakta bir-iki kelime Türkçe konuşuldu.

Bir yudum daha... oh! Ölüm belki de bir

memlekettir. Işıkları söndürülmüş bir Paris kadar güzel, tayyare korkusundan ışıkları söndürülmüş bir Paris'te bir çift Parisli kadar yalnız aşklarını düşünmeye çalışan insanlarla doludur, belki de ölüm şehri. Orada, belki de insan yalnız iskeletiyle güzeldir. Her şey kalbi atmadan, sükûn içinde yapılır. Nehirler vardır ki kocaman ziftli kayıklarla geçilir. Nehrin öteki kıyılarında mor ışıklı asfalt caddelerde çıplak kadınlar dolaşır. Ölüm memleketi belki böyledir...

Belki eğilirsin, bir avuç su serpersin iskeletine pırıl pırıl parlarsın... Yeniden başka türlü etler peyda edersin. Yatarsın bir denizin üstüne, kocaman mor dalgalar alır seni dünyalar kadar bol ışıklı mavi bir beldeye götürür. Mavi mahlukların içine düşersin. Yanına altın saçlı, mavi gözlü, billur bacaklı çocuklar üşüşür. Mavi balkonlu saraylardan genç kızlar fırlar... mavi rüyalı ölüm... Kimbilir beklediğin belki de seni orada bir huzur âlemine beklemektedir.

Hayır, hiçbir şey yoktur. Sükût... Yapılan şeylerin hesabını bile vermek yok. Ne beklemek, ne beklememek, ne öpmek, ne öpülmek. Sükût... Kim der ki bu bütün hazların hazzı değildir? Sükût... Sükût... Oh!

*
* *

Garsonlar kapıdan giren kadını genç adamın masasına doğru âdeta zorla sürüklediler. Genç kadın şaşırarak, çekinerek, ne olduğunu pek anlayamayarak bu bıyıklı adamın karşısına geçip oturdu. Ancak garsonlar gittikten sonra;

– Ne oluyoruz! dedi. Kimsiniz? Benden ne istiyorsunuz?

– Hiç, dedi öteki, anlatacağım, sakin olunuz. Bir bira içer misiniz?

– Rakı içerim, dedi kadın.

Kadına rakı geldi. Erkek anlattı. Kadın güldü. İçtiler ve sonra kol kola bir otele doğru yürüdüler.

Otelde mühim meseleler çıktı. Nüfus kâğıtsız oda vermiyorlardı. Erkeğin nüfus kâğıdı vardı, kadının da vardı ama yine de olmuyordu. Bereket ki erkek cebinde uzun, meşakkatli senelerin ve mahrumiyetlerin bir günde harcatıverdiği kâğıt paralar taşıyordu. Üç lira fazlasına bir başka otelde bir başka soğuk oda kiralandı da yabancı mesut oldu...

BEYAZ PANTOLON

Çirozcular ilkbaharın yaza çevirdiği günlerde Ada'ya gelirler. Umumiyetle şen insanlardır. Köyden pek uzakta, uçurumların, dik tepelerin aşağısında, tepedeki yoldan küçük bir patika ile inilen ve yukarıdaki yoldan hiç gözükmeyen güzel, geniş bir plajın kenarında çadırlarını kuran sekiz-on kişidirler. Beyaz tuğla madeninin oyulduğu kayalığı hiç rüzgâr tutmaz. Bu kayanın biraz ilerisinde, sonradan Ada'nın sahilden tur yolunu yapmak için çalışıldığı bir zamanda doldurulmuş, bir yığın kayanın, zamanla tamamen düzelmiş bir meydanlığı vardır. Bu meydanlıkta lodos ve poyraz birbirine karışır. Yaz öğleleri madenin poyrazı kesen kayasının dibinde ılık bir güneşte uykuya varan kadınlı erkekli bir grubun on adım ilerisindeki çirozcuların harmanını rüzgâr savurur durur. Boş bir mideyi öğürtecek kadar fena bir koku, uzaklara, ta yola kadar çıkar. Çirozcular bu kokuyu duymadıklarına göre mesele yoktur!

Çirozcular, dört kavruk sıska çocuk, üç kopuk tırnaklı, elleri bileklerinden parmağa kadar simsiyah, fakat dallı entarilerinin içinde tatlı esmer ve yumuşak tenleri gözüken kadın, iki ihtiyar, mağrur, kuvvetli adam, iki fevkalade çirkin, harikulade çirkin, harikulade ahlaksız çehreli delikanlı, bir de kimin karısı, hangisinin kızı oldu-

ğu meçhul, ağzındaki şarkıların içindeki yuvarlak memeler, kara, uzun sırma saçlar, taraklar ve sarı kurdelelerle süslü bir genç kızdan ibaret-tiler.

Çalıştıkları zaman bir makine intizamı ve süratiyle çalışırlardı. Uskumrunun beş saniyede temizlendiğini, kuyruğuna bir ip takıldığını görmek için oraya gidenlerin peşine sivri ve sümüklü burunlu, kalem bacaklı çocuklar takılır, cıgara isterlerdi. İnsanların cebinden çıkan her şeyi arzulayan bu çocukların verilen cıgarayı, kuruşu, on parayı, atılan boş cıgara kutusunu, izmariti, kopmuş bir düğmeyi, atılmış bir mendili öyle tuhaf ve istekli bir toplayışları vardı ki insan onları –kendisinden bambaşka insanlardan– birer hatıra, hiçbir şey harcamayacak, hatta yataklarına yattıkları zaman sevip okşayacak, bir hatıra meraklısı sanırdı.

Halbuki kopmuş bir beyaz don düğmesini siyah ceketlerine dikerler, cıgara paketini kıçları sekiz yamalı ve nasılsa arka cebi sökülmemiş pantolonlarının arkasına yerleştirirler, atılmış ve unutulmuş bir mendile gizlice, yanlarında çadır halkından kimse yokken, burunlarını silerlerdi. Kimse yokken, çünkü onların âdetinde burunlarını mendile silmek tuhaf kaçar!

*
* *

Bütün insanlar birçok şeyleri ancak küçüklüklerinde bir ihtiyaç gibi hisseder, büyüyünce, çirozcu olmayan arzularını yutmuş, yutmuş, yutmuştur. İhtiyaç bir gün yalnız ekmek parası olmuştur. Yamasız ayakkabıdan, yırtılmış elbiseden çoktan geçilmiştir. Fakat çirozcu olunca on

yaşında arzulanan şeyler altmışında da arzulanır. Bu suratında, derisinde; dumanlı çergi kışlarının, yaş günlerinin, açık havanın, küçük şehirlerin, ısmarlanmış rakıların, hapishanenin hatırası olan adam, sokakta gördüğü bir yarı yenmiş kavun dilimine on yaşındaki iştihasıyla atılmaya hazırdır.

*
* *

Çirozcuların çocuklar ve ihtiyarlar müstesna daha üç insanı olduğunu söylemiştik. İkisi ahlaksız yüzlü delikanlı, biri sırtı lacivert, kırmızı ve sarı benekli entarili ve siyah yeldirmeli saçları, kırık taşları pırıl pırıl taraklarla, bilekleri kırmızı cam bileziklerle, kulakları mavi küpelerle süslü Zehra isminde bir kızdı.

Sabahleyin beşte şarkılarla uyanır, işbaşında içinde menekşeden biçilmiş şalvarlı, Allahın hoş yarattığı kızlar ve kadifeden keseler, dostluğuna kitaba el basarak edilmiş yeminlerle dolu güzel sözlü şarkılar söylerdi. Ötekiler Zehra olmazsa çalışmazlardı. Küçük bir oğlan keman çalardı. Bir ihtiyar kadın, birdenbire, kanlı ellerini pis yeldirmesine siler ve şakır şakır göbek atardı. İşler bittikten sonra akşama yakın, Zehra, plajı boydan boya bir koşardı. İleride kayıkların arasında çırılçıplak denize girerdi. Yıkanır, yıkanırdı. Sonra gelir, yeni yeldirmesini giyer, tarakları, yüzüklerini takar, kenarı oyalı fakat ortası siyah ve pis bir mendile ufaklıklarını doldurur, köye doğru uçardı.

Bir gün yıkandığı yerde kendini bir adamın gözetlediğini fark eder gibi oldu. Hiç bozmadı. Daha şen olmuştu. Denizin dibinden yüzdü. Gö-

zetlendiğine memnun, bin bir maskaralık yapıyordu. Gözetleyen adam bir arkadaşına;

– Monşer! dedi. Doroti Lamur, harika! Nasıl söyleyeyim öyle bir *harmonie* var ki vücudunda... *quelles lignes!* İnsanın her tarafında arzular dolaşıyor, kafası dönüyor. Ah bir görmelisin!

Ertesi akşam iki delikanlı Zehra'yı denizde seyre gidiyorlardı. Çirozcu delikanlılardan biri de aynı arzuyu duymuş, o da bir kayanın dibinde Zehra'yı gözetliyordu. Bu Zehra'nın nişanlısı sayılan yirmi yaşlarında delikanlı idi. Zayıftı, gırtlağında kocaman bir tuffağıâdem ileride bir noktayı göstermek için gibi sipsivri ve yutkunduğu zaman sanki ayar edilen bir alet... Büyük gözlerinde bir melalle beraber hiçbir ahlaki kaidenin yeri bulunmayan o korkak, zebun, pusudaki hal var. Yanakları güneşe karşı bile gölgeli tarafları bulunan marazi bir zayıflıkta. İnsan elmacık kemiklerinin üstünde veremlilerde olduğu gibi birdenbire peydahlanan bir kırmızılık arıyor, fakat bu kırmızılık yok; bilakis sarı bir ışık bu elmacık kemiklerinden dışarı çıkıyor ve derisine yayılıyor gibi.

Zehra, yeşil mendiliyle hiç münasebeti olmayan kaybettiği bir eşten bahsediyor, fakat bu yeşil mendille kaybedilen eş arasında insana bir münasebet var gibi geliyor.

Kayanın arkasındaki arzularına bir gün bile gem vurmamış çirozcu delikanlısının içinde deli bir şehvet havası esiyordu. Yuka daki delikanlıları bir kayanın kenarına siper alarak seyrediyor, onların da aynı şehvet hisleriyle dolu olduklarını tahmin ediyordu. Halbuki yukarıdakilerden biri, kızın güzelliğini arkadaşına gösterebildiği ve

onun da bu güzelliği takdir ettiğini anladığı için, çirozcu delikanlısının hissettiği şehvetten daha başka türlü genç kıza bakıyordu. Bu adam güzel bir şeyi keşfeden insanın gururu ile doluydu. Şimdilik bu gururla mağrurdu. Başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktu... Ötekisi, denizdeki kızda, pek öyle harikulade bir güzellik bulmuyordu. Nihayet esmer ve parlak bir ciltti. Yalnız muhakkak çok sıcaktı. İnsan nihayet burada o kızla bir su içer gibi susuzluğunu giderebilirdi. Sonra yine, su içtikten sonra bir yapı amelesinin yaptığı gibi işine dönebilirdi.

Uzun, sıcak ve daimi aşkların vereceği heyecan başka idi. Mesela köydeki bakkalın kızı Eftehia ile çalı süpürgelerine yattığı zaman, zaman ve mekân düşünülmez; iş, güç, para, şöhret, şeref feda edilebilirdi. Ama bununla... Arkadaşına usulca;

– Evet, dedi. Fena değil... Ne sıcak şey! Bana öyle geliyor ki suya daldığı zaman bir cızırtı duydum.

Arkadaşı bu sözü söyleyene yan gözle baktı. Laf hoşuna gitmişti, gururu okşanmıştı.

Zehra, "çayırda buldum seni, ellere vermem seni leylim leylim" diye haykırıyordu. Çirozcu delikanlının yüzünde şimdi garip bir solukluk ve şehvetten başka bir düşüncenin alnında kırışığı peyda olmuştu. Zehra giyinmiş, yukarıdaki delikanlılar gitmişti. Çirozcu delikanlı saklandığı kayanın arkasından çıktı. Zehra;

– Korkuttun ulan Rüstem! dedi.

– Sen böyle şeylerden korkmazsın, Karakız, dedi Rüstem. Sanki yukarıdakileri görmedin miydi?

Zehra sahte bir sesle:

– Hangi yukarıdakileri? Yukarda adam mı vardı? Görseydim durur muydum? Sersem Çingene!

– Bırak numaraları bize!

Beraberce yürüdüler. Kınalıada'nın solunda güneş batıyordu. Çakılların üstüne oturdular. Uzaktan bakanlar için aşktan bahseder gibi bir halleri vardı. Delikanlı ağzında bir şeyler geveliyor, bir türlü maksadına gelemiyordu.

Zehra:

– Söyle içindekini be! Hadi... Deyiveresin onu...

– Bir şey değil, dedi delikanlı. Bak alırız otuz beşer kuruş gündelik. Ne olacak bu para ile... Yirmi gün kaç para yapar? Hepsi 7,5 papel. Yarısını da yeriz. Sonram? Ben senin yerinde olsam, o heriflere yüz veririm. Sen fistan yapar, bilezik alırsın, ben kıçıma bir pantolon... He ne olacak? Heriflerin suratından çaktım. Sana vurgun. Demiyorum sana orospuluk yapasın... Şöyle gülüver yüzlerine bir yol. Sanki yapmadığın şey. Büyükdere'de yüz paraya öptürdüğünü teneke mahallede bilmeyen var mı?

– Yapamam abe Rüstem! Şimdi büyüdüm, utanırım.

– Hadi bırak numarayı be! Ağız yapma bize! Can atıyorsun. Sözümden çıkmayacaksın ama. İşi ben çevireceğim...

*
* *

Gece, ortalıkta çıt yok. Yalnız gece böcekleri ötüyor. Çirozcular yarın sabah gidecekleri için, madende çalışan ameleler kocaman bir ateş

yakmışlar, etrafını bütün amele ve çirozcular doldurmuştu. Zehra melankolik bir şarkı söylüyordu. Rumca. Yukarıdaki yolda bir ayak sesi duyuldu. Sonra beyazlar giyinmiş bir adam, ağır ağır küçük bir patikadan ışığa doğru iniyor. Şimdi tam ateşin etrafındakilerin göreceği bir yerdedir. Beyaz, bembeyaz bir adam. Bütün başlar o tarafa çevriliyor. Kim olabilir, gece vakti? Adam ilerliyor. Ağır ağır, elleri pantolonunun cebinde. Zehra şarkısını birdenbire kesiyor, gözlerini süze kırpıştıra adamı tanımaya çalışıyor. Adam şimdi halkadan üç-dört metre uzakta dimdik durmuştur. Ayağında beyaz bir pantolon, beyaz ayakkabılar, kolları sıvalı bir beyaz gömlek, bu beyaz gömleğin üstünde büyük bağlanmış bir kravat...

Birden halkanın adama en uzak tarafında oturmuş bir küçük çocuk bağırıyor:

– Rüstem Ağabey, Rüstem Ağabeymiş be!

Beyaz gölge ilerliyor. Herkes gibi giyinmeye alışmış, yani çirozcu olmayan için, bir kahve garsonu, pazarlığını giymiş bir marangoz, dülger, sıvacı hali taşıyan bu adam, çirozcular için bir çorbacıdır. Orada, kocaman evlerin içinde oturanlar gibi bir çorbacıdır. Zehra koşarak yanına gidiyor.

– Abe Rüstem, bu ne hal?

Kenarda oturan öteki ahlaksız çehreli delikanlı oturduğu yerden birdenbire ayağa kalkıp Rüstem'in pantolonunu;

– Abe! İğnesini çıkaralım, diye çimdiklerken içinden "bunun parasının nereden bulunduğunu biliyorum gidi namert!" diyor. Zehra basıyor kahkahayı –bu sefer Türkçe başlıyor şarkılarına– atıyor göbeği. Ameleler gülüşüyorlar.

Artık vakit geç, ameleler yatmaya gidiyorlar. Şimdi ateşin kenarında Zehra, Rüstem ve öteki delikanlı kalmışlardı. Öteki delikanlı müstehzi:

– Üstün kirlenecek Rüstem.

– Kirlenmez diyor Rüstem. Tabii altıma mendilimi koydum.

– Çok para harcamış olmalısın?

– Yok canım, hepsi altı lira be Hüseyin!

Bu sözleri söylerken Rüstem kravatını elleriyle tutmakta ve uçlarıyla oynamaktadır.

– Öyle ise bir şey kalmadı bu çiroz işinden sana?

– Kalmadı gibi bir şey! diyor.

Fakat cebinde çiroz işinden aldığı 7,5 liradan başka bir çiroz parasının iki-üç misli para daha var.

Hüseyin ismindeki delikanlı çok sesli bir şekilde esniyor.

– Ben diyor, şuraya uzanıvereceğim.

Biraz uzağa, toprağa, boylu boyunca seriliyor. Gözleri yıldızlardadır. Biraz sonra horultusu duyuluyor. Rüstem:

– Sahiden uyudu mu Zehra, acaba bu herif?

– Ne diye uyumasın? Yorgundur. Akşama kadar sürttü. Sen ne yaptın? Daha paran var mı?

– Var elbet, yirmiden fazla. Sende ne var?

– Bendekini aldın ya. Bende yalnız çiroz parası var.

– Neyse, yarın iner inmez, sana da istediğini alırız.

– Alalım Rüstem! Ben de gidiyorum uyumaya.

Zehra uykulu bir yürüyüşle harmanın ötesindeki çadıra doğru gidiyor.

*
* *

Rüstem, Zehra gittikten sonra daha biraz oturdu. Yanına bıraktığı paketini çözüp eski elbiselerini çıkardı, tekrar onları giydi. Yenileri bir paket yapıp yanı başına bıraktı. Hüseyin'in biraz ötesine uzandı. Bir cıgara yaktı. Yarını, bayram sabahlarını bekleyen çorbacı çocukları gibi düşündü...

Gecenin kimbilir saat kaçı? Hüseyin o zamandan beri –horladığından beri– uyumamıştı. Uzaktan bir horoz sesi geldi. Zannetti ki sabah oluyor. Bir sabah ışığı görür gibi değil hisseder gibi oldu. Kalktığı yerden sürüne sürüne yürürken kafası uykusuzluktan ve çok düşünmekten zehirlenmiş dönüyor gibi. Şimdi Rüstem'e yaklaşmıştır. Paket hemen yanı başında, çekip alıverecek. Ya uyanırsa? Rüstem yüzükoyun yere kapanmış, sessiz uyuyor. Uyuyor mu acaba? Ne olursa olsun... Bir eli cebinde sustalı bir çakıyı çıkarırken öteki eliyle paketi çekiyor. Fakat Rüstem bir on dakika evvel uyanmış, üzerine doğru sürüne sürüne gelen Hüseyin'i görmüştür. Şimdi boğaz boğazadırlar...

*
* *

Patikadan yukarı çıkan adam, üstünden eskileri atıp, beyaz pantolonu, gömleği giyiyor ve kravatı cebine soktuktan sonra uzaklaşıyor. Daha sabah olmaya yıl var. Karmakarışık sesler, düşünceler, mendiller, pantolonlar, beyaz ayakkabılar, Zehra, horultu, denizde bir projektör,

inilti, kumun üzerinde hızla dönmekten mütevellit hışırtı, kan...

Adamın kafasında daha birçok şeyler var. Bir ağacın altına yüzükoyun kapanıyor. Bir yıldırım süratiyle uyuyor.

Sabah... Berber dükkânında tıraş olan adamın 7,45 vapurunda bu kadar şık giyindiği halde yine sakalı uzamış gibi bir hali var. Bu yağmurlu, puslu havada beyaz pantolonu, kolları sıvalı beyaz gömleği, açık renk kravatıyla şehre inerken Adalı genç kızlar, onu göz ucuyla birbirlerine gösterip gülüyorlar. O cebindeki gümüş paraları şıngırdatıyor.

Karaköy köprüsünde kendilerine telefon edilmiş polisler, saat 7,45 vapurunun iskeleye yanaşmasını bekliyorlar.

BİR KADIN

Bu limana bir öğle zamanı, ıslak ve çapaçul bir trenin, bir üçüncü mevki vagonuyla vardık. Kar bütün limanı sarmıştı. Yol boylarınca yarım metre uzun kalpaklı insanlar gördük.

Yolda al beygirlerin çektiği gocuk ve battaniye dolu kızaklara rastlıyorduk. Küçük çehrelerinin yarısını kaplayan geniş ağızlı, esmer genç kızlar kuvvetli ve seyrek dişleriyle gülüyorlardı.

Koca ve kalabalık limanda kimseler yok gibiydi. Bir otelin kapıcısıyla ahbap olmuştum. Beni bir lokantaya götürdü. Çingene müziği vardı. Çamların üzerindeki kar parçalarından geçen rüzgârı andıran korkunç bir keman çalıyordu. Bir masada yapayalnız bir genç kadın oturmuştu. Bana baktığı için selam verdim. Selamımı dostça iade etti. Yanına gidip oturdum.

Bir Konya tandırını andıran lokantadan çıktığımız zaman berrak bir kış gecesi ve bir gocuk dolu kızak bizi aldı götürdü.

Genç kadının, şehir haricinde küçücük bir kulübesi vardı. Duvarlar büyük sosyalist simalarıyla kaplıydı. Her an bu bıyıklı ve sakallı adamlar ayağa kalkacaklar ve küçücük odanın içinde büyük bir ihtilal yapacaklar gibiydi. Genç kadın bana bir çay yaptı. İçerken elime masanın üzerinde kalmış bir defter ilişti. Okudum:

"Pavlof İzlaviç hapishaneden bugün çıkacaktı. Bu kış kıyamette hapishane kapısında onu iki saat bekledim. Nihayet, yazlık elbiseleriyle girdiği hapishaneden aynı kostümle çıktı. Ceketinin yakalarını kaldırmış şehrin içine, sıcak bir kahveye doğru koşuyordu.

– Hey İzlaviç diye bağırdım.

Sarı yüzünü benden tarafa, hayretle çevirdi. Bu şehirde onu çağıracak adam kalmayacağını, hapishanede günlerce düşünmüş olduğu anlaşılıyordu. Bir müddet olduğu yerde durduktan sonra isteksizce yanıma geldi.

– Ne var? dedi.

– Hiç, dedim. Gel, bize gidelim. Üşümüşsün, bir konyak içeriz.

Sessizce beni takip etti.

Odamda iyi ki gaz sobasını yanar bırakmıştım. Ilık odama girer girmez, İzlaviç geniş bir nefes aldı. Duvardaki resimleri uzun müddet tetkik etti. Bir sakallı adam resminin önünde, bir küçük çocuk önünde güler gibi güldü. Onu küçük bir çocuk gibi okşadı.

– Hay babacan, hay.

Sesi pürüzlü ve hastaydı.

– Nezlesin İzlaviç, dedim.

Cevap vermedi. Ceketini sandalyenin üstüne koydu. Gömleğinin kollarını sıvadı. İncelmiş ve tüyleri büyümüş bileklerine uzun zaman baktı.

– Allah kahretsin, zayıflamışım. Halbuki hapishanede ayılar kadar kuvvetliydim. Hapishaneden çıkınca serbestlerin arasında dövüşebilecek adam bulamayacağım. Kuvvetim zavallı mahpuslara karşıydı. Hayret, hayret, dedi.

Çayı hazırlamıştım. İçine birkaç kadeh erik

rakısı da döktüm. Bir kovanın içine tuzlu su doldurup getirmiştim.

İzlaviç;

– Bu ne olacak, dedi.

– Ne olacak, dedim. Ayaklarını sokacaksın. Nezlesin. İşte aspirin de. Adamakıllı terler, yatarsın. Sakın dışarıya çıkma.

Mantomu giymiş çıkmak üzereydim.

– Sen nereye ya? dedi.

– Sen bana bakma, dedim. Gidiyorum işte. Kitaplar şu sandığın içinde, gazeteler de orada. Okursun. Geçerken komşu kadına haber vereceğim. Sana bir çorba hazırlar. Ben artık gece yarısına doğru dönerim.

Geceleyin döndüğüm zaman, onu, pencerenin önünde sokağa yığılan karı seyreder buldum. Yüzü pembeydi. Sarışın ve büyük kafası aydınlık, kravatsız boynu uzun, dinç, zayıf bilekleri şimdi dolmuş gibiydi.

– Hay, dedi, nihayet gelebildin. Epey okudum. Vay anasını! O zamandan beri neler olmuş ha...

Ve bana onun hapishaneye girdiğinden beri geçmiş vakaların gazetelere yazılmamış taraflarını anlattırdı. Saat belki üçü bulmuştu.

Yatak odamın elektriğini açtığım zaman İzlaviç, bir bana, bir yatağa baktı. Sonra pervasızca soyundu ve yattı. Ben de soyundum. O, yer açtı. Yanına yattım. Işığı söndürdük. O, bana hapishane hayatından bahsetti. Sonra büsbütün samimileşti. Tekrar hapishaneye girmek için hazırlanmış projelerini anlattı. Nihayet dayanamadım;

– İzlaviç, dedim. Şövalyeler gibi yapıyorsun. Aramıza sanki kılıcını koymuş gibisin. Hani hikâ-

yelerde vardır. Şövalye kılıcını kor ve bakir kıza sabahlara kadar dokunmaz.

İzlaviç yatağın üzerine oturdu. Gecenin ve boş evin içini çınlatan kahkahalarla güldü.

Hey koca İzlaviç! Hayatımın ilk erkeği..."

Genç kadının defterindeki yazı bitmişti.

– Bu İzlaviç kim oluyor? dedim.

Anlamamazlığa vurdu.

– Ha, dedi. Sana resmini göstermedim. Dur.

Koşa koşa odadan çıktı. Yandaki odada bir sandığın kapağı açıldı. Bir sürü kâğıtlar karıştırıldı. Neden sonra elinde bir vesika fotoğrafı kadar küçük bir fotoğraf ile çıkageldi. Baktım: Vesika fotoğrafında adamakıllı sarışın, gürbüz bir sima gülüyordu. Bu yüzü tanıdık bir şair yüzüne benzettim.

Gözlerim resimde;

– Birisine benzetiyorum, dedim.

– Kime?

– Bir şaire.

– Sahi mi? dedi. Tuhaf şey. Bu da şair. Dur, sana onun bir şiirini okuyayım:

"Akşam oluyor. Ayakkabıcı ıslık çalarak ruhunu kapıyor.

Gece oldu, kasap karısının tadını tadıyor.

Ekmekçi mükemmel bir yemek yedi. Köpeği çözerken esniyor. Allah bile artık onun malını görmek için evinin içerisine giremez.

Allahım, yarabbi! Ben insanları sevmek için azami gayretimi sarf ediyorum. Fakat niçin... Niçin her şey, bu yukarıda saydığım hayaletler gibi. Her şeyi iyi bulup, kapılarını bana sımsıkı kilitliyorlar?"

Genç kadın birkaç şiir daha okudu. Fakat ben dinleyemiyordum. Soba sönmek üzereydi. Saat üçü bulmuştu.

LÜZUMSUZ ADAM

Birinci Basım 1948
İkinci Basım 1954
Üçüncü Basım 1965
Dördüncü Basım 1970
Beşinci Basım 1974
Altıncı Basım 1977
Yedinci Basım 1980
Sekizinci Basım 1982
Dokuzuncu Basım 1984
Onuncu Basım 1987
On Birinci Basım 1989
On İkinci Basım 1992
On Üçüncü Basım 1995
On Dördüncü Basım 1996
On Beşinci Basım 1998
On Altıncı Basım 2000

On Yedinci Basım
Aralık 2001

LÜZUMSUZ ADAM

Ben bir acayip oldum. Gözüm kimseyi görmüyor, kimsenin kapımı çalmasını istemiyorum. Dünyanın en sevimli insanları olan posta müvezzilerinin bile... Mahallemden pek memnunum. Yedi senedir çıkmadım oradan desem yeri. Hiçbir dostum da nerede oturduğumu bilmiyor. Mahallem dediğim, şu yedi senedir –üç ayda bir Karaköy'e inip dükkân kirasını almak bir yana– yaşadığım yer, üç-dört sokak içindedir.

Mahallem birbirine muvazi sokaklar, bu sokakları diklemesine kesen bir diğer sokak, bir de bunlardan bütün bütüne bağımsız –ama sokak sayılmayacak kadar dar, kısa– benim sokağımdan ibarettir. Ben bu sokaklara önemliliklerine göre 1, 2, 3, 4 numaralarını taktım. Kendi sokağım numarasızdır. Onu numaralamaya elim varmadı.

Oturduğum apartmanın altında bir sütçü, onun karşısında iki marangoz vardır. Marangozlara hiç işim düşmedi. Nasıl geçindiklerine şaşar kalırım. Akşamlara dek uğraşırlar. Demek herkes benim gibi değil... Öyle ya, tam kırk sekiz senedir marangoza işim düşmesin. İstanbul'da marangoza işi düşecek insanlar olmasına şaşar kalırım. Hem de şu İstanbul denilen yerde kimbilir kaç marangoz vardır?

Sabahları kalktım mı koşarım doğru bir kahveye. Bu kahve tertemiz, yedi-sekiz masadan ibarettir. Sessiz insanlar gelir gider. Bir köşede bezik, kaptıkaçtı, satranç oynarlar. Sahibi Frenkle Yahudi kırması bir hatundur. Dünyalar kadar iyi kadındır. Kahvesine girer girmez;

– Bonjur madam, derim.

– Bonjur mösyö, der, *komantalevu*?

Lazım gelen cevabı veririm. O, bu cevapla kanmaz. Bana Fransızca herhalde pek hoş lakırdılar eder. Kimini anlar, kimini anlamam. Ne kadar *vıy* demek lazımsa der, bu *'vıy*'ların arasına kaymasın diye iki tane de *no* yerleştiririm. Rahat rahat anlaşırız. Elime Fransızca bir mecmua sıkıştırır. Ben de resimlerine bakar, anlayamadığım kelimeleri bir yere yazar, eve gidip lügata baktıktan sonra da anlar, ertesi sabah gelip de mecmuayı yeniden okuduğum zaman, "vay anasını" derim.

Madam;

– *Ön kapuçina?*.. der.

Ben;

– Peki, derim önce.

Sonra Fransızca olsun diye *'sesa*'yı yapıştırırım. Madam pek sevinir. Başlar 'kapuçina'sını nasıl yaptığını Alamanca anlatmaya.

.....

On bire doğru küçük yokuşu çıkar, tramvay yoluna varır, sola döner, on beş adım atar, bir kütüphanenin önüne düşerim. Oradan Fransızca bir resimli mecmua satın alırım. Koltuğumun altında mecmua, kütüphaneden çıkar çıkmaz hemen dalarım bizim sokağa. Oh! Ne rahatımdır girer girmez. İnsanları başkadır bizim sokağın,

bu tramvay yolu insanına benzemez. Korkarım bu tramvay yolu insanından.

Çoğu gün canım yemek istemiyor şimdi. Bizim mahallede bir işkembeci vardır. Temiz adam, çorbası da iyidir. Dükkânı öteki pis işkembeci dükkânlarına benzemez. Kâseleri antika, işkembesi de kar gibi beyazdır.

– Terbiyeli mi olsun Mansur Bey? der.

– Terbiyeli olsun, Bayram, derim.

İsmi ister Bayram, ister Muharrem olsun, her işkembeci benim için Bayram'dır.

– Sirke, sarmısak koyayım mı, Mansur Bey?

– Koyma bugün. Evvelisi gün biraz dokundu, gaz yaptı. Bir limon alsın çocuk, sıkıver.

– Sizin geçen günkü limonun yarısı duruyor.

– Yok be?

Bayağı çocuk gibi sevinirim limonun yarısının durduğuna. Bayram da bayağı çocuk gibi limonu sakladığına, beni sevindirdiğine sevinir.

– Hepsini sıkayım mı yarım limonun, Mansur Bey?

– Sık sık, Bayram! Ekşi ekşi olsun şöyle.

Ekşi ekşi çorbayı içer, odama çıkarım. Kamusu Fransevi karşımda, satın aldığım mecmuanın resim altlarını Türkçe edeyim derken uyuyakalırım. Elifi elifine dört buçukta uyanırım. Dört buçuk gezinti saatimdir. Evimden çıkar, sağa sapar, bir numaralı sokağı geçer, tramvay yolunu geçmeden sol yaya kaldırımdan hızlı hızlı yürür, hemen soldaki bizim bir numaralı sokağa paralel iki numaralı sokağa sapıveririm.

Bu sokak çamurlu, dar, pis bir sokaktır. Sağ tarafta bir bar, sonra bir ekmekçi, ekmekçiden sonra bir lokanta gelir. Bana da öyle gelir ki, bu

lokantada memnu meyvelerle yemekler satılır. Her akşam aynı melankolik, garip adamlarla kadınlar geliyor. Belki de kurbağa, fare, karga, kedi, köpek, insan eti yiyorlar. Orayı da geçince bizim sokağın başına çıkmış olurum. Sağa döner, yemişçi kadına, "Merhaba," derim. "Merhaba bey!" der. Gözleri pek güzeldir. Sağdaki sokağa sapıp sapmamakta tereddüde düşerim... Neden mi?

Anlatayım: Bu her akşamki gezintilerimden birinde... İnsan gezinirken etrafına bakacak, yolda durup vitrin seyredecek, birinin yüzüne bakacak, ağır ağır yürüyecektir elbette. Bütün bunları yapamam işte. Bu sokağa girince hızlanır, önüme bakarak yürür; kızgınmışım, bu sokaktan geçmeye de mecburmuşum gibi yaparım. Neden mi? Ben de onu anlatacaktım:

Efendim, buradaki evlerin birinde ağzı, burnu yerinde, –bir gözünde tavukkarası vardır ama, zararı yok!– eski kadınların dediği gibi, ellerinin üstüne fındık oturtulacak kadar yumuk yumuk elli, büyük büyük memeli, entarisinin göğse açılan yerinde hafifçe kirli esmer bir ayrılıp birleşme, hoppa mı hoppa bir Yahudi kızcağızı vardı. Çift kanatlı bir pencerenin önünde oturur, bir şeyler dikerdi. Bazen kapının önüne çıkar, saatlerce sağa sola bakar, adam bulursa çene çalardı. Bir de kalın kalın, yere sağlam basan bacakları vardı. Yahudinin esmeri de başka türlü güzel oluyor. Ne öpmek isterdim bacaklarından şu kızı bir defacık ömrümde.

Bir gün mahut sokağı aşağıya doğru inmeye başlamıştım. Yahudi kızı kapının önündeydi. Karşısındaki marangoz da kapısının önünde. Tam hizalarına gelince marangoz karşıma dikildi;

– Bana baksana, dedi, lop incir! Bir daha buradan geçersen gözünü patlatırım!

O günden sonra bu sokaktan geçmek dileği de benim için dayanılmaz bir şey olmaya başladı. Ama ilk günleri akşam gezintilerimde oradan geçmek arzusuna dayanmak için ne çarpıntılar geçirmedim! Ha şimdi patlatacak gözümü marangoz, ha şimdi!.. Ne günlerdi o günler!.. Senelerden beri bu nevi çarpıntılara yüreğimi kapamıştım. Nabzım günlerce bir tek vuruş fazla atmazdı. Onu da sayardım. Hep altmış üç, hep altmış üç. Altmış ikiye indiği de olurdu. "Yürürken normalini bulur" derdi bir doktor arkadaşım. Durup da sokakta, nabzımı sayamam a!.. Ama şöyle bir dinlenip, bir kapuçina çektim, sağda solda bana bakan insan görmeyince, gizlice saatimi çıkardım mı tamam: Altmış üç. Ne bir kadın yüzüme bakar, ne bir portakalın beş kuruştan yirmi beş kuruşa fırlaması beni ilgilendirirdi. Beş kuruşsa yerdim. Yirmi beşse portakala da veda! Üç numaralı sokağa da, İstanbul'a olduğu gibi, darıldıktan sonra akşam gezintilerim bir zaman tadını kaybetti. İki sokak içinde mahpus gibi oldum. Ama sıkılmadım. Mahallem gerçi sakindir, sakindir ama civcivli de bir mahalledir. Oturanların yarısı levantenle Yahudi olan bir mahallede civciv olmaz olur mu? Hele Yahudiler!.. Ne iyi, ne tatlı, ne civcivli, ne hayatı sever insanlar!.. Mahallemin Yahudileri öyle pek zengin takımı değil, daha doğrusu benim zenginlerle alışverişim yok. Portakalcım benden kırk para fazla koparadığı gün dünyanın en sevimli insanıdır. İsmi de Salomon'dur. Pahalı bulup da bir şey almadığım zaman arkamdan ne fena fena bakar, ne de ol-

mayacak bir fiyat verdiğim zaman homurdanır. Aksine bana hak verir.

Akşam olur. Akşamın olduğunu bizim madamın pastanesinin camlarına dallı bir perde çekilince anlarım. İçerinin tatlı sarı ışığı yanar. İlkin madam yakar elektriğini. Sonra Salomon mumunu diker portakal sandığına. Sonra lakerdacı 300 mumluk ampulünün kordonunu prize geçirir. Siklamen renkli kırmızı soğan kesilince dudak boyası, tırnak cilası güzelliğiyle parlar. Lakerda, şişman, esmer bir Rum kadının kaba ve oyluk etleri gibidir!..

Meyhaneden çıkınca yanıma, bırakılmak istenen metresler talihsizliğiyle sokağım sokulur. Zavallı sokağım!

Bir numaralı sokakta iki tane sazlı meyhane vardır. Onların önünde taksiler bekler. Taksilerin önündeki hep yıldırım düşmesin diye takılmış bir paratonerdir sandığım, anten olduğunu öğrendiğim halde gene ilk görüşte aldandığım, o beyaz parlak maden sopa yağmurda bir şimşek gibi parlar.

Kocaman hayvan otomobilin bu ufacık kuyruğunu, onun isterik tehditkâr sallanışını pek severim. İşkembecinin karşısında yağmurun altında durur şapkamı kulaklarıma geçirir, sanki uzak bir kadınsız memleketten buralara düşmüşüm de beraber geceyi geçirecek, derdimi paylaşacak bir kadın arıyormuşum gibi kocamanlaştığını tahmin ettiğim fena gözlerimle gelen geçene bakar dururum...

On dakika sonra benden çok yaşlı bir adam geçer. Bu adam iriyarı bir adamdır. Kır bıyıklı-

dır. Saçları hiç dökülmemiştir ama, beyazdır. Şoförler onu görünce;

– Vay beybaba, merhaba! derler.

O, "Merhaba evlatlar!" der.

Sonra Fuzuli'den beyitler okur. Şoförler, o adam gittikten sonra;

– Okumuş adamdır, derler. Ama huyu kötü. Küçük kızlara düşkün. Hem küçük, hem de en adisinden olmazsa alıp gitmez, enayi!

Adam, karşıki gazinoya yollanır. Az sonra ben de oraya giderim. O tam saz takımının karşısına geçer oturur. Üstü başı gayet temizdir. Elleri, saçları, bıyıkları itinalıdır. Görünüşü elliden fazla değildir. Küçük şanoda bir, iki, üç, dört, beş kadın vardır. Beybaba en gencine diker gözlerini. O kadın beybabaya kokteyl ısmarlatır. İçine dört-beş damla tuvalet ispirtosu damlatılmış nar şerbeti getirirler. Bir daha getirirler. Adam ortada hizmet eden yusyuvarlak, gözleri tatlı, sıcak kızı çağırır, kulağına bir şeyler söyler, sonra artık bu adam uyumaya başlar. Masaya dirseğini yaslar, uyur. Yalnız, gözlerine siyah gözlük takmış, kısık kadın seslerinin arasına ara sıra çatlak, fakat usule uygun bir ses fırlatan kemancı taksimine giriştiği zaman gözünü açar, "Allah, Allah!" diye haykırır. Garson Bekir anlatırdı: Beraber gittiği kızların göğsüne başını kor, ağlar, uyur, şarkı söyler, şiir okurmuş. Bu beş fiilden bir altıncısı –mesela gülmek– hiç olmazmış. Adam sonra gene uyur. Artık meyhaneye yıldırım gibi giren bir bilmem ne mahallesinin meşhur hergelesinin bilmem kim için attığı naraya bile kulak asmaz; meyhanenin birbirine girdiği, Laz meyhane sahibinin bir iki külhanbeyini yaka-

layıp sokağa attığı, meyhanenin camının kırıldığı akşamlar, o uyur. Hatta bazı geceler, içeriye yağmurla, karla birlikte giren genç irisi, pek şişman, yanakları, boynu, saçı, bıyıkları, paltosunun yakası yağ içinde zurnacının pantolonunun düğmelerini ilikleyerek ihtiyar, bitkin hanendelerden birinin boş bıraktığı, yahut onu görünce nezaketten, belki de meslektaşlık gayretiyle kalktığı iskemleye kurulduğu, kurulup da zurnasını korkunç bir sesle üflediği zamanlarda bile uyanmaz. Bu zurnacı, saz yerinin son numarasıdır. Saat on bire doğru gelir. İki kalın, kısa, şişman bacağın üzerinde vücudunu tarta tarta yürür, yakası kadife paltosunu çıkarır, salonun bir köşesine kor, kör kemancıya selam durur. Dümbelekçi, zurnacının selam durduğunu kör kemancıya fısılar. Yüzü, hanendelerin arkasında pek seyrek görünen kanuncunun biraz evvel tıraş olup şap sürdüğü gergin yüzü birdenbire bir milyon yerinden buruşur... Zurnacımız da sandalyesine oturmuştur. Pantolonunun ön düğmeleri yok mudur? Yoksa şişmanlıktan her zaman mı kopar? Orasından yeşil kaşkolunun püskülleri çıkar. Görenler güler. Gazino sahibi başıyla gözüyle işaret eder. Zurnacı mahcup ayağa kalkar. Dakikalarca arkası müşterilere dönük pantolonunu toplar, gene oturur, bir zaman etrafına bakar. Sonra cebinden bir tabaka çıkarır. Cıgara saracak sanırsınız, hayır, zurnasının kamış düdüklerinden birini alır, onu yerine kor, ötekini alır, en münasip olanını, yahut da en iyisini bu akşam için çıkaracakmış gibi yapar. Ben hep bu sırada kalkarım.

Yedi senedir bu sokaktan gayri İstanbul şehrinde bir yere gitmedim. Ürküyorum. Sanki dö-

veceklermiş, linç edeceklermiş, paramı çalacaklarmış –ne bileyim, bir şeyler işte– gibime geliyor da şaşırıyorum. Başka yerlerde bana bir gariplik basıyor. Her insandan korkuyorum. Kimdir bu sokakları dolduran adamlar? Bu koca şehir, ne kadar birbirine yabancı insanlarla dolu. Sevişemeyecek olduktan sonra neden insanlar böyle birbiri içine giren şehirler yapmışlar? Aklım ermiyor. Birbirini küçük görmeye, boğazlaşmaya, kandırmaya mı? Nasıl birbirinden bu kadar ayrı, birbirini bu kadar tanımayan insanlar bir şehirde yaşıyor?

Mahalle gene ne olsa mahalledir. Benim dükkân yanabilir, aç da kalabilirim. Ama bana öyle gelir ki, şu öğleleri limonlu terbiyeli işkembe çorbasını içtiğim işkembeci beni ölünceye kadar besleyecek. Portakalcı Salomon çürük portakalları çıplak Yahudi çocuklarına nasıl dağıtıyorsa, ben geçerken de iki tane avucuma koyacak. O günler belki elbiselerim pek eski olur da, içeriye almaz ama, pastanenin madamı kapısının önünde bana bir kapuçina içirir.

Bunlar hayal ama, mahallemi ben böyle seviyorum işte! Hele eski tanıdıkları hiç görmek istemiyorum. Ara sıra mahallede onlardan birine rastlıyorum:

– Vay! Sen buralarda, ha?

Boynumu büküp, "Ne yapayım?" der gibi bakıyorum.

– Kimbilir ne dalgan vardır? diyorlar.

Sonra:

– Ulan! Serserilikten vazgeçmedin gitti.

Serserilikten değil, kendimden vazgeçtim ama, dert anlatamıyorum. Kimisi;

– Bilirim seni, hınzır, gene kimin peşindesin kimbilir? diyor.

Kendi peşimi bile bıraktım. Ama o marangozun dostu, bir gözüne karatavuk oturmuş, elleri çukur çukur, esmer Yahudi kızına bayılıyorum. Kimbilir ne tatlı yerleri, ne kokulu tarafları vardır, kalın bacaklarından gayrı.

Dün mahalleden şöyle bir çıkmaya karar verdim. Unkapanı'ndan vurup Saraçhane'ye çıktım. İstanbul bayağı değişmiş. Şaşırdım kaldım. Hoşuma da gitti bir bakıma...

Temiz, asfalt, kocaman yollar... O su kemeri ne güzel şeymiş meğer! Nedir o ta bir kilometreden bir zafer takı gibi görünüşü! Yanında Gazanferağa medresesi şipşirin, bembeyaz. Parklar, ağaçlar gördüm. İnsanlar gördüm. Ürkek ürkek dolaştım. Kıztaşı'na kadar uzandım. Fatih'ten aşağıya yürümeye başladım. Saraçhane'ye vardım. Baktım bir binanın tepesine yıkıcılar çıkmış, yıkıyorlar. Şuralarda bir hamam vardı, dedim kendi kendime. Yıkılan o hamammış. O sıra vücuduma bu hamamda yıkanmak kaşıntısı geldi.

Ne olursa olsun, artık kepazeliği ele aldık, onu da söyleyeyim: Yedi senedir yıkanmamıştım. Yıkanmak aklıma bile gelmemişti. Beni bir kaşıntı aldı, bir kaşıntı!.. Bitlendim gibime geldi. Bir hamama girdim. Bir yıkandım, bir yıkandım! Fitil fitil de kir çıktı. Ama ben de rahat ettim. Aman, bir terlemişim! Ellerimi nereye sürsem elimde deri parçası mı, yağ parçası mı, kir parçası mı, ne bileyim bir şeyler kaldı. Şaştım kaldım insanoğlunun bu kadar çörüçöpü olmasına... Bayağı kabuk bağlarmışız.

Hamamdan çıkıp tramvaya atladım. Eve uğ-

rayayım da sonra akşama bir de Teşvikiye taraflarına gideyim diyordum. Eve döndüm. Yatağıma şöyle bir uzanmamla uyumam, yirmi dört saat uyumam bir oldu. Uyandığım zaman ertesi gün iki idi. Aşağı yukarı tam yirmi saat uyumuşum. Doğru işkembeciye koştum. Bayram;

– Maşallah renginiz pek iyi Mansur Bey, dedi.

Söyleyemezdim a, "Hamama gittim" diye. Çorbama sarmısak koydurtmadım. Gezinti yaptım. Hava kararırken Maçka'ya vardım. Oralar da bir başka âlem... Dönüşte yedi sene daha mahalleden dışarı çıkmamaya karar vereyim dedim, olmadı. Bu başımı döndüren, iki günlük hayattan şaşkına dönmüştüm. Bir ara ne düşündüm bilir misiniz? Şu bizim dükkânla evi satayım. O sazlı gazino yok mu hani, söz açtığım? Orada, dışarı siparişlerini gören kız vardı ya –hani alnı dar olanı– onu metres tutayım. Bir sene sonra da öleyim.

Bineyim bir Boğaziçi vapuruna, günün birinde. Bebek'le Arnavutköy önlerinde arka taraftaki oturduğum kanapeden kalkayım, etrafıma bakayım, kimseler yoksa, denizin içine bırakıvereyim kendimi.

BEN NE YAPAYIM?

Dün akşam, soframda yediğim yemeğin bana dört yüz yetmiş kuruşa mal olduğunu hesap ettiğim zaman, korktum. Yazı yazmayı iş saydığım için başka iş yapmamaya karar vermiştim. Şimdi haftada iki lira şu yazımdan alıyorum. İlerde, kimbilir başka gazetelere de yazar, geçinirim. Ömrüm oldukça genç muharrir olarak kalmayacağım ya!

Gazetelere bir buçuk liraya hikâye, adliye röportajı yazdım. Küçük bir iradım var, eski zamanda ana-oğul bize yetiyordu, şimdi devede kulak oldu. Daha birkaç sene dişimi sıkacağım. Kim ne derse desin!.. Yalnız yazımla geçinmek kararını kafamdan kimse sökemez.

Ayda kırk beş lira ile bir gazeteye kapılanmak bile mümkün değil. Muallimlik yapamam. Kendim bir şey bilmiyorum ki, başkalarına öğreteyim. Hem çocuklar üç günde tepeme binerler. Bundan üç sene evvel ticaret yapayım, dedim. Rahmetli babam bir ortak buldu. Zaten bu adam kendisi müracaat etmiş, görülmemiş imla yanlışlarıyla dolu, göz yaşartıcı bir mektup yazmıştı. Adam babamın eski arkadaşlarındandı. Mektubunda, "Beraber çalıştık. O zamanlar ben pek gençtim. Fakat alnım paktır. Yedimse kendi paramı yedim. Mahdum beyin büyüdüğünü, kendi-

sine bir ticarethane açacağını işittim. Namusumla çalışıp yeniden ticari itibarımı kazanmama müsaade etmeni yalvarırım. Dün akşam, gördüğüm bir rüya bana sayende çok ileri gideceğimi tebşir etti. Peygamber Efendimiz..."

Doğrusu hazin bir mektuptu. Gözlerim yaşardı. Babam, tüccar olmasına rağmen, benden daha hassastı. O da ağladı.

Adamcağız geldi. Çiçek bozuğu, kısa boylu, ateş gibi gözlü, işgüzar bir adamdı. Beraber bir yer tuttuk. Firmamızı kararlaştırdık. Sermayeyi peder düzdü. İşe başladık. O zamanlar daha ortalıkta harp gürültüsü olmadığı için elli çuval fasulyeyi ekimde aldık, aralıkta satacaktık. Bu arada da yumurta alıyor, patates alıyor, satıyorduk. Ben, yazıhane gibi bir yerde otururdum. O, dışarda, hiç ardı arası kesilmeyen, çoğu sefil, Yahudi kıyafetli adamlarla pazarlıktaydı. Yumurtaları ayıran bir de makinemiz vardı. Işık yanar; yumurtanın içi koyu, açık sarı, kavuniçi, siyah renklerle gözükür, ayırırdık. Yukarıdaki odalarda elli çuval fasulyemiz vardı. Ne olsa yeni işe başladığımız için, akşamları erken kaçardım. O, "Git, git," derdi, "daha gençsin, alışırsın. Seni fazla yormak istemem. Şimdi ben gencim, sen çocuk. Sonra ben ihtiyarlarım, sen çalışırsın."

Bu ne biçim bir çalışmaydı? Ne yapıyorduk? O günleri bir su buharının içinde hatırlıyorum. Yemiş'ten kopan rüzgârın dolduğu ardiyemizde ne yaptığımızı bir türlü anlayamadım.

Fasulyeler yukarda odalardaydı. Ben, "Fasulyenin fiyatı arttı mı?" diye sorardım. O, "Ne gezer!.." derdi. "On para oynamadı."

Bir gün, yukarı kattaki helaya gitmek üzere

merdivenleri çıkmıştım. Ayağıma bir şey takıldı. Fasulye çuvallarının üzerine düştüm. Fasulyeler garip bir ses çıkardılar. Elimle vurdum. Ben bu sesi tanıyordum. Bir daha vurdum. Aaa, bunlar cevizdi!

Aşağı inince, "Yahu Ali Bey," dedim, "yukarda ceviz de mi var?"

"Ha," dedi, "ardiye için birisi koydu. Birkaç çuval..."

Akşam babama işi anlattım. Ertesi gün geldik. Dükkân kapalı! Anahtar bulup açtırdık. Bütün çuvallar cevizdi. Üzerlerinde de bir "M.A." markası vardı.

Babam bana, "Aptal," dedi, "herif fasulyeleri satmış. Yerine de başkalarının cevizlerini ardiyelik doldurmuş. Sen uyu hâlâ!"

Adamı bir daha göremedik.

O bahar içinde hatırlıyorum ki, o civarda insanlar korkunç şeylerdi. Garip gözleri vardı. Sabah sabah damlıyorlar, nasıl kazık atacağız birisine diye fırıl fırıl, yalnız hamallarla çuvalların gezindiği sokaklarda dolaşıyorlardı. Bütün mesele bir yere mal yığmaktı. Bütün mesele ötekini kafese koymaktı. Zamanlar normaldi ama, bir normal zamanda da onlar, anormal zamanlar için pişiyorlar, sanki bugünü bekliyorlardı.

Yukardaki hikâyemin kahramanlarıyla dolu bin bir çarşıda, bin bir vurguncuyu yakalamak imkânsızdır. Yakalanan, bir komşunun garazına, yahut bir elbirliğine, yahut da bir oyuna kurban gitmiştir.

Bu garip, korkunç sokakları, bu büyük taş ardiyeli, Bizans'tan kalma garip dehlizli bakkal dükkânlarını; o kocaman bıyıklı, yağlı vücutlu,

yalnız evini, oğlunu, zevkini, kızının çeyizini düşünen adamı ıslaha imkân yoktur. Onlar fasulye çuvallarını gözlerimizin önünde durmadan başkalarının ceviz çuvallarıyla değiştirecekler, bir gün ortadan sır olacaklardır.

Ben haftada iki lira ile gazetelerde yazı yazmaya devam ettikçe, onlar bunu yapacaktır. Yarından itibaren yazı yazmıyorum. Birkaç param var. Bulgur mu olur, pirinç mi olur, yoksa nohut mu alıp saklayacağım. Başka kurtuluş yolu yok.

Eskiden memur olan bir arkadaşım var. Geçenlerde rastladım. Şık, tertemiz elbiseler, bilemem nereden alınmış on dört buçuk liralık bir kravat, altmış beş liralık pabuç!

– Yahu, bu ne hal? dedim.

– Memuriyetten ayrıldım, ticaret yapıyorum.

Arkadaş daha saflığını, iyi yürekliliğini muhafaza ediyor. Sırlarını yarı yarıya ifşa etti:

– Ne yapayım, ne yapayım? Allah aşkına söyle, öleyim mi? Altı yüz lira buldum, bugün yedi bin liram var.

Söyleyin ben ne yapayım? Yazı yazmak, böylece şu harbi atlatıp iyi bir kütüphane açmayı düşünüyor, yalnız kendilerine, zevklerine güvendiğim insanlar vasıtasıyla kitaplar çıkartmak, tâbilik etmek istiyordum. Hiçbir kötü kitap basmamak şartıyla hayatımı kazanmayı tasarlamıştım. Olmayacak. Böyle giderse, babadan miras birkaç parçayı da tüketeceğim. Ne yapayım? Bulgur mu alayım, dersiniz? Bizans'tan kalma o İstanbul Balıkpazarı'nın yukarısındaki kocaman yapılardan birisine tepeleme doldurayım, içine de bir Kürt bekçi mi dikeyim? Ha, ne dersiniz?

BİRAHANEDEKİ ADAM

Sokakta, bir dükkânda, kalabalık bir yerde durup herhangi bir adamın yüzüne bakarak hayatının hiç olmazsa bir kısmını hikâye etmek mümkündür, hulyasına kapıldım. Netice şu satırlar oldu:

Karaköy'de bir birahanede bira içen, tahminen kırk yaşlarında bir adamı gözüme kestirdim, baktım durdum: Şapkası eski, pardösüsü lekeliydi. Potinleri boyalı, burunları kalkık değildi. Sanatını tayine çalıştım. Hiçbir meslek ona kalıbı kalıbına uygun gelmiyordu. Banka memuru da olabilirdi, zabit kâtibi de... Daire şefi, tütüncü, piyango bayii, sivil giymiş tramvay kontrolörü de.

Şu işi yapıyor, diye bir kati karar veremedim. Ama orta halli bir adamdı. Ne büyük bir memur, ne kalantor cinsinden bir tüccar, ne bakkal, ne de celepti.

Ellerine bakmadan önce, yüzüne baktım. Sabahleyin tıraş olmuştu ama, pek erken kalktığı, çabuk tıraş olduğu belliydi. Yüzünün bazı yerlerinde sakal artıkları vardı. Demek ki, uyku sersemi tıraş olacak, yine uyku sersemi sokağa fırlayacak kadar işe gecikmemesi lazım gelenlerden biri. O halde, kendi başına bir iş sahibi değil...

Gözleri gözüme ilişti. En küçük bir dert taşı-

mıyordu. Göz kenarlarının çizgilerinde de üzüntü çizgileri yoktu. "Kadın yüzünden hiç çekmemiş bir adam," dedim. Ellerine baktım: Ne tırnak kenarlarında herhangi bir yenme ve siyahlık, ne de parmaklarında herhangi bir el işi gördüğünü bana bildirecek bir boya, bir kesik, bir nasır...

Zayıf değildi. Şişman denemezdi ama, minimini bir göbeği vardı. Bu öyle, ta mide üstünden başlayan bir göbek değildi. Daha aşağıdan alma bir göbeği vardı. Birasının üstünü üfleyip içiyordu. Sonra sıcak sıcak bir sandviç gidip aldı. Büyük ağzını açtı. Sıcak sandviçi ağzında döndüre döndüre, üfleye üfleye yedi. Bu sırada bir taraftan da biracığına bakıp gülüyordu. Dişleri sarı, seyrek, pisti. Onları hiç yıkamıyor olmalı.

Yiyip içerken hiçbir şey düşünmüyordu, dersem hata edeceğimi biliyorum. Böyle bir şey, mesela kendim için, mümkün değildir. Dinlerken, hatta yazarken bile, başka şeyler düşünürüm. Her insanın haline bakarak, "yerken ve içerken hiçbir şey düşünmüyordu," deyip de yanılmaya razıyım.

Birdenbire bir şey dikkatimi çekti: Küçük parmağındaki yüzük. Evet, yüzük parmağında değil de küçük parmağında bir yüzük. Bana öyle geldi ki, bu yüzük bir kadından alınmıştır. Bunu yüzük parmağına takmayışından anladım. İpince, pek zarif bir şeydi. Yan yana diklemesine üç tane taş yeri vardı. Taş yerlerinin ikisinde lal renkli iki taş parlıyor, üçüncü taş yeri boştu. Bu taşlar birbirinden dantel gibi işlenmiş ince altın tellerle bir kavis çizerek ayrılıyordu. Yüzüğün bir kadından alındığı su götürmez bir hakikatti. Ona bu yüzük, metresi tarafından aldatılmış bir adam

hali de vermiyor değildi hani. Sanki bir kadının parmağından zorla çekip alınmıştı.

Şimdi elimde birtakım malzeme var. Bunlarla bir bina yapabilirdim: Yaşı tahminen kırktı. Pardösüsü kirli, şapkası da öyle. Pabuçları, gömleği temiz, küçük parmağında bir kadın yüzüğü, dişlerini yıkamıyor, gözlerinde dert alametleri yok; öyleyse kadın tarafından aldatılmış değil, bu şüphemde yanılıyorum...

Ben hikâyeciyim diye, sizden ayrı şeyler düşünecek değilim. Sizin düşündüklerinizden başka bir şey de düşünemem. O halde, bu adamın hikâyesi ne olabilir? Sakın benden büyük vakalar beklemeyin, n'olur?

Fatih'te oturuyordu. "Malatya-İkbal Ambarı"nda kâtipti. Evli, dört çocuk babasıydı. Ayda yüz lira kazanıyordu. Piyasada pişmişti. Ufak tefek karaborsa haberleri getirip götürüyordu. En çok korktuğu şey, ayakkabısızlıktı. Çok fakir büyümüştü. Daha üç-beş senedir burnu kalkmamış bir ayakkabı giyiyordu. İşte giydiği ayakkabıyı ambarda bırakıyor, sabahleyin bunları çıkarıp burnu kalkmışları giyiyor, akşam aynı ameliyeyi tersine yapıyordu. Çocukken, on beş, on altı yaşına kadar yalınayak dolaşmıştı.

Bütün zevki, akşamları üç bira çekmekti. Bazen biranın içine bir tane de şarap karıştırırdı. Parmağındaki yüzüğü, geçen bayram dokuz liraya büyük kızına almış, taşlarından biri düştüğü için, kızı sabahleyin zorla parmağına geçirmişti. Böyle şeylerde pek unutkandı. Nitekim, düşmüş taşı taktırmayı yine unutmuştu. Yüzüğü kaybetmekten pek korkuyordu. Bunu kaybetmek ona bir hafta bira içmemeye mal olacaktı.

Çok güzel sesi vardı. Çalıştığı müessesenin yıllık gezintisinde Sular'a gitmek üzere tutulan motorda giderlerken attığı gazellerin adedi kadar kadeh, senede rakı içerdi. Tütün içmezdi. Cebinde gayet güzel bir çakısı, bu çakının tırnakları törpüleyecek aleti bile vardı. İkinci sandviçi bu çakı ile kesti. Çakıya dikkatli baktığımı görünce uzattı. Dokuz marifetini gösterdi. Sonra;

– Sizi tanıyacağım gibi beyefendi, dedi, ne işle meşgulsünüz?

Kekeledim. İşsiz olduğumu anladı. Israr etmedi. Bu arada ben de kendime münasip bir iş sahipliği uydurdum.

Gözüm tekrardan, parmağındaki yüzüğe takılınca yukarda yazdıklarımı anlattı. O akşam benim şerefime beş bira içti. Beşincisine şarap karıştırdı. Bir şarap da bana ısmarladı.

– Ben fazla kaçırdım, müsaadenizle... dedi.

Ben işin daha ötesine, faciasına, komedisine gitmeye niyetliyim. Adamın peşini bırakmayacağım. Evine gireceğim. Küçücük dertlerini, büyük meselelerini öğreneceğim. Daha doğrusu önümde bira, hayal kuracağım.

Baktım, hâlâ birahanenin kapısında. Yağmur şarıl şarıl akıyor damlardan. Pardösüsünün yakasını kaldırdı...

Parmağında bir kadın yüzüğü, şapkası kirli, ayakkabıları pırıl pırıl boyalı, artık kimseyi ilgilendirmeyen bir adam yürüyor, tramvaya binmek üzere koşuyor.

MÜRÜVVET*

Kocamustapaşa'da Sünbüllü Kahve'de deri amelesinden Osman Ağa ile oturuyorduk. Dörtbeş günlük bir beyaz sakal Osman Ağa'nın mavi gözlerine güneş ışığı gibi bir ışık gönderiyordu. Pembe yüzündeki buruşukları sayayım derken, kahveci çayları getirdi. Oh, ne nefis çay! Ne renk, ne fincan!.. İçime bir bardak çaydan akan saadeti tamamlayacaklarmış gibi iki Çingene kızı Sünbüllü Kahve'nin bahçesine girdiler. Ne güzel yürüyorlardı. O ne salıntıydı! Ne kıvraktılar!.. Kahverengi gözlerine ağır, koyu esmer gözkapakları ağır ağır; güzel, şiirle dolu hazin bir piyesten sonra inen tiyatro perdeleri gibi iniyordu. Kalın dudakları bir taze incir rengi ile siyah, ballı... Osman'la bana görmeden bakıp biraz ötede cimdallı oynayan mahalle gençlerine doğru yürüdüler. Arkalarından bir de tığ gibi ince, ihtiyar bir Çingene karısı girdi. Osman Ağa'nın önünde durdu;

– A be Osman Ağa, dedi, bakayım mı falına?

– Çoktan bakılmış be kocakarı bizim falımıza... Hem ne edeyim senin falını ben, o kırk sene evveldi.

Çingene karısı bir genç kız gibi güldü.

---

*) Bu öykünün değişik bir yazımı, "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat"da Şopar Hüseyin adıyla yer almıştır.

– Beni istemezsin ha? Öyle ise şunlar baksın falınıza be!

Kızlardan siyah saçlarında bir bakır rengi yanıp sönen, taze kabuklu cevizin ellerde bıraktığı lekeler kadar kırmızımsı siyah saçlı kıza;

– Mürüvvet be, dedi, gel bak bakalım Osman Ağa'nın falına.

Yanımıza yanaşan öylemesine güzeldi ki, Osman Ağa'ya baktım. Sararmıştı. Kıza dikkatle bakıyordu.

– Sen evli misin Mürüvvet kız? dedi.

– Aah, dedi kız. Yoksa evlendirecen mi beni? Alımam o yanındakini. Sevmem patlak gözlü!

Salındı gitti. Osman Ağa düşünceye dalmıştı. Şunları anlattı:

Küçük Hüseyin bir Urumeli havası tutturmuştu. Ben açık pencereden bakardım. Ortalık sakindi. Deniz insana kasvet verirdi. Denize bakınca gamım dağılırken bu akşam neden böyleydim? Bu oğlan da böyle akşamlarımı mı bekler, nedir? "Sus ülen!" desem diye düşündüm, "Bırak garibi," dedim kendi kendime, "bırak mırıldansın!.."

Küçük Hüseyin'e baktım. Dudağının kenarı yaşarmıştı. Gözü yumulmuş, yüzü buruşmuştu. İçimden ılık ılık bir şey aktı. Kana benzer bir şeydi. "İçim kanıyor, dedikleri bu mu?" diye fikrimden geçti.

Vaka şöyle: Yarma makinesinin bir kenarında o, öteki kenarında ben vardım. Yanımızda birkaç işçi vardı ama, isimleri lazım değil... Hüseyin hafiften ıslık çalıyordu.

– Kes ulan, üfürüğünü! dedim.

Kesti ama, bu sefer ikide bir gözümün içine

öylesine garip bakar ki... Yumuşamak ne demek? Yumuşamaktan daha yumuşak bir şey duydum. "Oğlum, evladım!" dememek için dişimi sıktım. Gülsem iyi olurdu, emme gülemedim. İçime doğmadı. Yanımdaki işçiyi gönderdim Hüseyin'e;

– Sen buraya gel, len! dedirttim.

Yanı başımdayken yine yüzüme bakarsa tekmeyi yapıştıracaktım keratanın kıçına! Bakmayınca pişman oldum. Dönüp ben baktım. Dudakları kıpırdar, sesi çıkmazdı. Ara sıra kafasını sallar, kız okşar gibi gözlerini süzer, bir haller geçirirdi.

O, makinistin piçi mi, yoksa bir aralık benim böğrüne indirdiğim yumruk mu, salaklığı mı desem? –O vakit başka türlüsü hatırıma gelmezdi– bir feryat duydum. Amanı, zamanı kalmadı. Kapının önünde cıgarasını içen makinist tepemden atladı. Koştu, makineyi durdurdu. Başparmağı bitimi hizasından Hüseyin'in eli yamyassı idi. Eli makineden çıkardık. Şöyle kıl kırpıncaya bir beyazlık, bir morluk görür gibi oldum. Ondan sonracıma, el kıpkırmızı kan kesildi. Gözüme kadar kan fışkırdı. Elimin tersiyle yüzümü gözümü sildim. O, elini apışarasına sokmuş, kıvrım kıvrım kıvranırdı. Bir garip dille de haykırırdı.

Şaşırdım. Etrafıma baktım. Çorlulu Hasan;

– Ben sana demez miydim emmi? dedi, Hüseyin halis şopardır, diye...

– İnce, ülen! dedim. Şu yumruğumu çalarım İnce sıfatına... Namussuzum, yamyassı ederim. Sırası mı be?

Bakalım, belki bir bez parçası bulurum, bileğini sıkarım da kan biraz durur, diye etrafıma bakındım.

Heriflerin hepsinin sırtı çuval bezinden... Bir gömlekli yoktu be içlerinde!

Yahu! Şu insanoğlu neyin neresinde, neyi hatırlar? Allah belamı versin! Yırtmak için haniya gömlek ararken aklıma ne geldi biliyon mu? Hani padişahın biri keyifsiz düşmüş de, hem gamsız, hem fukara öylesine birinin gömleğini giyerse şifa bulur, demişler. Aramışlar taramışlar, hem fukara, hem dertsiz adam bulamamışlar. Bulunur mu? Ama ümitlenmiş, aramışlar. Bir gün, adamın birine bir köylük yerde rastlamışlar. Herif hem türkü söyler, hem çapa çapalarmış, doncak.

– Sen kimsin? demişler.

– Na! demiş, şu ağaç altında uyku kestiren herifin uşağıyım.

– Nerede yatarsın?

– Samanlıkta.

– Ne yer, ne içersin?

– Bey ne verirse.

– Ne verir?

– Kuru ekmekle soğan...

– Hiç dertlenir misin?

– O da niye?

– Yani ya, kederlenir misin?

– Bilmem öyle şey, demiş, ben cahilim.

– Hah, demişler, aradığımız adam!

– Aman, biz de seni arıyorduk. Versene şu gömleğini bize sana bir kese altın verelim.

– Gömleğim yok ki...

Bizim işçilerden hiçbirinin de gömleği yoktu. Ben şimşek gibi bu hikâyeyi hatırlamaz mıyım?.. Donakalmışım. Makinist beni silkti;

– Te sen de afallarsan, Osman Ağa, dedi, oğlanda kan kalmayacak.

Fabrikanın kapıcısı o ara salak salak, çeşmeden dönmüştü. Zavallı adamın üstüne saldırdım. Gömleğini yırttım. Hüseyin'in bileğine sımsıkı sardık. Hastaneye ilettik. Orada da sarıp sarmaladılar. Gelirken tramvaya bindirmedim. Çümendüferle döndük. Benim Kazlıçeşme'deki odama getirdim oğlanı. O dört kişi ilen yatarmış. Hep it takımı! Rahat etsin oğlan, dedim. Sabaha dek inim inim inledi.

Öğleye patrona çıktım. İki lira verdi. Eve döndüm. Sargısını değiştirdim. Gazlı bez aldım. Eczacı bir su vermişti, yıkadım. Dört gün geçti geçmedi, oğlanın kolu davul gibi şişmiş mi sana? Yeniden hastaneye götürdüm. "Bugün yatacak," dediler, "sen bir iki gün sonra uğra!.." "Peki!" dedim, ayrıldım. İki gün sonra vardım ki, çocuğun kolunu kökünden almışlar. Gangıran olmamış mı?

Aldım, Yedikule'ye getirdim. Haftasına iyileşti. Akşamları şarkı bile söylemeye başladı. İşte o sıra bir tazminat lafıdır çıkardı. Ben bilmem ki, güya kanunda varmış... On beş kuruş vermiş, bir de kanun kitabı almış. Okudu ama, anlamadım.

Hani o da pek anlamıyordu ya! Bir sene kadar mektebe gitmiş. Dört sene evvel büyük fabrikada çalışırken bir teftiş meftiş olmuş da, "Şunu mektepte okutmalı!" demişler. Günde iki saat işten alıp mektebe göndermişler. Senesine iş tavsayıvermiş. O kadarcık okumaktan kanun anlaşılsa, abukata ekmek mi kalırdı, dayı?

Uzatmayalım, bir tazminat lafıdır tutturdu.

– Ne istiyon? dedim bir akşam...

– Üç bin papel, demez mi?

– Len, dedim, deli fişeği! Aklını peynir ek-

mekle mi yedin? Üç bin panganot ne ider biliyon mu?

– Biliyom, demez mi?

– Eşşoğlu eşşek! dedim, hayvan! Katır! dedim. Üç bin panganot bir kola kim verir be?

Sonra düşündüm kendi kendime: "Osman, sen kolunu verir misin birisi üç bin panganot verse?..." Ben vermezdim. "Öyleyse, Hüseyin neden versin, senden neyi eksik?"

Bir pazar günü kalktık, abukat aramaya gittik. Kapalıymış herifler! Dönerken Hüseyin'e;

– Ulan Hüseyin! dedim. Bedava paramız gitti, be!

– Sen üzülme Osman Amca, dedi, hele üç bini alalım da...

Bir sair gün abukatı buldum. Derdimi söyletmedi bile. "Paranız var mı?" dedi. "Yok!" dedik. "Parasız dert dinlenmez," dedi. Sonra caydı. Bizi çağırdı. Anlattık. Bir çocuğa, bir bana baktı. Fabrika sahibinin ismini cismini aldı. Bir kocaman kitaptan bir şey aradı. Buldu. Bir yere telefon çaldı. "Zatiâlinizi bendeniz! Peki, görüşelim!" dedi. Bize de, "Yarın gelin," dedi. Ertesi gün vardık. Hüseyin'in başını sıvazladı. Benim elimi salladı. "Bu işten hayır çıkmaz!" dedi. "Yüz liranız olsa işe başlayalım. Var mı yüz liranız?" İkimiz birden, "Buluruz!" dedik.

Kime güvendik, ne bileyim ben? Sanki kime söylesek, çıkarıp bize yüz lira verecek gibi geldi içimize... Ben ömrümde borç almadım. Hüseyin bir defa İnce Hasan'dan otuz beş kuruş almıştı da biraz geç ödemişti. Kavga etmişlerdi. O sıra bunu neden hatırlamadım, bilmem? Gömleksiz herifi nasıl hatırladım da, bu fikrime gelmedi.

Hangi işçiye başvurdu isek, şaşkın şaşkın suratımıza baktılar. Hakları da vardı ya! Yüz lira ne demekti yahu!

Eskiden yanında çalıştığım bir patron vardı. İyi adam derlerdi. Biz pek geçinememiştik ama, selam alır, hatırımı sorardı. Gittim, ona başvurdum, düşündü. Derin derin düşündü:

– Gel benimlen!

Beraberce bizim patrona gittik. Yazıhanesinde oturuyordu. Bizi görünce ayağa kalktı. Ben bir işçinin suratından her düşündüğünü anlarım, bıyıklı adamın ama. Bıyıksız adamın suratından maksadını anlayamıyorum. Eski patronun elini sıktı. Bana da,

– Ne o, Osman Ağa? dedi, yoksa bizi bırakacak mısın?

Eski patronum, "Yok, yok," dedi, "başka bir iş için rahatsız edecektik."

– Estağfurullah!

Haşim Bey bir türlü lafı açamaz, geveler durur.

Ben, "Meselemiz şu, patron," dedim, "şu Hüseyin'in işi için geldik."

Kıpkırmızı kesildi:

– Avukatlara başvurursunuz, mahkemeye gidecekmişsiniz. İşte ikisi de orada!

Pencereden tren yolunu gösterdi:

– Tramvayla da gidilir, şimendiferle de. İsterseniz biletinizi de alayım.

Haşim Bey bana;

– Sen, dedi, bekle biraz, dışarda!

Üç tarafı camdan yazı odasının dışına ses çıkmazdı ama, el kol oynatmalar, daha bir sürü

şeyler gözükürdü. Nihayet beni çağırdılar. Bizim patron sakinleşmişti. Kasasını açtı. Bana;

– Sen, dedi, ömründe üç bin lirayı bir arada gördün mü?

Cevap vermedim. Sonra tatlılıkla;

– Osman, dedi, en büyük gördüğün para kaç liralıktır?

– Ellilik gördüm beyim!

Bir deste para çıkardı. Masanın üstüne atmaya başladı. Hani istemeye istemeye sersem sersem saydım:

– Elli yedi, elli sekiz, elli dokuz!..

Altmışıncı panganotu patron havada bir salladı. O da masanın üstüne ürüzgersiz havada uçurtma gibi düştü.

Koskoca bir küme olmuştu. Işığın altında güvem rengi bir yığın peydahlanmıştı.

– Bu para, dedi, o şoparı ölünceye kadar idare eder. O Çingene be! Onlar senede elli lira harcarlar mı, sanırsın? Diyelim harcasınlar. Bu para altmış sene sürer. Kaç yaşında o?

– On sekiz...

– Demek ki, dedi, herifi yetmiş beş yaşına kadar besleyeceğim ha?

Haşim Bey'e döndü;

– Namussuz herif, dedi, o gittiğimiz avukat denilen pe... için söylüyorum. Üç yüz liramı kopardı. O zaman bilmiyordum. Haşim Bey, bu oğlanın babası da aynı b...u yemiş. Güya bilmeyerek dolapta kalmış, döndürmüşler, ölüsü çıkmış deyyusun... O zaman da böyle haller karıştırmışlar. Bohor yok mu hani? Onun imalathanesinde olmuş bu iş... O zaman da işi zor kapatmışlar. Bunlar öyledir. Mahsus yapıyorlar.

– Osman Ağa, dedi, al sana yüz elli lira, ver şuna, gitsin çergisine!

– Beyim, dedim, bir kol omzundan gitti. Bu herif nasıl çalışır? Buna biraz daha ikram yap!

– Osman Ağa, dedi, bunu senin hatırın için veriyorum. Beş para fazla vermem. Sen onun ağzını bir ara. Sahiden bu iş istemeyerek olduysa –na şu, Haşim Bey şahidim olsun– yüz elli daha vereceğim. Yok, benim dediğim çıkarsa...

İşte o, Urumeli havası tutturduğu, benim de denize bakıp keder ettiğim akşamüstü dayanamadım. Açıktan açığa sorayım, dedim. Sordum. Laf alamadım ağzından. Gittim rakı aldım. İki kadeh ben attım. İki kadeh o çekti. Sonra;

– Te be! dedi. Öyle olsa ne lazım, be! Bana üç yüz de yeter be! İki kısrak alırım be! Canımı sokakta bulmadım ben, Osman Ağa be!

Evimden kovdum. Bir daha gözükmedi. Ertesi günü yüz elliyi götürüp patrona geri verdim...

Sonracığıma pişman oldum. Bir hesap ettim. Haşim senede en az yüz bin lira kazanıyordu. Üç yüz lirayı şopar Hüseyin'e çok görmüştüm. Ömrümde bir tek yalan söyleseydim, işte durmadan kaşını gözünü övdüğü şu Mürüvvet'i almış olurdu, dedi.

İP MESELESİ

Arkasına şöyle bir bakınca epey yol almış olduğunu gördü. Şehir çoktan kaybolmuştu. O tarafta pis bir ufuk parçası hareketsiz birikmişti. Bu, bulut değildi. Pis bir hava birikintisiydi. Şehir bu esmer tülün içindeydi. Önünde bir yol, dimdik bir yokuş uzanıyordu. Yolun dik doruğunda ağaçlar gözüküyordu. Orada, belki su da vardı. Serin bir kaynak. Ama yol, oraya kadar öyle ağaçsızdı ki, öylesine sıcaktan demiryolları üstü gibi tütüyordu ki, yola düzülmeden evvel bir dinlendi.

Şehri bırakmak, ondan usanmak, onunla didişmemek erkekliğin şanından mıydı? Ama ne yapsın? Yapamıyor işte. "Hayat mücadelesi" dedikleri kaypak şeye onda mâni olan bir şey var. Kime sorsa, "Yapamazsın bu işi, edemezsin bu haltı," diyorlar. "Neden?" diye sorduğu zaman, "Alışmamışsın..." der demez, kendilerinin nasıl alıştığını soracağımı hemen kavrayarak, "Bu yaştan sonra da alışamazsın," diye ilave ediyorlar.

Atlar doğuruyor sütçü beygiri oluyor. Eşek, adam taşıyor, kum, harç, küfe taşıyor da sahibini adam ediyor. Sinek doğuruyor, bakkala yanaşıyor. Hamamböcekleri hamamları, arılar şehir bahçelerini, serçeler at pisliklerini, kumrular merhametli evleri, merhametli insanları buluyor. Ama o insanoğlu, ona ne iş var ne güç. Onun böcek bile ola-

mayışına keyifle bakıyorlar. Sen okuyup yazamazsan da. İşte arada bir, bir şeyler yaparsın, yaparsın ama bunlar iş değil, bunlar müspet iş değil?..

Sonra şehir, şaşırtıcı müthiş bir kalabalıkla kaynıyor. Gazete satanlar, kibrit satanlar, yakalara balina satanlar, aşk satanlar, fabrikatörler, bakkallar, tiyatrocular, yazıcılar, kitapçılar, sucular, tütüncüler, profesörler, ayakkabı boyacıları, talebeler, neler var neler...

Bütün bu insanlar akşamlara kadar hangi müspet işleri yaparak, hangi müspet neticeleri alarak uykularına, rüyalarına, karılarına, metreslerine, çocuklarına, analarına döndükleri zaman, o da evinin yolunu tutardı. Kapıyı çalardı. Anası yüz vermezdi, belki para isteyecek diye. İsterdi de, utanmazdı. Akşam olmuştur. Yollar doludur. Bir insanla görüşmesi lazımdır. Bir hayal âlemine dalması lazımdır. Bir el sıkması lazımdır. Canı bir dudak öpmek isterdi: Yumuşak, tükürüklü, lezzetsiz, lezzetli bir dudak, elektrikli saç gibi çatırdayan... Bir elin hararetiyle deli gibi olmak isterdi. Bu kaskatı katılaşmış sandığı yüreğinin korkunç yumuşayışını tekrar bulmak isterdi. Kadınlar yalnız para ile mi dudaklarını öptürür, yalnız menfaatlere mi yumuşak avuçlarının hararetini teslim ederlerdi? Yalnız parlağa, cebe mi kalplerinin anahtarlarını atarlardı? Öyle hırsızcasına hırsız, öyle namussuzcasına namussuz, öyle alçakçasına alçak bir adam olmak isterdi ama, kolay mıydı? Her şeyi, o da her şeyi para ile satın almak daha kolaymış gibi fakir mahalleye doğru yola çıkardı. Kasvetli evler, korkunç kokulu ev içlerinden origan kokulu şık kızlar çıkardı. Bir ihtiyar kadın, kızının arkasından bakardı. Saat bire doğru bir pa-

ket cıgara gelecek. Göğsüne iyi gelen tatula gelecek. Saat bire doğru para gelecek. Saat bire doğru dudakları yenmiş, gözleri yenmiş, burnu yenmiş, saçları yenmiş kızı gelecek. O mis gibi kokusu kaçmıştır. Artık pudra, krem, ruj, Paris Akşamı lavantası kokmayacak. Bir kadının şehvetle, arzuyla, önce arzusuzlukla başlayıp arzuyla bitmiş güne her şeyini vermiş kadının munzam diş kokusuyla eve dönecektir. Çalgılı kahveler, adi, "vuslatın başka âlem" denildiği çirkin, korkunç şarkılar. içkiler, manzaralar, oyunlar, tiyatrolar, kahveler, muhallebiciler sabahtan akşama kadar müspet iş görenlerdir. O da bir müspet iş istiyordu. İstiyordu. Sahiden istiyordu. Biliyordu ki, o da, bir iş yapacak değil. Kendi başına ne yapabilir? Birisine hizmet edecekti. Ona yüz kuruş kazandırırsa iki kuruşunu hak edecekti. Yüzüne bakan, bu iki kuruşu ona vermezdi. Yüz kuruşluk iş göremezdi ki günde o. İş sahibi ona bakınca, bana kazandıracağı beş kuruşun ikisini ona veremem, nesine, diye düşünebilirdi. Başka işler de vardı. Ama nasıl yapmalıydı? Ne çeşit müracaatlar yapılırdı? İstida mı vermek lazımdı? İstida nasıl yazılırdı? Kime yalvarmalı, kime kendini göstermeliydi? Şöyle bir bakıyor, kendini şöyle bir tartıyor. Hayır, hayır! Hiçbir işe layık değil. Hakkı var insanların... O dünyaya hayretle bakmaya doğmuştur. Hiçbir şey anlamadan şaşırmaya doğmuştur. Başını alıp yollarda dolaşmaya, insanlar neler yapıyor diye görmeye, görmemeye gelmiştir. Bir köprüde durup suyun rengine bakmak, bir kızın bacaklarını seyretmek: Bunu kimler öpebilir? Şu saçı nasıl okşarlar? Okşayan ne mübarek, ne iyi, ne harikulade birisidir, kimbilir? Öyle olmasa, bir kadın da ken-

dini seçebilir? Demek, dünyada başkaları, korkunç surette iyi olmayacak kadar akıllı... Belki de o insanlar ter bile kokmuyorlar. Onlar deniz gibi, balıklar gibi tertemizdir.

Ya onlar da ara sıra burunlarını karıştırıyorlarsa, bu kıza layık mıdırlar? Bu kız da akşam olunca işinden yorgun dönünce çoraplarını çıkardığı zaman onları kokluyorsa?..

Şehir birbiri üzerine yığılmış kat kat evler, ışıklar, karyolalar, örtüler, sofralar, bardaklar, kadehler, pırlantalar, altınlar içinde korkunç bir hazine, canlı bir hazine gibi kapaklarını kaldırmış; muazzam şey! Korkutuyor insanı... Bir adam sokakta cüzdanını çıkarıyor. Elli liralıklar, beş yüzlükler... Nasıl kazanılır, nasıl cüzdana bu kadar para yığılır? Adam, şoför, diyor, çek!

Dün birine götürüp bir yazı verdi. Adam cüzdanını çıkardı. Sıra sıra dizmişti. Bir iki tane beş yüzlük, ellilikler, onluklar, beşlikler. Çıkarıp bir beş liralık verdi, sanki ona dünyayı bağışlamıştı. Utandı. Teşekkür etti. Nasıl olabilirdi? Kafasındaki bir fanteziye nasıl bu adam para verirdi? İnanamıyordu. Hayretler içindeydi. Nasıl utandı. Para ellerini yaktı ama, korkunç da bir sevinç vardı içinde. Göğsü kabardı. Yürüdü. Simit aldı. Meyve suyu içti. Muhallebiciye girdi. Kahve içti. Bafra-maden aldı. Tünel'e bindi. Tramvaya atladı. Şarap içti. Gazete aldı. Daha neler, neler... Beş liralık büyüklükten ufaklığa, kâğıt renginden maden rengine dönerken sonunda cebinde tırtıllı kuruşlar buldu. Bütün öteki paralardan bin defa güzel oyuncaklar... Asıl bunlar, bu tırtıllar para eder. Yarım ekmek aldı. Deniz kenarında martılara attı. Etrafına yalınayak çocuklar toplanmıştı.

Ekmek parçalarını daha denize düşmeden yakalayan, acı acı bağrışan, kırmızı gözlü martılara dağıtacak ekmeği. Açlıktan ölse insanoğluna vermeyecek. Verirse adam olmaz. İnsanoğlu hak etmeli, hak! Yoksa şehirde yaşamamalı, köylere gitmeli, merhametlere sığınmalı.

Bir kadın, hamalın birini yakalamış yakasından polise götürüyordu. Arkalarından gitti. Mesele şuydu: Hamal kadının eşyasını taşımıştı. Bu, iple sıkı sıkı bağlı bir harardı. Kadın, hamalın ipi aşırdığını söylüyordu. Hamalın elinde bir tek siyah, yağlı, bitkin bir ip vardı. Kayış gibi karaydı. Bununla ancak adam asılabilirdi. Zayıf bir adam, elli kiloluk bir zavallı. Adam asmak hoş bir şey olmalı! Acaba cellatlara aylık mı verirler? Kadına ipin bu olup olmadığı soruldu. "Hayır," dedi kadın, "benimki yepyeniydi."

Hamal yemin ediyor, "Vallahi almadım ağabey onun ipini!" diyordu. "İpini ne yapacağım ben? Kime satılır ip? Benimkisi bana daha ekmek paramı getiriyor."

Kadın, bırakmam, diyordu, o aldı ipi. Ne hamalı bırakıyor, ne de bir ucundan tuttuğu ipini. Hamal artık dayanamadı. İpi almaz ümidiyle kadına uzattı:

– Al, vazgeçtim al, bunu al.

Almayacağını öylesine ummaz bir hali vardı ki. Ama kadın ipi aldı gitti.

Hamal sapsarı, oraya, parmaklığa dayandı. Sapsarı ufka baktı. "Ne yapacağım şimdi ben?" dedi. Öyle bir ümitsizlik, öyle bir ümitsizlik içindeydi ki, elinden malı mülkü, apartmanı, karısı, altını alınmış bir zengin de bu kadar üzülürdü. Uzamış sakalı içinden gözleri apak kesildi. İşte o

anda onun içini şehirden bir nefret, bir korku, bilinmez bir panik sardı. Şehri bırakıp gitmeliydi. Nereye olursa olsun... Bu şehri bırakmalıydı. Dağlarda yatmalı, su başlarında garipler gibi su içmeli, köylerden ekmek dilenmeli, şehirli görünce yol değiştirip koşa koşa kaçmalı, samanlıklarda yatmalı, bağlardan üzüm çalmalıydı.

Hamalın ipini bir fakir kadıncağız kendi çalınmış ipine karşılık aldı. Hamal belki de bu ipi çalmış, bir arkadaşına satmış, parasını yemişti. Bana ne, işin orasından? Neden o kadar sarardı, neden parmaklığa dayanıp bomboş bir gökyüzüne, kalabalık insanlara korku ile baktı? Bu korkuyu, bu korkunç korkuyu şehirlerde tatmak kabil. Gitmeli, uzaklaşmalı, hiçbir şehirde durmamalı. Onun ipi yoktu. Beceriksizliği, talihsizliği, şaşkınlığı, insanlara, işlere, eşyalara, hadiselere hayreti vardır. Bir gün bir parmaklığa ipsiz bir hamal gibi dayanıp sapsarı kesileceğini, kendi kendisini bir aynada gibi görmeden evvel şehirden uzaklaşıp gitmeli. Tepeye doğru yürümeye başladı. İşte şehirden kaçıyordu. Yolun ortasında durdu. Şehir uzaktan yavaş yavaş gözükmeye başladı. Bir sis içinden sivri sivri her şeyi gözüküyordu: Bacaları, saat kuleleri, yangın kuleleri, minareleri, pencereleri, taraçaları, çamaşırlıkları... Ters yüzüne döndü. Evine vardı. Mutfaktan güzel bir koku geliyordu. Kırmızı bir şeyler vardı tavada. Önüne, ipler düşünmekten görmediği bir tabağa bir şeyler konuldu. Onun iştahtan değil, çabuk bitirip evden çıkmaya acelesinden hızlı hızlı yediğini gören anası;

– İşinden dönmüş gibi acıkmışsın... dedi.

Dudağının kenarında bıçak yarası gibi bir çizgiyle güldü.

MENEKŞELİ VADİ

Arkadaşım kafasını iri elleri arasına almış düşünüyordu. Önünde yarım kiloluk bir şarap şişesi yarı yarıya boştu. Fasulye piyazı ile tek uskumru artık yenmeyecek bir manzara içinde öyle elemli duruyorlar ki, günlerce aç kalmış birinin arzu içinde yemeğe oturduğu halde bir lokma aldıktan sonra birdenbire midesine saplanan bir sancıdan yiyememiş de tabaktaki yemekler canlı imiş gibi üzülmüşler hissini veriyordu. Böyle üçüncü sınıf meyhanelere gelen insanların önlerindeki yemekleri silip süpüremeyişleri bana seçmemiş erkekle, seçilmemiş kadının yüzlerindeki içinden çıkılmaz üzüntülü manayı ve hali hatırlatır.

Arkadaşımın ismi Bayram'dı. İri kemikli bir adamdır. Arnavut şivesiyle konuşuyordu. Bir zamanlar kuru bademi külle, kezzapla yaş badem haline getirir satardı. Sonra piyango bileti sattı. Sonra arabacılık yaptı. Sonra da zengin oldu diyebiliriz. Günde otuz-kırk lira kazanıyordu. Ben kendisini bu ara tanımıştım. Eski âdetlerini bırakmamıştı: Yine külhanbeyi gibi giyinir, kötü meyhanelerde en hoş kızları tanırdı. Onun tanıdığı kızlar içinde bir Seher vardı. Sahiden seher gibi kızdı. Bayram, Seher'le yaşamaya başlamıştı. Onu upuzun boyu ile arabasında görürdüm.

– Hey be more, derdi. Görürsün a, gündüz külahlı, gece silahlı!

Beygirlerin sırtına bir kamçı vururdu. Sırım gibi kısraklar dar sokağı yıldırım gibi geçip giderlerdi. Seher'le beraber yaşayan Bayram, çok kavgalar etti Seher yüzünden. Bıçaklar çekti. Cürmümeşhutlardan kaça kurtula bir gün yakayı ele verdi. Yedi, sekiz ay yattı. Bu sırada da olan oldu. Seher, zaten pek düşkün olduğu bir üniformalının ardına düştü. Asmalımesçit'teki meyhaneye uğramaz oldu.

İşte Bayram ondan sonra çalışamadı. Sırtının kemikleri hamudundan kurtulmuş araba okları gibi dışarıya fırladı. Sabahtan içmeye başlıyordu. Seher'i aramaya koyuldu. Kocaman bir bıçağı kuşağının arasından çıkarıp Seher'i böğründen yaraladı. Ama Seher ölmedi. Kendisini kimin yaraladığını da söylemedi.

Seher hastaneden çıktıktan sonra, meyhaneye geldi ama, Bayram'la konuşmaz oldular. İşte bu, Bayram'a büsbütün dokundu. Seher'in yaptığı erkeklik de onun elini kolunu beygir bağlar gibi bağlıyordu. Zaman geçti, Seher'le barıştılar. Bayram'ın kısrakları, arabası satıldı. Parasını Seher yedi. Başkasının arabasında on lira gündelikle çalışan Bayram'ı katil etmek için Seher'in yapmadığı kalmadı. Hep onun sinirine dokunanlarla gezip tozdu. Bayram arabayı koşamaz oldu. Yine badem satmaya başladı.

Şimdi akşamları meyhanede bütün kazancını içkiye verirken ona rastladığım zaman artık onun yüzü, ışıklarını söndürmüş, harp içinde bir Avrupa şehri manzarası almıştı. O sinirli, kemikli, duru beyaz yüzündeki ateşli gözlerinin feri

kaçmıştı. Kuru kuru da öksürüyordu. Yalnız içince parlamaya başlayan gözleri Seher'i öldürmeye çıktığı günlerin hırsını ancak böyle alabiliyordu. O akşam onu perişan görünce;

– Bayram be, dedim. Ne bu halin be? Delilik etme!

– Otur, dedi. Barba, bir şişe daha şarap getir!

Beyazçavuş şarabı geldi. Kafaları iyice tuttuk. Bir aralık Bayram yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Bir şey söyleyecekmiş de vazgeçmiş gibi caydı. Ben aldırmayınca;

– Ben seni kardeş gibi severim, dedi. Sen de beni seversin ya?

– Şüphen mi var Bayram? dedim.

– Öyleyse, dedi, beni evime götürür müsün?

– Sarhoşsan pekâlâ, dedim.

– Yok odama değil, dedi. Evime. Evime ama asıl evime. Yedi senedir gitmedim.

– Yedi sene mi? dedim.

Gülüyordu.

– Yedi sene evvel bir sabah evden çıktım, dedi. Tam yirmi bir yaşındaydım. Bir şubat ayı idi. Ama bizim dere içi bir bahar sabahı gibi ılıktı. Menekşeler kokuyordu. Çiçekpazarı'nda çiçekleri sattım. On dokuz lira aldım. Hiç içki içmemiştim; içtim. Üç sene evvel evlenmiştim, ama boyalı, kokulu kadın hiç koklamamıştım; kokladım. Ondan sonra eve gitmedim. Sağ mı, ölü mü evdekiler, bilmem. Hiçbirine hiçbir yerde rastlamadım. Bir ihtiyar babam vardı. Bir anam, bir karım, iki çocuğumun biri bir buçuk yaşında, ötekisi dokuz aylıktı. Bildiğin gibi badem sattım. Sonrasını bilirsin.

Sonra meyhaneciye seslendi:

– Barba! Bir şişe kırmızı şarap, ama ikilikten olsun.

– Bayram vre! Sen fazla kaçırdın.

İhtiyar garsona kaçıncı şişe olduğunu sordum.

– Şaşkına döndüm vre, dedi. Saloz gibi oldum. Ben çizdim yedi, ama şaşırmadımsa.

Bayram munis;

– Sen getir, dedi. Ben içmeyeceğim.

Ama yine o içti. Bir şişe de ben getirttim. Sokağa çıktığım zaman benim de ayakta duracak halim yoktu, onun da. Asmalımesçit'e uğradık, garson Bekir'e Seher'i sorduk, Tepe'ye gitmiş. Otomobile atladık. Tepe'ye vardık. Bayram;

– Tepeleyeceğim Tepe'de onu! deyip duruyordu.

Bereket Seher orada yoktu. Oradan yaya yollara vurduk. Rüzgâr soğuk ve ıslaktı. Gökte parça parça buzdan bulutlar akıp gidiyordu. Ara sıra her zamanki ay olduğu şüpheli bir ay gözüküyordu. Bir ara göğsümüze yediğimiz rüzgârı arkamıza aldık. Bir zaman da böyle rüzgâr bizi itti.

Birden rüzgârsız bir yerde durduk. Önümüzde karanlığın içinde kocaman bir köşk peyda oldu. Onun bahçe duvarı kenarında bir lahana tarlasına düşüverdik. O önde, ben arkada yumuşak bir toprağın üzerinden karanlık bir yere doğru inmeye başladık. İndikçe rüzgâr dindi. Bir zaman sonra ılık bir havanın içindeydik. Bir su sesi duyuyordum. Önümüzdeki üç-dört bina parçasından tatlı ışıklar çıkıyordu. Köpekler havlıyordu. Bir kapıyı vurduk. Merdivenlerden bir kız çocuğunun sesi duyuldu:

– Anne! Kapı vuruluyor.

– Kapı vuruluyorsa açsana. Deden dönmüştür kahveden.

– Ben korkarım.

– Korkacak ne varmış kız?

– Kapıda iki herif duruyor.

– Aptala bak! Kim olacak, dedenle Hasan Amca'dır.

– ...

Kapı açıldı. Sarı saçlı bir kız çocuğu çil mavi gözlerini Bayram'ın yüzüne aptalca dikti. Sonra pırıl pırıl parlayan mavi gözler bana döndü, beni de süzdü. Kapı üstümüze örtüldü.

– Hırsız geldi, anne! Vallahi hırsız, billahi hırsız!

Başörtüsü ağzına bağlı bembeyaz alınlı, siyah siyah gözlü bir kadın hayretle büyüyen gözlerle karşımızdaydı. Evvela öyle, uzun uzun bakakaldı. Sonra başörtüsünü ağzından çekti. Geri geri çekildi.

– Buyurun efendim, dedi.

İçeriye girdik. Önümüze hemence bir merdiven çıktı. On adım çıktık çıkmadık bir oda kapısının önündeydik. İçeriye girdik. Şimdi sac sobalı bir odadaydık. Odanın içinde keskin bir çocuk kokusu ile ıhlamur çiçeği kokusu vardı. Sedirin üzerine oturduk. Ortaya yerden yapma, tahtadan yemek sofrası getirildi. Üstüne kırmızısı yer yer parlayan bakır bir sini kondu. Sininin üstünde turşu, peynir, reçel, katı pişmiş altı yumurta vardı. Oturduk, hepsini konuşmadan yedik. Küçük bir erkek çocuk biz yemek yerken kapıyı açtı, bize baktı, kaçtı. Küçük kız hizmet etti. Saçları arkadan sımsıkı bağlanmış, şimdi alnı da gö-

zükmeyen bir genç kadın yemek bittikten sonra sessizce birkaç defa girip çıkarak her şeyi topladı. Bir yükün kapağını açtı. İki yatak serdi. Çıktı. Sonra kahve getirdiler. Hiç konuşmadan yattık. Sanki birbirimize darılmış gibi göz göze gelemiyor, surat ediyorduk.

Sabahleyin uyandığım zaman Bayram'ı pencerenin önünde cıgara içer buldum. Sedirde yanına oturdum. Dışarıya baktım. Önümde sis içinde bir bahçe uzanıyordu. Kenarda yarısı cam, yarısı hasır örtülü "ser" gibi bir şey vardı. Pencereyi açtım. Güzel bir menekşe kokusu burnuma doldu. Hava ılık ılıktı. Sonra sis ağır ağır açıldı. Gözümün önünde bir bostan serildi. Lahanalar, çiçekler, maydanozlar, salatalar şaha kalkmıştı. Öncelerde çiçeklerin arasında başka bahçeler, başka yamru yumru binalar gözüküyordu. Her taraf aynı nebat, aynı hayvan, aynı çarpık ve birbirinden epey uzak binalarla doluydu. Menekşe, her taraf menekşe kokuyordu. Yolun tam ortasından şarıl şarıl bir de dere akıyordu. Akşam eve gelirken bu derenin içinden mi geçmiştik? Ayaklarım bile ıslanmamıştı.

İhtiyar bir adam yanımıza geldi. Bayram;

– Babam, dedi.

Geceden beri ilk defa konuşmaya başlamıştık. Adam bana;

– Hoş geldin oğlum! dedi.

Sonra ihtiyar bir kadın süt getirdi. İhtiyar adama;

– Pazara gidecek misin? Arabayı hazırlayayım mı? dedi.

Adam Bayram'a baktı. Bayram;

– Ben gideceğim pazara, anne! dedi.

Yalnız ihtiyar kadın buruşuk yanağına düşmeye hazırlanan damlayı yeniyle sildi. Başka hiç kimse bu dönüşten heyecanlanmadı gibi geldi bana.

Arabaya lahana, pırasa, kırmızı turp, ıspanak yüklenmişti. Bindik. Küçük kız çocuğu koca bir demet menekşe getirip bana verdi. Rengi ayva gibi sapsarı kesilmiş bir kadın kucağında kerevizlerle koştu. Onları arabaya attı. Bayram'a, yüzünü yerden kaldırmadan baktı. Ben de Bayram'a baktım. Bayram oralı bile olmadı. Kadın arabanın arkasından epey zaman, araba kaybolunca kadar baktı. Bayram araba köşeyi dönmeden ayağa kalktı. Kırbacını havada beyaz beygirin üstünde, sonra arkasına dönüp kendisine bakmakta olan kadına doğru şaklattı. Kadının koşa koşa eve kaçtığını görmeye zaman kalmadan köşeyi dönmüş, evi gözden kaybetmiştik.

Hâlâ menekşe kokuyordu. Kereviz kokusu da ne keskin, ne güzeldi! Nereye ineceğimizi kestiremiyor, sormaya da dilim varmıyordu.

Bir pazar yerinde arabadan atladık. Bayram'ın etrafını madrabazlar sardı.

– Askerden döndün mü? Seni öldü sandık be Bayram! diyorlardı.

– Ben gidiyorum, Bayram... dedim.

– Uğra bazı bazı! dedi.

Birtakım yollardan geçtim. Yokuş indim, yokuş çıktım, yine indim, kendimi Ortaköy'de buldum.

Menekşeli vadiye bir seneye yakın gidemedim. Bir gün arayayım dedim, bulamadım. Geçen sene soğuk bir şubat gününde birkaç arkadaş Mecidiyeköy taraflarında bir lahana tarlasına

düştük. Önümüzde manzarası, derinliği, garipliği bizi kendine çeken bir vadi açılıyordu. Yumuşak bir toprağa basınca nerede olduğumu anladım. Yumuşak toprağı koşa koşa indik. Vadi öyle ılık, öyle ılıktı ki! Buram buram menekşe kokuyordu. Derenin kenarından yürüdük. Karısı eğilmiş, galiba ebegümeci topluyordu. Durup bize baktılar. Bayram beni tanıyamadı. Ben de kendimi tanıtmadım.

Bahçenin kenarından geçerek yukarıya, Arnavutköyü tepelerine doğru yürürken burnumuza hâlâ menekşe kokusu geliyordu. Altımızda bir mayıs gününü bırakarak şubat ayını yukarda kamçı gibi bizi bekler bulduk.

BİZİM KÖY BİR BALIKÇI KÖYÜDÜR

Sabahın saat dört buçuğu. İnsan sesleri sessizliğin içine düşüyor. Karanlığa bol bol duman fışkırtan meşalelerin geceye yaptığı tesiri sesler de sükûta yapıyor şimdi. İnsan bir kırmızılık, bir alev, bir duman, sıcak bir şeyler duyuyor.

– Ulan uyan be! Geç kalacağız ırıba. Almadan bizi giderler ha!.. Amma da beymişsin sen de ya!

– Kalkamıyorum bir türlü be!

– Tu Allah belanı versin! Ben sana her sabah uşaklık mı yapacağım?

– Kalktık ulan kalktık, bağırma.

Daha ötede aynı lakırdılar, gülüşmeler var. Sonra ayak sesleri. Bir lambanın ışığından eski fanilalar giymiş kasketli insanlar, bazılarının ayağında çizme, ağızlarında Rumca bir lakırdı. Kalın Hereke kumaşından ceketler sırtlarına kolları geçirilmeden atılmış, balığa gidecekler.

Yalnız Heybeli'nin sırtında güneşin doğacağını belli eden bir çizgi halinde beyazlık. Ondan ötesi, Heybeli, deniz, çamlar, her şey daha zindan gibi karanlık.

Nasıl etmeli de yataktan kalkmalı? Saatlerin en güzeli bu! Bu saatte uyumayan yoktur artık, balığa çıkanlar müstesna. Hatta uykusuzluğa

müptelalar bile nihayet uyuyabilmişlerdir. Bu saat, hovardaların kadın omuzlarına düştüğü, zavallı kadınların bile erkek dizlerine şarap gibi döküldüğü saattir. Bu saatlerde çocuklar, rüyalarının en tatlı yerinde, sevgililer bu saatte kavuşamadıklarında, anneler bu saatte gurbetteki çocuklarıyla sarmaş dolaştır. Bu saat, hastaların uyuduğu, açların uyuduğu, sinirlilerin uyuduğu, toprağın, taşın, ağaçların uyuduğu saat...

Hemen biraz sonra mektep çocukları uyandırılacak, mahmur kalkmaya çalışacak, yine uyuyacaklar. Babalar, işlerine gitmeye hazırlanacak, ihtiyarlar uyanıp oğullarına, torunlarına hazırlamak üzere çay ibriğini mangala sürecekler. Horozlar ötecek, eşekler anıracak, köpekler havlayacaktı... Ama bütün bunlara daha vakit var. Daha bir saat, iki saat var.

"Çarşıdan alınmaz, çevreye konmaz" nedir o, bil?

"Uyku!" diye çocukluğum bağırıyor sanki. Onu aradığım, ah bir gelse de şu saatler birer birer, duymadan gitseler de, sabah olsa diye beklediğim şey, ılık bir su, yaz günü deniz, sevgiliden mektup, yorgunluktan sonra banyo, sarhoşa sarhoşluk gibi gözümde, elimde, yüzümde, hareketlerimde. Uyanmaya çalışmalı, yataktan kalkmalıyım.

Sanki bir başka el –halbuki kendi elim– bayılmışım da, su serper gibi musluktan suyu yüzüme çarpınca ayaklarımdan kafama doğru bir canlılık fırladı. Kafamdaki zili çaldı. Giyindim. Uyku, bir düşman ordusu gibi, kendini bırakmaya gelmiyor... İşte yatağın üstüne oturmuş, ayakkabılarımı giyiyorum. Bir dakika durup elimi yor-

gana koydum. Başımı da şöyle yastığa doğru şakacıktan eğdim. Uyumuşum. Kaç dakika böyle yarım yamalak, tostoparlak, eğri büğrü vaziyette uyuduğumu bilmiyorum.

Her şeye rağmen bu, beni bir köle gibi, sevgili gibi esir eden uykudan kurtulmalıyım. Yaşasın musluk! Avuçlarını buz gibi su ile doldur! Çarp yüzüne! Bir daha! Tamam!.. Nişancı dükkânlarındaki kuvvet oyuncağının zili çın çın öttü. Sokağa fırladım.

Deniz kıyısına doğru yürüyorum. Bir tek sokak feneri keskin bir ışıkla yanıyor. Bazı evlerde ilk vapura yetişeceklerin ışıkları kırmızıya kaçan bir meyve rengi ile yanmış. Fincan şıkırtıları, muhayyel bir çay fincanı buharının uykulu yüzümü ısırışını duyuyorum. Ayakta uyumayı bahtsız yularından bağlı hayvanlara bırakıp, o hayvanları düşünerek yürüyorum. Gözümde mahzun gözlü bir beygir, bakla kırı bir sütçü beygiri.

Nihayet ırıp kayığının yanındayım.

– Sen Koço, Ahmet sen, sen Muharrem, sen de Stelyo, küreğe. Küreğe siz. Sen başa geç İbrahim. Hristo, sen de ağların başına, Hüseyin bırak çayı şimdi.

Reis iri, kocaman bir adam, sesi de öyle. Göbeğinden gece çıkıyor gibi. Sahilde ırıp sahibi, gözlüklü, abullabut, kravatını takmaya çalışıyor. Yanında damadı...

– Hadi asılın küreklere çocuklar. Siz, kahvedekiler volinin kenarına gelin.

Bir ses gürler gibi bağırıyor:

– Barba Niko, balık var mı dersin?

Barba Niko, bir elinde dümen yerine tuttuğu

kıça bağlanmış bir kürek, öteki elini yukarıya doğru kaldırıyor, muhteşem bir tavırla;

– Yukarıdaki bilir.

Sesler, gülüşmeler içinde gidiyoruz. Dikiş makinesinde beyaz iplikli bir dikiş iğnesinin siyah bir kumaşa bıraktığı beyaz çizgiler halinde kürekler suyu delip arkamızda dikiş yerleri bırakarak gidiyoruz.

Sahilde yirmi adam, hepsinin belinde ip, çakılları şakırdata şakırdata geliyorlar. Onların ayak seslerini hâlâ duyuyoruz.

Sabah hepimizin gözünde. Karşıda, Heybeli'nin sırtındaki şerit halinde fecir söndü. Şimdi sahicisi kırmızı bir ışıkla yükseliyor. Hafif, limonata gibi bir rüzgâr çıktı. Bu rüzgâr, geceyi sürmeye, yıldızları söndürmeye gelmiş gibi işini bitirdikten sonra duruyor. Yanımdaki kürekçi;

– Karavokiri diyor, başlayayım mı dininden, imanından!

Reis oralı bile değil, yanımdaki bana dönüyor:

– Küp gibi sağırdır.

Halbuki Rum balıkçılar, seslerini büsbütün kısarak reisle konuşabiliyorlar. Reis dikkatle, onların yüzlerindeki bir yere bakıp cevap veriyor.

Yanımdaki:

– Onların ağızlarına bakar, söylediklerini anlar. Yoksa top atsan duymaz. Reisliğine yaman reistir. Üstüne Rum balıkçılar içinde Karavokiri yoktur.

Voliye gelmiştik. Reis ucuna ufak bir taşla ortalarına doğru iki bez parçası bağlanmış bir ipi suya attı. Dikkat kesildi. Sesler durdu. Ortalık ağardıkça ağarıyor. Şimdi bir ağızdan Rumca

lakırdılar işitiliyor. Bu lakırdıların içinde en çok anaçupa, kataçupa kelimeleri var.

Yanımdaki bir şeyler söyledi, anlayamadım. Anlayamayınca:

– Sen hiç ırıba çıkmadın mı yahu? Attığı şeye iskandil derler. Anaçupa yukarı akıntı, o kanalı, yahut da kataçupa dediği de yukarıdaki akıntıdır. İkisi bir tarafa akarsa balık tutulur mu hiç? Torba yamyassı olur da suda yüzer. Neye yarar o zaman? Dönmekten başka çare kalmaz. Ama talihine sular iyiymiş, beş-on para alacağız.

Sahile dönüp ip verdik. Kolancılar hazırlandı. Tayfalar, şimdi sesleri çıkmadan bütün kuvvetleriyle küreklere asılıyorlar. Mantarlar bırakılıyor. Torba bırakıldı. Yine mantarlar bırakıldı. Şimdi ağın tam ortasındayız. Yanımızda bir tek sandal var, ona bağırıyorlar:

– Pisarapuli! Pisarapuli! Dikkat et!..

Pisarapuli balık kuşu demekmiş. Sandalında tüfek taşırmış. Balıklara canavar hücum etmesin diye gözkulak olurmuş. Canavar olursa vururmuş. Bir taraftan da ağın torbasının uçlarını bağlarmış.

– Başçı demir at!..

– Palacı daha ne bekliyorsun? Fırlatsana taşları!

– Herif ayakta uyuyor, yahu! Hay seni palacı yapanın!..

Şimdi sahildekiler sıra ile birbirinin önüne geçiyor, bir kalın ipe bellerindeki ince ipi bir çırpıda dolayarak ağı çekiyorlar. Gülüşmeler, bağrışmalar ta ciğerden gelen muttarit sesler işitiliyor. Birisi bağırıyor:

– Tü Allah müstahakını versin! Herife bak!

Yine aptesi gelmiş. Hep bu zamanda gelir. Sıkıyı görünce küçük aptesi geliyor. Namussuzum bu herifi söyleyeceğim Karavokiri'ye. Toplan tüfeklen pay alırken hiç aptes bozası gelmiyor ama...

– Etme Salih. Elin garibi!.. Balık var galiba, ağ ağır.

– Allah versin!

– Ulan bugün de çıkınazsa hapı yuttuğumun resmidir?

– Galata'daki dostun para istedi galiba?

– Ne dostu be, enayi! Evdeki çocuklar...

– Hangi çocuklar, fareler mi? Senin çocuğun var mı?

– E, kimin onlar?

– Ne bileyim ben kimin?

– Ağzını bozma. Ayırırım suratını ikiye.

– Şakaya da hiç gelmezsin beyim.

– Şakayı bana yap, evime ne yapıyorsun?

– Yuu! Pisarapuliye kitaksi! Torbada yunus varmış gibi herifteki surata bak!

Ağ çekiliyor, reis bağırıyor:

– Yeter!..

Sahilden yirmi metre uzaktayız. Şimdi hepimizin elinde bir kepçe. Kolancılar bağırıyor:

– Var mı bir şey?

– Var var... On çurçurla otuz tane kraço... Hepsi hepsi yüz kilo bir şey

Yüz kilo mu? Yüz kilosu ne edecek kolyozun. Etse etse yüz lira. Yüzde on şuraya, yüzde on buraya, on lira sandala. Yetmiş lira ya kalır ya kalmaz. Adam başına bir lira düşerse öp başına koy.

Kahveye döndük. Cıgaralar yakıldı. Kahveler geldi. Karavokiri Rumca anlatıp duruyor. Or-

kinos balığı bağırmaz ama hani kazara konuşsa reis gibi konuşurdu. Kalın, kocaman bir sesle anlatıyor. Kapıda yalnız başına biri oturmuş söyleniyor;

– Hey zavallı balık, diyor, ağzın var, dilin yok. Gözün var, saçın yok. Pulun var, paran yok. Canın, kanın var, anın şanın yok. Tutulursun metelik etmezsin. Tutulmazsın küfür yersin. Sen Allahın dilsiz mahluku, sen olmasan bütün kış ben ne yerim!

İhtiyar reis yanımıza geldi. Cıgarasını yaktı.

– Benim gibi balıkçı yoktur, dedi, otuz beş senelik balıkçıyım.

Zamanımızda alamanalarla balığa çıkarlarmış. Balık denizde giderken yakamoz yaparmış. Bu yakamozların vaziyetinden, halinden dipte ne balığı olduğu anlaşılırmış.

Karavokiri, ellerini havaya kaldırarak, dirseklerini yana açıp sıkarak, bazen avurtlarını şişirerek yakamozdan balığı nasıl tanıdığını anlatıyor:

– Bakarsın yakamoz beyazdır, sanki denize kül serpilmiş gibidir: İşte torik! Hemen çevirmelisin. Bakarsın yakamoz derinden toplana açıla parlıyor: Kolyozdur. Bakarsın yanlara doğru açılıyor: Uskumrudur. Yakamoz yukarda parlarsa palamuttur. Bir de torik gibi parlayan zargana vardır. Kim uğraşacak onunla, para etmez ki. Toriğin yakamozu ile zargananinkini ayırmaya göz ister. Biri kül serpilmiş gibi parlar, öteki fındık fındık, leblebi leblebi bir parıltı yapar. Alamana, torik avı, açıkgözlük ister. Irıp iş değil, bunu herkes yapar. İş alamanadaydı. Torik avındaydı. Altmış beş yaşındayım, yoksa artık denize

dayanamam. Karadeniz balıkçısı gibi yedi düvelde balıkçı yoktur. Bakarsın lodosken poyraza çevirir, bir bora başlar...

Ellerini silkeleyerek, dudaklarını pah pah ederek anlatıyordu:

– Balığı gördüm. O kadar sen kovalarsın. Öteki alamanalara da bağırırsın, "destur!" dersin. Bir gün Kumkapı açığında balığı gördüm. "Destur!" diye bağırdım ama, yanımdaki Ermeni alamanası dinlemedi. Asıldık her iki alamana da küreklere. Habire gidiyoruz. Bir onlar geçiyor, bir biz geçiyoruz. Bir de baktım Ermeni reis kürekçileri durdurttu. Geriye dönmeye savaştı. Ne oluyor diye şaşırdım. Önüme baktım ki bora geliyor. Döner miyim? Genciz... "Soyunun çocuklar!" dedim. Çocuklar soyundu. Bora üstümüzden geçip gitti. Önümüz çarşaf gibiydi. Balık az ötemizde parıl parıldı. Çevirdik. Salapuryayı doldurduk. Gönderdik. O dönünceye kadar bir daha çevirdik. Arkasından bir daha...

Birisi;

– Yeter! diye bağırdı.

Reis duymamış, devam ediyordu:

– Arkasından bir daha. Akşama Kumkapı'da çektik kafayı.

Altmış beş yaşındaki Karavokiri, eski zamanın Kumkapı selatin meyhanesinde çekilmiş bir şarabın sabah mahmurluğu ile sustu. Sarı muşamba dizini dövdü. Ötekilerle pay münakaşasına daldı.

Şimdi balıkçılar düşünceli, dağılmışlardır. Köyün içinde yalnız kediler vardır. Otuza yakın tekir, sarı alaca, kara kedi. Köyün yollarında hindiler bağırıyor. Mahzun gözlü, ürkek köpekler

balık kokusuna koşuyorlar. Günle beraber derin bir sükût başladı.

Gece, yine aynı sessizlik. Kahvelerde insanların konuşmaya mecalleri yok. Elli beş kuruş pay almışız, elli beş kuruş. Filozofça söylenen adam, şimdi ağzı var, dili yok; gözü var, kaşı yok; velinimetine basıyor küfrü!

Bütün ümit yarın sabahta.

KAÇAMAK, PAPAĞAN, KARABİBER

Toprak bir meydanın üstüne açılan kırk yedi pencereydi. Sarı bir deniz, yıkık bacaya benzeyen bir minare, bir de fabrika düdüğü sesinden başka hiçbir güzelliğe açılmayan bu kırk yedi pencerenin camlarından kırk altısı kırık olduğu için, aynı makasla kesilmiş gibi birtakım sarı kâğıt parçalarıyla yamanmıştı. Yataklarını, yazın evlerinin önüne serip yattıklarından –tahtakurusu yüzünden– lüzumsuz olan bu pencereler, kışın, ara sıra lüzumu duyulan insanlar kadar saygı görürlerdi. Bu pencerelerin kışın buğulandığını hiç bilmem. Buğulanmazlar mı? Elbette buğulanırlar, neden buğulanmasınlar? Bazen bu pencerelerin iç tarafındaki odacıklarda soba bile yanar. Benim oradan geçmem kötü günlere mi rastlardı, nedir.

Bu mahallede hiç mavi gözlüye rastlamadım. Mahalleli hep esmer insanlardı. Hep kara gözlüydüler. Aralarında iki mavi gözlünün dünyaya geldiğini bir vakadan öğrendim. Bu hikâye, o iki mavi gözlünün hikâyesidir.

Biri, bir genç kız, ötekisi bir genç erkekti. İkisinin de –mahalle sakinlerinden çoğunun genç ölmesi sanki mukadder olduğu için– babaları ölmüştü. Her ikisinin ayrı ayrı annesi de tütünde çalışırlardı. Oğlan, avare bir oğlandı. Kız, delişmen bir kızdı.

Hani derler a, mavi gözlüler esmerlere, esmerler mavi gözlü sarışınlara düşkündür. Bu laf doğru çıktı. Kıza âşık olmayan esmer delikanlı, delikanlıya vurgun olmayan esmer kız kalmadı.

Oğlan küfecilikten gazete müvezziliğine, gazete müvezziliğinden hamallığa, hamallıktan esrarkeşliğe, esrarkeşlikten de adam oldu. Beyoğlu'nun kimsenin geçerken şuraya dükkân açılır diyemeyeceği bir bina köşesine, iki portakal sandığı ile elma, hurma yerleştirdi. Hikâye de bu tarihten sonra genç adamın hesabına işlemeye başladı. Sarışın kız, esmer oğlanların hepsini savdı. Manava mı vuruldu, onun esrarkeşlikten adam olmasına mı? Bilinmez. Çünkü kız akıllı kızdı. Öyle ya, Karabiber de erkek güzeliydi. Hem de ne güzeldi! Hele hapishaneye girip çıktıktan sonra bir keskin, renksiz ince yüz alır, bıyıklarını bırakmış olur, bir sarhoş olurdu!.. Ama ne de olsa pis işte çalışıyordu. Üstü başı deri kokardı! Halbuki esmerliğinden mi, sarışınlığından mı nedir, ismi "Papağan" takılan Rıza ise, şişman şişman, sarı sarı, üfürülmüş, yağlı bir tavukçu dükkânı horozu gibi güzeldi.

Büyük mesele Rıza'ların mahalleden başka yere taşınacakları gün çıktı. "Kaçamak Fatma" ismi verilen sarı kız gebe olduğunu iddia etti. Bunu da Rıza'ya yükledi. Böyle bir işin halli bize düşmez, onun mahallesine düşer. Mahalle, çoktan beri kendisinden sıyrılmak isteyen, hürmetlice bir selam bile görmeyen Rıza'ya fena direndi. Kaçamak da Rıza'ya yükletildi. Yeni evliler Beyoğlu'nda bir eve taşındılar.

Hikâyenin böylece bitmesi lazımdı! Fatma'nın yeni taşındıkları muhite alışması da gere-

kirdi. Mahallesinin o mahrum, ama kedersiz hayatını şiddetle özleyen Fatma için hiç kimse, kocası Manav Rıza Efendi'yi aldatmıştır diyemez, diyemez ama, Fatma'nın da, tamam pencereli bir evde bülbül gibi şakımadığını, küçücük, kutu gibi evin sokak merdivenini silerken herhangi bir parlak Rum çocuğuna gülmediğini de söyleyemez.

Manav Rıza karısını mahallenin zoruyla almıştı. Fatma çok güzeldi ama, Rıza, şöylemesine okumuş yazmış bir kız isterdi. Kızın babasının da hiç olmazsa memur olmasını arzu ederdi. Kaynanasının da hiç olmazsa pufböreği pişirmeyi bilmesini isterdi. Doğru!.. Fatma'nın bacakları, hele tahta silerken, görülmemiş şeylerdi! Ne sinemalarda, ne de Sarhoş Mehtap'ta böylesini görmüştü. Bir bacakla iş bitmez ki... Evet!.. Saçları da güzeldi. Öyle ince ince, öyle sabah ışığı gibi dökülürdü ki... Saçlarla da iş bitmez. Gözlerinin o hiç eksilmeyen mavi suyu, yazın insanın vücuduna sarılan deniz suyu gibi mavi bir su idi, ama ne fayda!..

Rıza inkâr etmiyordu. Hem keyifli, hem içkili olduğu bir gece yarısı, kendi evine girerken Fatma'nın penceresini şöyle itivermiş, içeriye balıklama dalmıştı ama...

Fatma, hayatından memnundu. Şarkı söylüyor, gramofonunu koltuğuna kıstırıp sık sık mahallesine koşuyor, en yeni şarkıları mahallede dinletiyordu. Akşama eve döndüğü zaman da Rıza'dan iki tane tokat yiyordu, fazla değil. Tokatlara karşılık bir saat somurtuyor, bir buçuk saat sonra da eskisinden şen oluveriyordu.

Bir gün Fatma hastalandı. Doktor getirdiler, "gebe" dedi. Bu genç bir doktordu. Dört-beş de-

fa eve geldi. Hastayı üzmemelerini, bazı olmayacak şeyler istese bile hep, "Olur, olur" demelerini tembihledi. Fatma da iyileşti. Yine tokatları göze alıp saçlarını ondüle yaptırdığı için göstermeye mahalleye koştu. Gramofonunu yine götürdü. "Hicran, yine hicran..."ı sekiz defa çaldılar. Fatma'nın sütanası Cevriye hasta yattığından, ziyaretine gittiler. Ona da Cevriyem şarkısını, plağı çıkmadığı için, Fatma güzel sesiyle söyledi. Kadının yastığı altına para bıraktı.

– Cevriye Nine, dedi, ben seni hastaneye yatırırım. Şakir Bey'e söylerim de. Bizim doktorumuz var şimdi.

Hastanın başucunda Kaçamak'la dargın olduğu için somurtup duran komşu Karabiber Ahmet'in kız kardeşi, Fatma'nın yukarıdaki cümlesinden sonra ayağa kalktı... Selamsız sabahsız çıkıp gitti. Kardeşi Ahmet'e Fatma'nın Cevriye'yi hastaneye yatıracağını, biraz sonra doktorun muayene odasına gideceğini haber verdi. Kara Ahmet manav dükkânına koştu. Papağan Rıza bıçağını aldı. Karısını doktordan çıkarken yakaladı. Yedi yerinden vurdu. Bu Kaçamak Fatma kızın dünya yüzü hikâyesi burada biter.

"Kaçamak Fatma"nın, kocası "Papağan Rıza" tarafından yedi yerinden bıçaklanarak öldürülmesinin havadisini getirmek bana düştü. Yarınki gazeteye Fatma ile Papağan Rıza'nın hem fotoğraflarını, hem de tamamlayıcı haberlerini yetiştirmek üzere matbaadan çıktım. Öğle gazetelerindeki haber resimsizdi. Fotoğrafçı ile beraber mahalleye vardığımız zaman, vakit epey geçti. Güzel bir nisan akşamıydı. Mahalle menekşe renginde koyu gölgelerle doluydu. Fotoğrafçı;

– Bu ışıklarla resim çekilmez, ben yarın sabah gelir alırım mahallenin resmini... dedi.

Benden ayrıldı.

Meydanın tam ortasındaki iki cılız çitlembik ağacının altına doğru ağır ağır yürüdüm. Birden önümde simsiyah bir adam peyda oldu.

– Ne dolaşıyorsun sen buralarda ikide bir? dedi.

– Şey... İkide bir değil... Ben gazeteciyim de. Şu Fatma cinayeti için bugün...

– Bana bak! Sen basıp gitsene!..

– Pekâlâ, gideriz kardeşim! dedim.

Yürüdüm. Ayrılırken yüzüne baktım, yumuşamıştı.

– Ne olacak sanki, dedi, zavallı kızın resmini basacaksın da...

– Okuyucuların merakı... dedim.

– Herkesin merakını sen mi şey yapacan?..

– İşimiz bu.

– Böyle iş mi olur? Bu mu sizin çalışmanız?

– Gazetenin satışı...

– Sana ne?

– Bizimkisi de bu.

Yine kızmıştı.

– Boş ver arkadaş! Vazgeç! Hadi bas git!

Ben de içerledim;

– Sana n'oluyor be, dedim. Bir fotoğrafını alsam Fatma'nın n'olur sanki?

Yüzüme fena fena baktı.

– Efendi, dedi. Dur sana anlatayım. Resmini basacan da kızın n'olacak? Elin kızını rezil rüsvay edecen. Mesele orada değil. Bu mahalleden kurtulmakta. Topumuzun kurtulmasında. Yakmalı bu mahalleyi, anladın mı? Bu mahalleden bir kişinin kurtulmasıyla iş bitmez. Fatma kurtuldu mu?

Eliyle yukarıdaki yokuşu, oradaki evleri gösterdi:

– Oraya biri gider, iki kişi buraya döner. Hadi giden buraya dönmez diyelim. Ya buradakiler? Ya biz? Ya şu çocuk? Bunlara iş bulmak lazım. Yalnız işle de bitmez. Okutmak lazım bunları. Cebi iki lira gören yukarıya çıkmaya bakıyor. Yukarıya çıkmasak daha iyi. Fatma dönüp mahalleye gelirdi. Helbette gelirdi. Orada yapamazdı o. O, bu mahallenin kızı. Kim öğretecekti ona buradaki gibi yaşamayı, olan olmuş bir defa. Sen dolaşma burada. Bas git diyorum sana!

Hem bir şeyler söylemek istiyor hem kızıyordu. Çok sinirli bir hali vardı. Akşam da olmuştu. Belki de Papağan'ın bir akrabasıdır, diye düşündüm. Yürüdüm. Sarıya çalan bir mavi renk mahallenin küçücük toprak meydanının tepesine kadar yayılmıştı. Çitlembiklerden yarasalar uçuyordu. Ne güzel bir nisan akşamıydı. Gökte üç tane yıldız vardı.

Birdenbire yanımda aynı adam beliriverdi.

– Ne tarafa gidiyorsun? dedi.

– Yukarıya, dedim.

Beraber yokuşu tırmanmaya başladık. Cebinden bir yirmibeşlik çıkardı. Bir tane de bana verdi. Kibriti yaktı.

– İstemem şimdi, dedim. Şu yokuşu çıkalım da sonra... Bayırda nefesim kesiliyor.

Yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Gülmek istedi, gülemedi. Kendi cıgarasını ateşledi. Arkasına bol bir duman bırakarak yürüyordu. Ben yarım adım gerideydim.

Yokuşu tırmandık. Asfalta varmıştık. Soldaki bahçeli kahveye buyur ettim.

– Boş ver! dedi, kahvede işimiz ne?

Sola döndük. Asfaltın kenarındaki kanapeyi gösterdi.

– Oturalım şuraya... dedi.

Oturduk. Önümüzde Haliç batan güneşin deminki bütün renklerini emmiş, şimdi iyi yapılmamış bir mayonez gibi sızdırıyordu. Dönüp yüzüme baktı;

– Ben kimim biliyor musun? dedi. Ben... ben... Dünyanın en namussuz adamıyım. Benim bu işi gidip Papağan'a haber veren. Benim asıl katil! Katilden de beter, ben kancık, ben namussuzum!

Hayretle ona bakıyordum. Dirseklerini bacaklarına dayamış, elleriyle yüzünü kapamıştı. Bir zaman öyle kaldı. "Namussuzum" diye söyleniyordu. Sonra doğruldu. Cebinden nüfus kâğıdını çıkardı. Dişçi, diş söker gibi baş tarafındaki resmi söküp aldı.

– Al, dedi, bu resmi bas gazeteye de görsünler. Ne basacan elin fakir kızını? Bunu bas adamsan... Namuslu isen bunu bas.

Sonra şunları anlattı:

– Fatma, Cevriye'lerde iken kız kardeşim de orada imiş. Dargınlar, konuşmuyorlar a, kız kardeşim az buçuk oturmuş, çıktı geldi. Bana, "Seninki Cevriye'lerde," dedi. "Karı çok hasta. Hanımın doktoru varmış. Birazdan giderim, sana onu getiririm. Hastaneye yatırırız seni Cevriye Nine, deyip durdu. Karı zengin oldu gitti be! Bir de numaracı olmuş hınzır. Bana çok sırnaştı ama, yüz vermedim. Ölünceye kadar küsüm ona." Ben hemen ceketi omzuma, Papağan'ın dükkânına koştum. "Vay beyim," dedim, "merhaba!" Soğukça

bir "Merhaba" dedi. "Maşallah gözümüz yok ama, neden olsun..." dedim. Pis pis güldü. O sırada bir müşteri gelmişti. Zaten dar yer, ben de önünde durduğum için öylesine bir "Pardon!" dedi ki, bütün kan tepeme sıçradı. Herife iğde tartıyordu. "Tabii," dedim, "bizlerle konuşmazsınız siz artık. Siz," dedim, "karı koca, maşallah..." Sinirli oğlandır! Sapsarı kesildi. "Yani ne demek istiyorsun?" dedi. "Hiç canım," dedim, "Fatma, Cevriye'ye doktor getirmeye gitti de... Ahbabınızmış bey! Siz artık doktorlarla moktorlarla konuşuyorsunuz, öyle ya biz kimiz?" dedim, yürüdüm. Şöyle baktım. İğdeyi tartarken tiril tiril titriyordu. Ben keyiflendim. Bastım gittim. Kim öldürdü Fatma'yı şimdi? Söylesene!.. O mu? Ben mi?..

Şaşırmıştım. Gözüme iki kara göz, kapkara parlayan bir yüz delicesine bakıyordu. Ben gayri ihtiyari fotoğrafı elinden aldım, o yine kafasını elinin içine aldı. Yüzünü göremiyor, merak ediyordum. Acaba kötü aktörlerin o samimi olmayan yüzünü mü almıştı! Yoksa sahiden üzülen, alçaklık yaptığına üzülen bir adamın karmakarışık yüzünü mü almıştı bilmem? Ben rejisör olsam, pişman olmuş adamın yüzünü böyle saklardım, diye düşündüm. Birdenbire omuzlarının sarsıldığını gördüm. Yüzü ıpıslak bana döndü;

– Sen bunu gidip gazeteye basmayacan, biliyorum, dedi. Yapamazsın bunu. Yapamazsın. Yaparsan gebertirim seni! Hem bassan n'olacak? Ben miyim öldüren! İnkâr ederim. Kurtulurum, namussuzluğuma bir... bir şey... bir kulp takmaya çalışacağım.

Hava epeyce kararmıştı.

– Üzülme, dedim.

Bir cıgara verdim. Yaktı. Derin derin içine çekti.

– Başka bir şey yapacağım ben. Ben böyle gezersem deli olacağım. Ben dört duvar arasında rahat ederim. Ben bir namussuz bulup gebertmeli, dört duvar arasına girmeliyim. Ancak orada kendi kendime düşünüp buna bir... bir...

"Bir mana vermeye çalışmalıyım" diyemeyecek diye bekliyordum. Yine "bir kulp takmalıyım" dedi. Sustu. Cıgarasını iki parmağıyla uzağa fırlattı. Birdenbire ayağa kalktı. Atılmış cıgarayı söndürmek üzere gibi yürüdü. Tam cıgarasının ateşi önünde durup düşündü. Cıgaraya basmadan geriye döndü.

– Şimdik... şimdik... dedi.

Asfalt yolu, apartmanları, otomobilleri, kendi mahallesini, yıldızları, daha birçok şeyleri gösterdi.

– Şunlar... dedi.

Sonra;

– Ben... dedi.

Kafasına, göğsüne, gökyüzüne vurdu. Cıgaraya kadar yine gitti. Döndü yine geldi.

– Bir... bir... dedi.

Kendi mahallesine doğru giden yokuş aşağı kestirme yoldan çekti gitti.

Ne demek istiyordu? Düşündüm durdum.

"Şimdi ben, bütün bunlara bir kulp takmalıyım? Şimdi, şimdi ben bütün bunlara, kendime, insanlara bir mana verebiliyor muyum?.."

Düşündüm durdum. Elimdeki fotoğrafı evirip çeviriyordum. İstemeyerek, bilmeyerek, kendimden habersiz fotoğrafı ikiye, dörde, sekize, on altıya bölüp atmışım.

BACAKLARI OLSAYDI

Bayılıyorum buraya ben. Herkes bilir bu yokuşu. Çoğu insan da sever. Kayıtsız olan da vardır, şöyle böyle hoşlanan da ondan. Benim gibi, bazı sabahlar onun için deli gibi olan da... Şimdi Tünel işlemeyeli akşamları pek kalabalık oluyor da, onu ben de yadırgıyorum. Sevgilimin etrafını kalabalık gördüğüm zamanki gibi bir yalnızlığa kapılıyorum.

En revaçta şarkıların bedava söylendiği Yüksekkaldırım, İstanbul'un mütevazı şekilde meşhur bir yeridir. Ondan ne Nişantaşı, ne Maçka, ne Adalar, Modalar gibi söz açılabilir, ne de paralı taşralıların hayal ettiği Doğru Yol gibi şehvetli, zevklidir. Yüksekkaldırım, gören olursa, acayiplerin yokuşudur. Yan sokakların isimleri pek güzeldir. Bir Alageyik sokağı vardır hele... Akşam olunca kalın sesli bir kadının gramofonda söylediği "Bir ihtimal daha var" şarkısını, Alageyik sokağının başındaki kahveci ile beraber mırıldanan "6" numaranın Aysel'inin korkunç kaşları, yanan gözleri bir dakika insanoğlunun kitaplara, konferanslara, mekteplere, gazetelere, siyasi müzakerelere, her şeye girmiş halini düşündürür, yine unuttururlar. Alageyik sokağından Yüksekkaldırım'a keskin bir insanlık kokusu fırlar. Aşağıya doğru karanlık insanların saadete doğru gittikleri

görülür. Âdemoğlunun Havva kızına en kavuşamadığı yerde kavuşmak istenilen saadete Alageyik sokağından girilir. Sonra yine Yüksekkaldırım'a çıkılır. Sol tarafta merdivenli bir yokuş, havagazı fenerleri, üzüntüsüz gözüken dar sokakların hikâyesine yürümek istemezseniz, Yüksekkaldırım'ın tepesinden, "Şimdi yâr olmayı istersin ama" şarkısı sizi çeker. Duramazsınız, iki adımla üç adım arasında hangi şarkının söylenildiğini anlamak mümkün değildir: "Mariya Magdalena" mı, yoksa, "Olmaz ilaç sine-i sad pâreme" mi? Akşamları da güzeldir Yüksekkaldırım'ın ihtiyar levanten kitapçıları, kitapçılarının camekânları da... "Monte Cristo" romanının resimli bir sahifesinde "Edmond Dantez" sevgilisine diz çökmüştür. İşte 1834 tarihli bir "Magazine Pittoresque." 244'üncü sahifesi açık, lepiska sakallı Leonardo da Vinci. Öteki sahifede, *La Cenée* isimli meşhur fresque'i, altında "La Cenée, fresque détruite de L.V." yazılı. İşte *"Manon Lesco"*... Kenarda Stendhal'in *"De l'Amour"*u... İki adım sonra vücudunun yarısı insan, yarısı balık bir orospu seyrederim. Nişancıda büyük kırmızı ağızlı bir kız güler. Alçıdan bir Napolyon heykeli ile bronz taklidi bir Wagner büyük adamlığın Yüksekkaldırım'da tecellisidirler.

* * *

Yokuşun tam ortasında oturmuştu. Bacağını çıkarıp arkasına koymuştu. Bu takma ayağın yün çorabı, iskarpini tamam; eksiklikleri var elbet, söylenmez. Bayağı levent adamdı. Geniş yuvarlak omuzları, kara bıyıkları, fırlak göğsü... Sinekkaydı tıraş olmuştu. Düz kalın burnunun

kenarlara doğru taşkınlığı ile bir hizada kesilmiş kara bıyıkları yüzünün keskin hatlarını yumuşatıyor, ona, ayağını bir dost yüzünden kaybetmiş, artık bu kaybedilmiş bacak yüzünden gelmeyecek olan sevgilisini neşeye yakın bir hüzünle bekleyen bir Şarlo hali veriyordu. Oturduğu yerde ağır ağır sallanıyordu. İki çocuk arkaya atılmış bacağa gözlerini dikmiş, düşünüyorlar denebilecek bir merakla bu takma bacağa bakıyorlardı.

Adam her geçene gülümsüyordu. Eline düşen parayı, bakmadan cebine atıyordu. Bir saniye göz göze geldik. Aynı mihaniki hareketleri yaptı. Sonra ben gittim, kenardan onu seyre başladım. Tabak yapıştırıcının etrafında beş, altı kişiydik. Anadolulu aşçılar, kapıcılar, çıraklar, seyreden asker ve çocuklar vardı.

Birden takma bacaklı adamın gözlerinin bir kadın bacağına takıldığını gördüm. Kadını uzun uzun, yukarıdaki kumarcının kalabalığına kadar seyretti. Sonra sallanması durdu. Yanında güzel bacaklı bir kadınla geçen yakışıklı, iri yapılı bir genç adamın da yokuş aşağı inen uzun çevik bacağını seyre daldı. Artık sallanmıyordu. Arkasını dönmüş, bacağını elinin tersiyle kenara itmiş, duvara yaslanmıştı. Gözleri Kuledibi kahvesinin çitlembik ağacının dalları arasına dikilmişti.

Evet, bir bacakları olsaydı... Bu bacaklılar sanki ne halt karıştırıyorlardı? Ah, onun bir bacakları olsaydı!.. Ne mi yapacaktı? Koşacaktı. Alabildiğine koşacaktı. Küçükpazar'daki kahveye düşecek, köşede Adisababa oynayan birinin arkasına kadar mahsustan topallaya topallaya girecek, sonra sol bacağını gururla yere vurup;

– Bak ulan hele, tahta bacak mıyım? diyecekti.

Herifin sandalyesine sol bacağı ile müthiş bir tekme indirecekti. Sonra iki iskemle alıp, birinin arkasına bacaklarını dikip, kahveciye;

– Kahve yap ulan! diyecekti.

Ondan evvel Alageyik sokağından bir sapacaktı da... Oradan Hal'e koşacaktı. Bir sandık portakal alacaktı. Hayır. Hal'den evvel Ahmet Efendi'ye bir uğrayacak;

– Ahmet Efendi! Ahmet Efendi! Bir yol şu bacağa bak, şu bacağa! İş verir misin ona? diyecekti.

Kalın adaleli, kılları birbirine karışmış, bir karaltının arasından donuk beyaz derisi bakan, karınca üşüşmüş mermer gibi bacağını, pantolonunu sıyırıp gösterecekti. Oradan bir yokuşa ağır ağır basarak Süleymaniye'ye tırmanacaktı. Cami avlusuna varıp iki bacağını altına alıp çömelecek, bir cıgara tellendirecekti. Sonra birdenbire, "rap" diye kalkacaktı. Sonra... Yüzüne garip garip bakan bir kız vardı, bir kulübe evde hani... Evin önündeki duvarında "Eşekler apteshanesi" ile "Altınsaray Futbol Kulübü Sahası" yazılı arsada top oynayan çocukları seyredecekti. Kız bir ara pencereye çıkacaktı. Elbet. İşte o zaman koşacak, çocukların ayağından topu alacak, sol ayağı ile topu minareleyecekti. Arsadan inip arnavutkaldırımından takır takır yürüyüp gidecekti. Arkasından belki koşacak, ayaklarına sarılacak...

– Gitme, gel.

Takma bacaklı levent adam, gözlerini çitlembik ağacından yere dikti. Sonra uyanmış gibi

etrafına bakındı. On adım ötede, tabak yapıştırıcının kalabalığında gözlerimi gördü. Güldü. Olduğu yerde sallanmaya başladı. Uzandı. Demin ittiği takma bacağını ihtimamla yanına çekti. Öteki sağlam ayağının kundurayı yırtmış nasırına baktı. Şimdi yokuştan aşağı iniyorum. Evet, onun bacakları olsa neler yapacaktı. Ayaklarıma sanki neşe nüsgü yürümüş gibi yürüdüm. Tam on yedi dakika sonra sevdiğim bir yerden çıkardı. Günlerden bir perşembe idi. Koştum, onu buldum. Halbuki hiç gitmek istemiyordum. Bana takma bacaklı adam bacakların var, koş, demişti. Tahayyül edebilen bir kafasız adam gibiydim. Kafam uçmuştu, ah bir kafam olsaydı!.. Kafam olsaydı sevgilime koşmazdım. Beni görünce güzel yüzünün asıldığını görmezdim. Rahatsız mı ettim sizi deyince, "Eh, biraz" lakırdısını işitmezdim. Kafam olsaydı, levent dilenciden on adım ötede fotin bağlayan sıska adama ayakkabılarımı boyatır, bir cıgara verir, şunları öğrenirdim.

– Beyim, günde on, on beş papeli var onun. Buraya dilenci sokmaz. Yerin gediklisidir. Bizim gibi akşama kadar fırça sallayacağına mevlit okur gibi sallanır, durur. Öğleye kadar oturur orda. Öğleden sonra gelmez. Evinde istirahat eder. Kaymak gibi beyaz bir Yahudi karısı ile evlidir. Bir de kıskançtır, karıya göz açtırmaz. Saat altı buçuk, yedi dedi miydi "190'lık"ı açar. Alır Rebeka'yı karşısına? Ahkâm sürer. Sonra güzelce giyinir, vakit geçmemişse, sinemaya giderler. Yolda görsen tanımazsın. Bir takma bacağı daha vardır onun. Öylesine iyi yapılmıştır ki, topallatmaz bile. Yumuşak lastiktendir. Sekiyor sanırsın yürürken görsen...

AYTEN

Omuzları neden yukarıya kalkık bu kadar bluzunun? Saçlarını niçin böyle fena tarıyor?.. Neden bu kadar dar koyu renkli elbiseler giyiyor? Neden böyle sanki dudaklarını ötedeki masalardaki kadınlar gibi boyuyor?

Arkadan bakılınca ince bacakları, kalçasız, zayıf, hafifçe önüne eğik vücudu, sonra kullanıla kullanıla ip gibi olmuş, siyah kurdele ile bağlı saçları ile çirkindir. Önünden bakılınca da pek ahım şahım değildir. O sutyensiz düşük göğsü, pek fena boyalı dudakları, hiç gülmeyen ince yüzü, dokunaklı, mahzun azıcık şehla gözleriyle kimseyi pek fazla sarmıyordu.

Burası, deniz üstünde bir gazinoydu. Her türlü insan gelirdi. İşte bu insanlardan birkaçı: Mavna sahipleri, motor sahipleri, Anadolulu zahire tacirleri, kasaplar, balıkçılar, manavlar, vapur vaktini bekleyen evli barklı kendi halinde insanlar, kasaba eşrafı çocukları, bilmem ne kazası, bilmem ne partisi başkanı ile arkadaşları, kaza tahrirat kâtipleri, tren memurları, vapur kahvecileri, vilayet meclisi umumi azası mahdumları...

Bir köşede kahve içip vapur bekleyenler, düşünür. Öteki köşede taşralılar bir yandan şişeleri açtırırken öte yandan yanlarındaki misvakla

yıkanmış parıl parıl kazma dişli, ömründe kadın görmemiş, lahavleler çeken, rakıya el sürmeyen, kafası tıraşlı, biraz evvel Yenicami'de namaz kıldığı için kasketini arkaya atmış, yarı kasabalı yarı köylü, yarı ceketli yarı poturlu, dünyanın gidişine göre kıyamet gününü hesaplayan bir adamla alay ederler, onun yalancıktan yaptığı saflığına gülerler. Bir günlük beylik, beyliktir, diye bir haftalık kazancını harcayanlar orta masalardan üçünü bir araya getirip sıralanmışlardır.

Üsküdarlı Sevim, bir sinema artisti kadar güzeldir bugün... Bakarsın hiçbir İstanbullu rejisörün tarif edemeyeceği kadar saf bir mahalle kızı haliyle insana zevk, hüzün, dostluk, karasevda aşılar. Bakarsın Marlene Dietrich hanımın yapamayacağı orospuluğu yapar. Cıgarasını öyle üfler, öylesine bacaklarını üst üste atar ki, hani vapurun yarım saat sonra kalkacağını bilmese, o zamana kadar dayanacağını tahmin etmese, "Şehvet Kurbanı" filmini görmemiş olsa, hatta hanımından ufak boylu sopa yemeyeceğini hesaplayabilse, bu yirmi sekiz yıllık memur efendi bile işi bir akşamlık, hayatında son defa olmak üzere azıtabilirdi.

Ama vapur iskele ile kahveyi zangır zangır sallardı. Bir şişe bira ile sarhoş olduğunu sanan adamcağız, Üsküdarlı Sevim'in cinsi cazibesinden habersiz, itiyatlarını bozuvermek hulyasını o kör olasıca kafanın içinde bir defa duydu muydu, duymadı mıydı?.. İnsan aklından bile geçirmemeli, yoksa günah, yarı yarıya değil, bütün bütüne değil, iki misli, beş misli işlenilmiş kadar zevklidir. Hiç olmazsa bir yaştan sonra bu böyledir. Öyle olmasa insan, iradesine sahip olamaz. Ço-

ğu yaşlı insan, işte böyle hulyalı günahlar, hatta cinayetlerle avunur.

Sevim'i alıp gitmek sanki o kadar kolaymış gibi bir muhakeme yürütülür. Aldın gittin Sevim'i diyelim. Cebinde yetmiş lira vardır. Sabahleyin belki üç, dört liran kalır ama cebinde, bütün ayın cıgarasızlığı, bütün ay kahve içmemek, sabahleyin saleple simit yiyememek, potinlerini boyatamamak, küçük oğlana leblebi üzüm götürememek...

İşte vapurun iskeleyi bir sarsması ile beraber itiyatlar da Kadıköyü'nden mi olur, Haydarpaşa'dan mı gelir, aklın bir köşesine oturur, gazetelerini insan gibi açarlar.

Bak, biz Üsküdarlı Sevim'den ziyade, fıstıkçı kızdan söz açacaktık. Sevim'i görünce unuttuk.

Fıstıkçı kız uzak bir memleketten gelmişti. İstanbul'a geldiği zaman sırtında Anadolu'nun donuk sarısı, donuk kırmızısı, donuk turuncusu, can kırmızı, alıcı yeşili birbirine fazla gösteriş etmeden, göz almadan sarılıveren bir gömleği, başında canlı yeşil oyalı siyah bir krep, belinde etekleri topuklarını döven pamuklu pazenden bir fistanı vardı. Kırşehir'i biz bilmeyiz, o da bilmiyor pek... Bir göl kenarı görüyor rüyasında; bazı evler, sessiz akşamlar, kıllı adamlar, sıcak gözler, üşütücü, kavurucu bir mavilik...

İstanbul'a yedi yaşında gelmişti. Kocaman kızdı ama, yine hatırlayamıyor Kırşehir'i. Onu burada, tam on üç yaşında iken bir bahçıvana nikâhlamışlardı. Bahçıvan kırk beşlik bir adamdı. İlk günler bu adamdan esen bir korku, sonra bir tiksinti havası ile içi dolmuştu. Günler geçmiş, on dokuz yaşını bitirmiş, yirmiye basmış, kocasını aldatmamıştı. Ama bırakıp kaçmıştı.

Bir ramazan gecesi, göl kenarını, sessiz kasabayı hayal etmiş, bir davul sesi duyar gibi olmuş, kulağına, "Dengi dengine, dengi dengine!" diye gümleyen bir davul sesi gelmişti. Gözü hiçbir şeyi görmedi. Her şeyi bırakıp kaçtı. Adam onu aramadı bile. İstanbul sokaklarına ilk düştüğü akşam, talihinden buraya düştü bereket!

Onun dar bir alnı, bu alnın içinde üç kırışığı vardı. Siyah, simsiyah saçları ne keskin hatlarla o alnı keser, biçer, oraya bir güzellik, bir insanlık mimarisi kurardı. Güzelleşmeye alnından başladı. Sonra, dudaklarını öyle kocaman kocaman boyamadı. Yürek biçimindeydiler aslında. Hele kenarları, yukarıya doğru bükülmüş, arzu ile kabarıktılar.

Onun en güzel yeri elleriydi. Bu oyuncakları hiç kimse, hiçbir kocaman çocuk kurup işletmemişti daha. Onlar insana bakmaz, insanı değiştirmez, onlardan gelecek her şeyin tadını artırmak için yapılmıştı. Bardakları koyarken, fıstık tabağını oturturken, para alıp verirken insana değse, insanın değişmemesine, peri padişahının oğlu oluvermemesine şaşardı.

Gitgide birçok şeyler öğrendi ya, önce gülmesini öğrendi. Mahzun, zarif bir gülüş buldu o ağız. Nereden, nasıl getirdiler bu gülüşü de oraya oturttular, bunu öğrenemedim. Kadınlığın, güzelliğin sırrı!

Bir sene kahvemi içerken onu seyrettim. Her gün bir zariflik, bir güzellik, bir buluş, bir başkalık gelip ona, kuş gibi yuva yaptı. Herkesle görüşmezdi. Bir dostu vardı. Bu sarışın, kaytan bıyıklı, iriyarı, bobstil, açık kahverengi ceketli bir mektepli oğlandı. Ayakkabıları podüsüet, alt-

ları kalın kırmızı lastikliydi. Adam kahveden içeriye girince gülmesi, yürümesi değişir, daha da güzel olurdu. Fatma, yok Ayten, günden güne habersizce gelişmiş güzelliğini hususi bahçeler gibi yalnız ona açardı.

Dün bu kıza yolda rastladım. İşinden bir saat izin almıştı. Yüzü boyasız, renksiz, ama yine pek tatlıydı. Elini verdi, sıktım. Yine peri padişahının oğlu oldum sandım.

– Aman! Acele işim var, dedi. Bugün pazartesi, iğneye gitmeliyim.

– Neee? dedim.

– O çocuktan kaptım. Ben ona bakıyordum halbuki. Ayakkabısını bile ben aldım. Her şeyine yardım ettim. Haber vermeden sıvışınca merak ettim. Zaten şüphelenmiştim. Kanıma baktırdım... dedi.

Dolmuşa atladı.

PAPAZ EFENDİ

Evimiz kilisenin karşısındaydı. Bu, akşam-üstleri lacivert kesilen gökyüzüne, neftileşen çamlara kırmızı tuğladan vücudu ile yaslanan, çan kulesi olmadığı için tepesine her zaman bir karga, yahut da şair bir martı konan haçı ile Bizans'tan beri yüzlerce Rum kalfanın Ortodoks ve cahil kafasından restore edilmiş, kiliseden çok, bir Bizans derebeyinin evine benzeyen bir binadır. Bir tek kubbesi vardır. Bina çirkin değildir. Ama güzel de değildir. Küçük kubbelerin bulunması lazım gelen yerlerde mazgala, burca benzeyen delikler, çıkıntılar vardır. Gündüzün kalın, –daha doğrusu görüle görüle bıkılmış haliyle– akşam olunca, neftinin, koyu mavinin, elle tutulması kabil hale gelen renklerin içine kiremit rengiyle yapışıp kaldığı zaman, tepesindeki haçından tutup, kuşu bile kaçırtmadan, bir çıkartma gibi ıslatıp defterin koyu mavi zemini üzerine çıkarır da duvara asabilirseniz seyrine doyamazsınız. Galiba kilise mayıs akşamlarında bu hale gelirdi. Ben de mayıs akşamlarında çıkartma çıkaran bir çocuk, belki de ressam olmadığıma hayıflanırdım. Kilisenin çan kulesi, ön taraftaki boş arsadaydı. –Buna çan kulesi demek de doğru değil a!– İki tane çanı vardı. Biri merasimle ölü günlerinde çalan büyük çan, ötekisi her günkü dua ve vapur vaktini köye

haber veren küçük çan. Çanların biraz gerisindeki iki çam ağacı arasına konmuş kalasın üstünde o gün ilk defa papaz efendiyi gördüm. İki simsiyah gözü, simsiyah bir sakalı vardı. Ayak ayak üstüne atmıştı. Siyah şapkasını dizlerinin üstüne koymuştu. Sırtında elle dokunulmadan giyilmiş gibi sadakor bir gömlek parlıyordu. Yağlı saçları, çok beyaz, geniş alnının üstüne haşarı bir çocuğunki gibi dökülmüştü.

– Merhaba, bey, dedi.

– Merhaba, papaz efendi.

– Nasılsınız efendim? Komşuyuz galiba?

– Komşuyuz.

İki sıra, sadakor gömleği gibi beyaz dişi, siyah sakalının arasında parlayıverince, yüzünden o Bizanslı, Ortodoks mana uçuvermişti. Yemek yiyen bir amele kadar güzeldi şimdi. Bütün kilise havasını bir maske gibi çıkarıp atmıştı sanki.

– Sizin valdeye söyler misiniz, dedi, bu kış bahçeye ben bakayım.

– Söylerim... dedim.

Söyledim. Ertesi gün sabah sabah onu bahçede buldum. Elinde bel vardı. Uzun pardösüsünü elma ağacına korkuluk gibi sermişti. Bembeyaz kolları adaleli idi. Uzun, ince parmaklı ellerini kazmanın sapına dayayıp durdu. Bir avuç topraktan aldı ellerine;

– Severim toprağı. Bu sessiz, mütevazı, sakin deli şeyi, dedi. Hayat bundadır işte. Biz canlı mıyız bunun yanında? Onun için bundan yapıldık, derler.

– Filozofsunuz galiba, papaz efendi.

– Hayır! Ne papazım, ne filozofum. İnsanım. Topraksız, evsiz barksız, hem de dinsiz.

– Dinsiz mi?

– Bir bakıma elbet dinsizim. Ama sanırım ki Allah varsa, bizi yaşamak için yaratır. Böyle olunca kabul.

Durdu.

– Vazgeçelim dönelim toprağa, dedi.

– Kaç yaşındasınız, papaz efendi?

– Altmış üç.

– Ne?..

Dimdik dikildi. Bir dirhem kötü eti, kötü yağı yoktu. Ahenkli dimdik duran vücudunda fazla hiçbir şey yoktu.

– Maşallah! Olur şey değil! Kırk yaşından fazla görünmüyorsunuz.

– Yaşamak için yerim. Bulursam bol şarap içerim. Cıgarayı ağzımdan düşürmem. Yaprak yerim. Kuş yerim. Daha olmazsa toprak yerim. Ama insan eti yemem. Hep mideden. Sağlam bir midem var. Çok yemem. Makineyi döndürecek kadar yerim. Fazla istemem. Keyifle yerim, keyifle içerim. Bu gençlik ondan. Hiçbir şeye aldırmam. "Papaz rakı içiyor, sarhoş oluyor, papaz kızlara bakıyor, papaz gülüyor," derler. Desinler, vız gelir. Hayatta bir şey yapmak istediğim halde, yapamadım. Kumar oynamadım. O kadarına elim varmadı. Yoksa insanların yaptığı her şeyi yapmak isterim. Gençliğimde kuru ekmekle soğan yerdim. Ama genç kızları görünce bir tay gibi kişnerdim.

– Ne diyorsunuz, papaz efendi?

– Öyleydim efendim. Neden? Papazım diye mi yapmayacağım? Güzel şeylere bayılırım. Güzel kızlara, iyi şaraplara, otlara, ağaçlara, çiçeklere, kuşlara... Güzel olan her şeye.

Güzel de Türkçe konuşuyordu.

– Sonra yine görüşeceğiz, müsaade... dedi.

Ayağını belin üstüne hırsla vurdu. Kırmızı toprak, yumuşak bir sesle hafifçe nemli, yana döküldü.

Papaz;

– İşte bakın, dedi. Bir avuç altından farkı ne? Altın neymiş sanki?

İki büklüm vaziyette bir ayrıkotunu çekerken kafasını bana doğru kaldırdı. O sapasağlam dişlerini gösterdi.

– Altınımız olmadığı için, toprağı sevdiğimiz, onu yediğimiz için dişlerimiz sağlam, dedi. İyi ki, altınımız olmadı. Onun yüzünden belki de ölürdük şimdiye kadar pis yağdan, karaciğerden.

Papaz efendinin küçük bahçemizle giriştiği kavga sona erdiği zaman, erkekle kadın arasındaki aşk muharebesinde galip çıkan erkeğin hem mağrur, hem müşfik hali papaz efendide, kadının o çiçekli, o güzel, o pırıltılı –bir nevi galibiyetten başka bir şey olmayan– dişi mağlubiyeti de topraktaydı. Ne ağaçlarda fazla bir dal, ne de yerde zararlı bir ayrıkotu kalmıştı. Domates fideleri boy atmıştı. Sarı sarı açmış kabak, hıyar çiçekleri ortasındaki bahçeye bakarak cıgara içişi, kazanılmış, hak edilmiş bir cıgara içişti.

Ben evin penceresindeydim. O, küçücük çekirdeklerin kabuklarını yırtıp koca toprağı iterek havaya fırlayışına keyifle bakıyordu. Bir taşın üstüne oturmuştu. Bir mayıs sonu ikindisi, göğe buğular halinde şimşekli, ağır bulutlar yığmıştı. Papaz efendi, beni pencerede gördü. Etrafına bakındı. Bahçeyi göstererek;

– Nasıl? dedi.

Ben de etrafa bir göz attım.

– Güzel oldu. Muharebeyi kazandınız papaz efendi... dedim.

Bir dakika düşündü.

– Tohum gibi askerim, toprak gibi cephanem olduktan sonra, dedi, kazanmazsam ayıp olurdu. Aşağıya inin, aşağıya.

Aşağıya inince onu yine Kitab-ı Mukaddes çobanı gibi dimdik, bele dayanmış buldum.

– Galip bir generale benziyorsunuz... dedim.

Güldü.

– Evet, dedi. Paşa Papaz Aleksandros!

Yine toprağı eline aldı. Kırmızı, nemli bir topraktı. Sakalına sürdü.

– İçinde bunun demir, manganez, fosfor, kireç, her şey var, dedi. Ben tohumu anlıyorum. Bir nevi ambar. Bir nevi yumurta. Ama bu toprak denilen şeyi anlayamıyorum. Kimyacı tahlil eder. İçinde şu, şu var, der. Ama tohum içine girince yalnız ona lazım olan şeyleri cömertçe vermesi ne demek? Kokuyu, rengi, madenleri, vitaminleri, çileği, fosforu, arseniği, şekeri, bilmem ki daha neyi?

– Ama yalnız o mu? Ya su? Ya güneş?

– Onun kadar mütevazı olmadıkları için bana ikinci derecede imiş gibi geliyorlar. Yağmur, dua, rica bekliyor sanki yağmur. Şarıl şarıl toprağa aktığı zaman seviniyor, "Allahım, çok şükür!" diyoruz. Ne de güneş gibi pırıl pırıl parlayarak, "Hepinize bir şeyler veriyorum, ben olmasam işiniz dumandır, ben olmasam yaşayamazsınız" der toprak. O, sessizce çamur, balçık halinde ayaklarımızın altında bütün kış, potinlerimizi,

üstümüzü kirleterek cansız, kara, kırmızı, sarı, külrengi, simsiyah yatar. Sonra baharla beraber içindeki sevinci boşaltıverir. Hiç durmadan bol bol dağıtarak bize bir bayram gösterir. Çayırlar yoncalarla, bayırlar gelinciklerle, papatyalarla dolar. Çalı süpürgeleri bile gülerler. Karşılığı için hiçbir şey istemeden veriyor o. Cömerttir, cömert! Sonra vakti gelince, bize yeter dereceye kadar bir bayram gösterdikten sonra, yine alır kucağına, çürütür, doğurur. Çürütür, doğurur. Erkekler değil ama, kadınlar muhakkak topraktan çıktı. Toprak ana! Toprak ana! Her mahlukun dişisinde bir topraklık var. Biz erkek kısmı güneşin, havanın, suyun çocuklarıyız belki, ama kadınlar muhakkak topraktan.

Elindeki toprağı patlıcan fidelerinin üstüne savurdu. Birdenbire;

– Sen benim sesimi dinledin mi? dedi.

– Hayır.

– Benim sesim çok güzeldir, bir dinle... dedi. İsa'yı, babasını düşünerek değil, toprağı severek okurum ilahilerimi. Dinlemelisin. Bizans havası korkunçtur, acıdır, hakikatten kaçar, yalanların âlemini, sıkıntıları, hasetleri, şehvetleri, esirleri, bir nevi uslu deliliği söyler. Ama ben, onu başka türlü söylerim. Toprağı düşünerek okudum mu iş değişir. İki güzel sesli insan vardır, bu adada. Biri benim, buna kimsenin şüphesi yok. Ötekisi de balıkçı Antimos'tur. Dinledin mi hiç onu?

– Hayır, onu da dinlemedim.

– Dinlemişsindir ama, duymamışsındır. Balık ağı örerken, ağları tamir ederken okur o. Yakından dinlersen bu sesin güzelliğinin farkına vara-

mazsın. Bir iniltiden başka bir şey değildir. Öyle hafif söyler ki, ancak işitilir. Onu dinlemek istiyor musun? O, deniz kenarındaki kulübesinde şarkı söylerken sen bir sandala bineceksin. Şöyle bir on dakika kürek çekeceksin. Denizin ortasında duracaksın. İşte o zaman balıkçının sesini duyabilirsin. Yanında iken duyulmayan bu ses, denizin ne tarafına gitsen, ne tarafına gitsen duyulur. Hem öylesine duyulur ki... Uzun uzun dinlemelisin. İçine evvela bir eziklik gelir, sinirlenirsin. Sandalı hızlı hızlı çek. Kıyıdan biraz daha açıl. Daha uzaklara git, korkma! Ses seni kovalayacaktır. İşitilmemeye başladığı yerden sese doğru kürek çekmeye başlayacağına kalıbımı basarım. Balık tutmaya çıkmışsın, denizin içini, balıkları, yakamozları, denizin çırpıntılarını avuç avuç etrafına serpilmiş göreceksin, bu ses insanoğlunundur. Allah şarkısı değildir bu. Balıkçı ona söylüyorum sanır ama, ona söylemiyor, denize söylüyor. O tam seksen yaşında bir adamdır. Kimseye fena muamele etmemiştir. Ömrünü balık ağı ile örmüştür. O, denizden yiyeceğini çıkarmıştır. İki gün balığa çıkmasa aç kalır, ama yetmiş senedir her gün balığa çıkar. Her gün tuttuğu balık, yarının ekmeğine yetişecek kadardır. O, öylece bir hazine bulmuştur ki, o defineden her gün aldığı şey, o kadardır. Bu kadar almak da kimsenin hakkını yememektir. Onun denize söylediği sevda, şükran şarkısını beğenirim bilir misin? Bilmezsin. Ben de toprağa söylerim kilisede. Ama benimkisi toprağa bir günahkârın iniltisidir. Ben hayatımı insanları asırlardan beri aldatan ilaçlarla kazanıyorum. Ben uyuyamayanların afyoncusu! Sırmalı elbiselerimle toprağa

şarkı söylediğim zaman dinleyenler işin böyle olduğunu bilseler, ne yapmazlardı? Beni aç bırakırlardı, aç!

Yine bir avuç toprak aldı eline;

– Ben toprağa ilahi okuyorum. Beni dinle... dedi. Balıkçıyı da dinle. O da denizlerin dibine şarkı okuyor. O, hakikati bilmeden bularak yaşamış mübarek adam! Seksen yaşında, yalnız balıklara fenalık etmiş adam! Ben, akıllı günahkâr: Ben dünyada balıkçıları, toprakla uğraşan rençberleri severim. Yalnız onları... O kadar...

Papaz efendiyi bir ayin esnasında dinledim. Balıkçıyı hem yakından, hem uzaktan işittim. Bizans havalarının sırrına ermedim ama, günlerce içimi bir kara kurt halinde bu sesler kemirdi.

Kulaklarıma her zaman bu iki ses gelmiştir. Bu sesleri uyku tutmadığı geceler açık bir pencerenin önünde dinlerken o kadar kendime eğilmişimdir ki, kanımın damarlarımın içinden akışının sesini duyar gibi olurdum.

Papaz efendiyi toprakla uğraşırken görmeliydi. Bu görülecek bir şeydi. Zevkle çalışırdı. Sakalından başka hiçbir şey, papazlığı hatırlatmazdı. O sakal da ilk insanların en gencinin sakalı gibi siyahtı. Papaz efendiyi köylü sevmezdi. Papaz efendi ise köylüye düşman değildi. Herkesle tatlı tatlı, dobra dobra konuşurdu. Hakkında yapılmış dedikodulara aldırış bile etmez, kahvede;

– Kim demiş beni kadınlardan pek hoşlanır, diye geçen gün? diye sorardı.

Kimse cevap vermeyince, dedikoduyu çıkaranın gözünün içine bakarak;

– Kadınlardan pek hoşlanmak, nefes almaktır, nefes almayınca yaşanır mı çocuklarım? derdi.

Onu bir mehtaplı gecede Ada'nın en yüksek tepesinde kızartılmış bir kuzunun başında birtakım genç Rumlarla beraber, kadınlı erkekli bir âlemde buzlu rakılar çekerken gördüm. Siyah sof kumaştan setresinin ayda parlayan eteklerini beline sokmuş, eline bir peçete almış, dolgun bir Rum kızıyla şakır şakır kasap oynamıştı. Rakı kadehi bir elindeydi. Öteki elinde genç kızın ufacık eli, bir de bembeyaz, sakız gibi bir mendil vardı. Bu mendille ara sıra kızın, alnındaki terleri siliyordu.

Kışın bazı cumartesileri Ada'ya gittiğim zaman, onu bahçede bulurdum. İspanakları, soğanları gösterir;

– Yalnız gelmemeli bunların arasına... derdi. Havalar soğuk. Salatayı yapacak birisi lazım sana.

Yalnız gitmediğim günler, pencereden bir kadın hayali gördüğü zaman, yazın öğle üstü denize vurmuş gibi parlak dişleri gülerdi.

Papaz efendi geçen yaz öldü. Hem de karaciğer hastalığından. Karnı, Hütdağı gibi şişmişti.

– Hastalığım sirozmuş, dedi. Bu hastalık bana gelmemeliydi. Hastalık diye bir şey yoktur. Bu dert de insanların yaptığından.

– Ne oldu papaz efendi? Bir şeyler duydum ben?

– Aldırma, dedi. Ben aldırdım da gidiyorum. Namussuz köylü, dedi. İftira attı. Yalan olduğuna sen inanmalısın. Ama belki de ölmem. Ben bunu da atlatırım.

Atlatamadı, öldü. Papaz efendinin bütün kabahati aptal bir kızı kandırmış olmasıydı. Ölmeden üç gün evvel bir kır kahvesinde gördüm. Yü-

zü, bembeyazdı. Sakalının arasından çiçek bozuğu yüzünü o gün fark ettim. Ama hâlâ genç, hâlâ güzeldi. Yalnız, fena zayıflamıştı. Karnı da belli belirsiz şişmişti.

– Dün su aldılar, dedi. Koşan yanık bacaklı taze bir kız gösterdi; şöyle birisi ile şu dedikoduyu çıkarsalardı yüreğim yanmazdı... dedi.

– Sana vız gelirdi hani böyle şeyler, papaz efendi?

– Bu sefer koydu, oturdu içime, dedi. Niye insanlar birbirleriyle bu kadar uğraşırlar? Hem artık ölüm de kapıyı çalmıştı herhalde ki, insanların hakkımdaki lakırdıları beni bu kadar sarstı. Yoksa, aldırır mıydım? Bilmez miyim hepsi kalleş, budala, hırsız, yalancı? Birbirinin ekmeğine, karısına, kızına, dükkânına göz dikdiklerini bilmez miyim? Ben yaşayarak, gülerek, toprak anamızı, güzel kızları seyredip severek üç gün sonra öleceğim.

Üç gün sonra papaz efendi öldü.

BİR KÜLHANBEY HİKÂYESİ

Sokak bomboş. Bu sokak da bu vakit bomboş olmasa şu hıyar delikanlı aftosunu nerede sıkıştıracak? Barhane biraz ötede. Kapısının demir parmaklığı acentenin ışığında gözükebiliyor.

Eskiden hanmış burası, şimdi oda oda kiraya veriyorlar. Han değil, mahpusane âdeta. Hanın yanında bir bilmem ne müdürlüğü. Na, işte acente. Amerika'ya buradan bilet alınır. Karşıda, asıl mesele de orada, inhisarın cibre fabrikası. Hey anam, hey! İnsanın hemen demir kepenkleri vurup, "Yahu hemşeri! Sıcak sıcak bir kadehcik be!" diyeceği geliyor.

Hanın kapısından içeri girip çıkmayanı beklemek lazım. Acentenin açık arka pencerelerinden her gün işittiği elinin körü bir lisanın yaygarası sokağın ortasına düşüyor. Sokağın neresi bomboş? İnsan ürküyor. Delikanlının sarı kıvırcık saçlı aftosu bile bu seslere alışık olduğu halde ürktü.

Soma fabrikasının içinden kayışların, tekerleklerin, yatakların şimdi sakin, ahenktar bir lisanla, hatta heyecanla zıngırdayarak fısıldaştıklarını duyuyor, bu ses hoşuna gidiyor.

O, bekleyen çıkacakmış gibi heyecanlı, ama hareketleri ağır, cigarasının dumanı savruluyor, omuzları düşük ama bir tanesi yine ne olur, ne olmaz diye yukarda afili, pantolonunun paçaları,

üstüne oturduğu yük arabasının kenarından, içlerinde bacak macak yokmuş gibi sarkıvermişler, böylece bekliyordu. Hanın kapısından üç-beş kişi giriyor, çıkıyor. Hanın uzun taşlığından ayak sesleri işittiği zaman fırlamak istiyor ama, sonra o taşlık gibi karanlık, sessiz, tozlu uzanıyor, ayak sesleri bağrında sanki. İşte bu en fenası, işte bu sarhoşlukların en imansızı, karasevda bu! Saatler geçiyor, çıkan yok.

Bu han beş kat. Orta yerde kocaman bir boşluk. Taş merdivenlerde kâğıt parçalarına, çekirdeklere, hıyar kabuklarına rastlarsınız. Kundurasının yırtık tabanından içeriye giren çekirdeğin, kiraz çekirdeği olduğunu bu kadar sarhoş olmasına göre yine biliyor yahu. Meseledir bu! Ama mevsim o mevsim, kiraz mevsimi. Öyle ya canım, hanın çocukları bu mevsimde çilek yiyecek değil a! Hem çilek çekirdeği olur mu be?

Senelerden beri içi kapkaranlık duran bozuk asansörün içine ben olsam bir göz atardım. O ikinci kata vardığı zaman, bakmadığına pişman oldu. Ama artık geri dönmedi.

Kapı aralarından hiçbir ışık sızıntısı koridorun tozlu, yer yer koparılmış muşambasına vurmamışsa daha iyi, millet uyumuş demektir. Cıgaranı yakarsın. Kibrit yere düştüğü zaman, tozların üzerinde bir dinamit fitili gibi bir çizgi yapar. "Vay anam vay! Ne oluyoruz yahu?" der adam. İnsan korkar be! Olur olmaz adamın gireceği han mı burası?

Üçüncü katta oda oda gezdi. Birisinde bir kadın kırık camın çuvalından dışarıya bakıyordu. O kapıyı açınca;

– Yavaş Hüsnü, dedi, aşağıda bekçi var.

Kapıda tıpkı Hüsnü gibi durdu. Dakikalarca, dimdik, sesini çıkarmadan... Hüsnü'nün de böyle duracağını kadın yüzünü pencereden çevirmemekle anlatmıyor muydu? Kadın gözü dışarıda;

– Hüsnü, cıgara ver, dedi.

Eşikten üç adımda kadının arkasındaydı. Arkaya uzanmış bir sol ele cıgarayı verdi. Sonra kibriti de verdi. Bekledi. Kibriti aldı.

Kadın;

– Hüsnü, ben yarın gidiyorum, dedi. Seni onun için çağırtmıştım. Sana Hatice mi söyledi?

O kapıya doğru üç adım attı. Yürür gibi bir kulaç hareketiyle kapıyı açtı. Kapı odanın karanlığından koridorun zifiri karanlığına açılırken kadın bağırıyordu:

– Sabaha rıhtıma gel, orada konuşuruz. Gelmezsen, ben elbiselerini gazinocuya bırakırım.

Dışarıya Hüsnü gibi çıktığı halde hiçbir şey anlamamıştı. Kim bu Hüsnü, hangi Hüsnü? Elbiselerin bırakılacağı hangi gazino?

İkinci oda kilitliydi. Üçüncü odadaki söylendi.

– Kim be? Kim o be? Yanlış be! dedi.

Daha ötekinden kapının tokmağı çevrilir çevrilmez dışarıya öyle parlak bir ışık fırladı ki, eşikte dikilekaldı. Bu ışık taş gibi idi yahu! Beynine indi.

Yerde bir yatak, kenarda yana devrilmiş bir çilek sepeti, bir tabak, tabağın içinde soğan, hıyar, domates kırıntıları, bir şişe su, su mu acaba? Sonra yatakta iki insan. Birinin kırçıl saçları gözüküyor, ötekinin çıplak, esmer, narin, tüysüz baldırlarından tahmin ettiği kapkara, uzun saçlar gözükmüyordu.

Bu ampul amma da kuvvetli ha! Kaç mum

acaba? Yüzlük mü? Kırçıl saçlının loş, geniş, dolu vücudu yatağın her tarafında, öteki, yalnız esmer baldırının ince, tahminsiz küçüklüğüyle bir kenara yığılmıştı. Küçük şey horluyordu. O kadar ince, tıpkı rakı fabrikasının kayışları ve yatakları arasındaki fısıldaşma gibi. Böylesi güzel! Hiç tiksinmiyor insan. İmbikten geçirilmiş rakı da çinko borulardan böyle ıslık ve horultu arası bir sesle mi geçer? Hayır, küçük şey horlamıyordu. Ama yorganın altında böyle ufak bir ses, kuluçkadan yeni çıkmış yavru sesi çıkarıyordu. Bütün bunlar onu fazla heyecana getirmedi. Yalnız bir tek şey; o, küçüğün bir tek omzu sarı yorganı öyle biçimli, yahut öyle biçimsiz bir şekilde yukarıya kaldırmıştı ki... Kapıyı kapayıp karanlığa karışmasaydı gidip yorganı kaldırır, o esmer omzu öperdi. O zaman da bir şeyler olurdu. Belki sustalı bile işe karışırdı. Başı döndü ama, boş verdi.

Koridorda üç ekmekçi çırağı ile çarpıştı. Onlara çatmadı. Çünkü başka şeyler düşünüyordu. Bir tek omuz; biçimli, biçimsiz sarı yorganı kaldırmış omuz. Burnuna bir toz kokusu çarpıyordu.

Ekmekçiler odalarına girdiler. O, sofada çeyreklerin sesini duydu. Simitçiler şakır şakır para sayıyorlardı. Simit, çörek parası başka türlü sayılmaz a. Hani o sessizce baş ve şahadetparmağın ucu ıslatılarak panganot sayılması başka, bu başka. Şak, şak şak!

İki avucunu bitiştirerek ellerini kenetledi. Sonra elinin üstünü dizkapağına vurmaya başladı. Şak, şak, şak! Para sesi duydu. Sonra etrafına bakındı. Onun gibi bir külhanbey çocukluk yapsın. Ya gören olsaydı? Karanlıkla çocukluğun

ne farkı vardı? Hem o öyle şeyler yapacak halde miydi? Sevdalıydı. Meteliksizdi. Merdivenleri dörder dörder atlayarak kendi katına vardı.

– Hey! Ben geldim millet, uyanın ulan! diye bağırdı.

Kapılar açıldı, kapandı. Hiçbir ses çıkmadı. Yalnız bir oda kapısının önünde bir kadın peyda oldu. Ona dik dik baktı. İçeriye çekildi. Bir başka kapıda ihtiyar bir kadın dimdik duruyor. Ömer, ona gözlerini dikti. Kadın;

– Ömer, hadi içeriye gir! diyordu.

– Sen gir ana, keyfine bak!

– Üşüyeceksin Ömer.

Amma da dimdik, erkek gibi konuşuyordu. Ne kadın be! Külhanbey anası!

– Sen işine bak ana!

Anası mağrur bir hareketle odanın kapısını örttü.

O, yine demin bir kadının gözüktüğü kapıya döndü. Bu, hanın kapısından çıkmasını beklediğinin kapısıydı. Yürüdü. Yere oturdu. Eşiğe kafasını koydu. Koyar koymaz da sızdı.

– Ömer, Ömer, kalk!

Onu sarsan, üstünü süpüren, onu merdivenlerden indiren eşiğin sahibine bir şey söyleyemiyor. Yük arabasının önünde durdular. Yanındaki;

– Bir şey mi söyleyecektin Ömer? dedi.

– Yoo, ne söyleyeceğim, hiç!

Eline iki beyaz yirmi beşlik sıkıştırdı. Parayı veren köşeyi dönmüştü bile. Ömer eline baktı.

– Karı parası be! Tuuu! dedi, tükürdü.

Galata sokakları bir rakı kokusu içinde uyanıyordu.

KAMERİYELİ MEZAR

Yalnız o bahçıvanın bahçesinde zeytin ağaçları var. Mezarlık yolu hiç de sessiz bir yol değil. Bir motorun patpatı, kuş sesi, arı, sinek vızıltısı, denizin çakıla serilişi, karşıda bir harp gemisinin buram buram çıkıp da uzaklarda saatlerce duran dumanı, eşek nanelerinin kırmızı çiçekleri, katırtırnaklarının parlak sarısı, yaban turplarının, ballıbabaların, çalı süpürgelerinin, devedikenlerinin, karabaşların parıltısı, büyümesi durmuş serviler, sahilin boncuk boncuk camlarla örtülü bu koyunda tabak kırıntıları, camdan şişe tıpaları, geçmiş bir medeniyet âsarı gibi yenmiş, keskinliğini suda bırakmış binlerce bardak, çanak, çömlek, fincan, ilaç şişesi kırıkları, gebermiş at kemikleri... Deniz bütün bunları bu koya nereden alıp getiriyor? Arılar çiçeklerin borularına sokuluyor, üçdört saniyede alacaklarını alıp bir başka çiçeğe uçuyorlar. Bir kuş durmadan cıvıldıyor. Ta Kınalı'dan bir eşek anırtısı geliyor... Zeytin ağaçları sallanmıyorlar bile. Eski Yunan'dan kalmışlar gibi gövdeleri yamru yumru, delik deşik. İşte bizim köyün deniz kenarı mezarlığı Marmara'nın bu durgun gününde, bu şişe, cam, tabak artıkları parıldayan koya uzanan bir burunun üzerindedir. Önünden kablo geçer. Yola levhalar dikilmiştir. Mezarlıktan evvel otlar ölüm bahsini açar: *"Yük-*

sek tevettür, kazmayınız! Ölüm tehlikesi!" On adım sonra da mezarlık.

Niyetim mezarlığa gitmek değildir. Kenar yoldan kayaların tam önüne bir yol gider. Martı yumurtaları oradadır. Tazeleri ne tatlıdır martı yumurtalarının!.. Yumurta yuvada üç tane ise sakın almayın, iki tane ise korkmadan alın, kırın, bir canlı civciv çıkması ihtimali her zaman vardır. Bir daha da martı yumurtası yiyemezsiniz. Biraz sonra kayaların üstünde olacağım. O acı sesli martıların hepsi havalanacaklar. Acı acı bağrışacaklar. Erkeklerle hayızdan nifasdan kesilmiş martılar sahildeki kayalardan yumurtaları nasıl çaldığımı seyredecekler. Dişiler yumurtaları almaya savaştığımı görünce pike yapan tayyareler gibi bana hücum edecekler, korkutmaya çalışacaklar. Bak korkarsam!

Sabaha küçük küçük sarılarıyla, bulanık aklarıyla oturdukları zaman dehşetli bir lodosta deniz kokusu burnunuza gelirse, martı yumurtalarının içinden bir tanesi bayattır. Zararı yok! Yiyin, bir taraftan da için. Sessiz, ıssız deniz kenarları, uçmak hisleri, vahşi bağırmak arzusu martı yumurtası yedikten sonra içinize gelirse, yumurta tesirini yapmış demektir. Deniz kenarında soyunup bir Robenson ruhuyla vahşi Cuma'ya seslenebilirsiniz. Martılardan başka kimsecikler duymaz. Martı yumurtalarını severim. Çiy çiy içerim. Mezarlıkta ne işim var? Ama beton musallanın önünden geçerken, "Ulan," dedim, "bakayım şu mezarlığa be!"

Sıra sıra demir beton direkler arasına dikenli teller gerilmişti. İki dikenli tel arasından mezarlığa girdim. İşte bir mezar! Marmara merme-

rinden kaskatı, parıl parıl. İçinde iki kişilik yer. Biri daha boş. Üstü, açmış gelincikler, şebboylarla örtülü. Mezarın kenarlarını devedikeni çiçeğine benzeyen merserize ipek parıltılı açık pembe bir çiçek açan, yaprakları âdeta yeşil etli diyebileceğim bir deniz kenarı sarmaşığı kaplamış. Mezarın üstünde 1874-1944 tarihi, bir isim. Sağımda bir başka mezar. Bu güzel bir kameriyeye benziyor. Her tarafı demir çubuklarla örtülü, demir çubuklu bir çatısı da var. Tam üstünde bir ay-yıldız. Hani oturup rakı içmek için fevkalade bir yer. Akşam karanlığı basınca kimbilir katırtırnaklarının kokusu ne ağırdır burada. İsimsiz, taşsız, tahtasız kabartıların kenarından kameriyeye yaklaştım. Dört ayak merdiveni de var. Mermer üstüne kazılmış fena bir yazı zorcana okunuyor. Evvelce siyah boya ile üstünden geçilmiş, ama zaman boyayı dökmüş. Okudum ama:

Burada kurduk ebediyet yuvamızı,
Gelin dostlar gelin süsleyin
Bahar çiçekleriyle yuvamızı.

Bunun içinde de çift mezar. Bir tanesi hâlâ boş. Ölen erkek. Bir Hüseyin Avni. 1921. Başucunda, yüksekte gene bir şiir:

Toprakta gezen göğsüme toprak çekilince
Günler bu heyulayı da elbet silecektir.
Rahmetle anılmaktadır elbet ebediyyet
Sessiz yaşadım kim beni nerden bilecektir.

Öteki daha boş olan mezarın sahibi, Ayşe Hüseyin Avni. Onun da bir şiiri var. İyi okuyamadım. Hatırımda da kalmadı pek tamamı. Yalnız sensiz yaşamak bana haram olsun, ne yapa-

cağım? Olur mu böyle şey? Nasıl edeceğim, deyip duruyor. İkisinin ortasında yaldızları dökülmüş şu cümle:

Hüseyin Avni ve Ayşe Hüseyin Avni
ebedi yuvası

Herhalde genç ölmüş bir adam. Doğru, kim nereden seni bilecek. Ben geçtim. Seni merak etmedim Hüseyin Avni Bey ama, Ayşe Hanım'ı merak ettim. Belki başka yerde gömülmüştür. Senden sonra pek fazla yaşayacak gibi gözükmüyordu ama, belki de ölmemiştir! Şunun şurasında yirmi altı sene geçmiş, nedir ki, Hüseyin Avni Bey? Belki de çoktan İstanbul'dan çekip gitti. Taşrada evlendi. Çocukları var. Nereye gitmiş olabilir? Belki Konya'ya gitmiştir?

Geçen yaz gelmişlerdi. Şöyle bir Adalar'a kadar uzanalım bugün, dediler. Burgaz'ın önünden geçerlerken yeni kocası:

– Ayşe bak, Burgaz! Sen orayı bilirim, derdin. Şurası mezarlık mı? Ne de güzel yerde imiş. Senin ilkin orda değil mi?

Ayşe Hanım belki de hafifçe bir şeyler duymuştur. Belki de başını mahzun mahzun sallamış, belki de;

– Aman, şimdi bu lafın sırası mı İhsan Bey? Buraya gezmeye geldik... demiştir.

Seni artık hatırlamadığı, hatırlamak bile istemediği için ikinci kocası kıs kıs gülmüş, böbürlenmiştir, oh olsun Hüseyin Avni Bey?..

Belki de Ayşe Hanım İzmir'e gitmiştir? Orada ölmüştür. İzmir'in Akdeniz'e bakan bir mezarlığında da Ayşe Hanım yatıyor. Hiç evlenmemiştir.

Çocuklarınız oldu mu? Sanmıyorum. Siz pek sevişirmişsiniz. Paralı imişsiniz de. Bu çubuklar, bu mermerler, bu çirkin çirkin yaldızlı yazılar az para ile mi olur? İnsanlara birbirinizi sevdiğinizi ilan etmenizin son reklamını doğrusu tamam yapmışsınız. Herhalde siz olmasaydınız, çocuklarınızı da pek sever, yanınızda yer ayırırdınız. Anca beraber, kanca beraber! Çocuklarınız olmamış herhalde. İyi olmuş da olmamış. Bu yabani otları yolarlardı. Pek yazık olurdu yabani otlara! Ne de keskin kokuları var. Herhalde birçok hastalıklara iyi gelecek bitkiler bunlar. Sanki bir ecza kutusu şu ısırgana benzeyen koyu yeşil ot. Ayşe Hanım İstanbul'da ise hâlâ seni düşünüyorsa, neden gelip de bu otları ayıklamıyor, Hüseyin Avni Bey? Belki de pek ihtiyar olmuştur da yüreciği kaldırmıyordur?

Yirmi beş sene geçmeden artık yazılar okunmuyor, kameriye nerde ise çökecek. Zamane insanları da, "Allah Allah! Ayşe Hanım'la Hüseyin Avni Bey sevişmişler yahu! Zavallıcıklar!" diyemeyecek kadar dünyaya dalmışlar. Ayşe Hanım hâlâ yaşadığı halde böyle! Ya, Ayşe Hanım da öldükten sonra yirmi sene geçmeden bütün bu kameriye poyrazın eliyle yıkılıverecek. Belki de bir nankör insan eli, ayağına takılmasın diye kameriyenin hurda demirlerini atıverecek. Ne feci şey!

Ayşe Hanım'ı merak ediyorum. Evlendi mi? Nerede şimdi? Hâlâ yaşıyor mu? Ama seni hiç merak etmiyorum Hüseyin Avni Bey. Zengindin, iyi yaşadın, sevdin, sevildin, öldün, gömüldün, olacak oldu yani! Ne yapalım? Bu böyle Hüseyin Avni Beyciğim. Martı yumurtası sevmezdin herhalde sen. Sen hassas, şair adammışsın Hüseyin

Avni Bey! Hoşça kal! Ne tuhaf adammışsın! Şiirin de pek kötü ama, Ayşe Hanım'ınkinden iyi.

Mezarlıktan çıkarken tahtası yere düşüp kırılmış bir mezar gördüm. Alıp tahtayı kara kara şu yazıyı okudum üstünde: Muhlis – Burgaz Posta Müdürü... Bakın ben burada yalan söylüyorum işte. Burgaz Posta Müdürü Muhlis'i hatırlıyorum. Babamın arkadaşı idi. Zayıf, kibar, çelebi bir adamdı. Her zaman kahverengiler giyerdi. Uzun, mahzun, kibar bir yüzü vardı. Kınalı'ya bakan burundaki kanapeye oturur, güneşin batışını seyrederdi. Genç bir karısı vardı. Dinç adamdı. Daha yaşayabilirdi. "Karısı yüzünden öldü," derler. Buraya gömülmüştü. Tahtası mahtası yoktur. Ama iyi biliyorum ki, buralardadır. Üzeri katırtırnakları, gelincikler, çalı süpürgeleri ile örtülmüştür. Kibar, iyi yürekli, mütevazı Muhlis Bey zaten istemezdi mezar taşı. Nedir mezar taşı sanki? Bilmem hangi büyük adamın mezarını ararlar. Kitaplar mezar bulunamadığı için üzülür. (Şu kitaplara da ne oluyor?) Âlimler, "şurada olması melhuzdur," derler. Hatta bazen atmasyondan mezar bulurlar. "Karagöz'ün mezarı" derler, mesela. Ne lüzumsuz şeyler bunlar canım! Belki Karagöz mezar taşı istemezdi. O zamanın mezar taşları da mezar taşı idi ya! Belki de isterdi. Ben olsam, ben de o mezar taşlarından isterdim. Muhlis Bey de isterdi öyle bir mezar taşı. *"Muhlis Gelincik 1880-1932 – Burgaz'da Posta Müdürü – Elfatiha."* Belki fatiha istemezdi? Sevdiği bir şarkısı vardı:

Akşam kapladı her yeri
Keder sardı dereleri

Bu şarkıyı da elbet mezar taşına kazdırmazdı. Ama belli olmuyor ki, şu insanlar... Mezar taşında nasihat bile ediyorlar yaşayana.

Martı yumurtalarına doğru yürüdüm. Keratalar, ne de çıkılması zor yerlere yumurtluyorlar. Nasıl da saklıyorlar onları! Nereden de biliyorlar bir martı yumurtası düşmanı vardır diye? Herhalde insanlardan saklamıyorlar. Kimbilir güneşte şu sakin kurunmaya çalışan karabataklar belki martı yumurtası oburudur. Belki de kertenkele, yılan sever martı yumurtasını, kimbilir?

Ellerim kan içinde kaldı. Yüzüm gözüm toprakla doldu. Ama kırka yakın martı yumurtası topladım. Şu yumurtaların birkaçını bizim kuluçkanın altına koysam... Kimbilir nasıl şaşırırdı bizim tepeli tavuk? Ne sersem şeydir o! Geçen sene altından ördekler sarı sarı çıktıkları zaman, zavallıları suya gitmesinler diye az mı gagalamıştı. Zavallı ördek yavruları bir zaman yalağın içine giremediler. Ama bir sabah bağıra bağıra isyan edip atıverdiler kendilerini suya.

Niye bana üzüntü vermedi bugün ölüm? Yoksa onu düşünmek mi istemiyorum? Hayır, şu Ayşe Hanım'la Hüseyin Avni Bey'e kızdım. Ne ayıp şey birbirini sevdiğini mezardan bile söylemek bir karı koca için!

* * *

Dün gazinoda üç hanım konuşurlarken duydum:

– Haydi Ayşe Hanım'a gidelim. Bahçesi güzeldir, otururuz... diyordu bir tanesi. Öteki;

– Sabahleyin gördüm onu, İstanbul'a iniyordu, dedi.

– Hüseyin Avni Bey'den izin almış mı?

Gülüştüler. Önce bu muhavereden bir şey anlamadım. Sonra "Ayşe", "Hüseyin Avni" kelimeleri kafama nedense takıldı. Ne olursa olsun, "Kim bu hanım?" diye sorayım şu hanımlara, diyordum. Soramayacaktım ya, bereket versin üçüncü hanım;

– Kim bu Ayşe Hanım? dedi. Ötekilerden biri;

– Merhum Hüseyin Avni Bey'in haremi, dedi. Odasında bir resmi vardır. Bir yere mi gidecek Ayşe Hanım, bir şey mi alacak, evini kiraya mı verecek, resmin önüne geçer, "Hüseyin Avni Bey, Hüseyin Avni Bey!" der, "ben bugün İstanbul'a inmek istiyorum. İneyim mi?" Geçenlerde dört çile yün almış. O çileyi iki eliyle tutuyor, ben yumak yapıyordum. Birdenbire ayağa kalktı. Elinde çile, resme karşı döndü, "Hüseyin Avni Bey!" dedi. "Sana bir kazak öreyim mi?" Bir taraftan da boncuk boncuk gözlerinden yaş dökülür. Korktum doğrusu! Yüreğim ağzıma geldi. "Aman hanım teyzeciğim! Allah aşkına yapma!" dedim. Kendini topladı bereket versin. "Ah kızım, ah!" dedi. "Ne adamdı o!.."

Üçüncü hanım gene sordu:

– Kaç yaşlarında bu hanım?

– Yetmişlik var. Ama her işini Hüseyin Avni Bey'e danışır. Ona danışmadan adım atmaz.

Seni Hüseyin Avni Bey seni! Nasıl da bağlamışsın kadını? Bu işin sırrını da beraber gömdün gitti.

HAYVANCA GÜLEN ADAM

Evlerinin önünde bir erik ağacı, çardaklı bir asma, çan çiçekleri, gramofon çiçekleri... Bu ahşap bir evdir. Dört kardeş otururlar. İkisi kız, ikisi oğlandır. Babaları, anaları öleli on seneden fazla olmalı... Ben bu köye geleli on seneyi geçti. Onları tanımadım. Kızlar, hizmetçilere, yaşlı çocuk dadılarına basma entari dikerek, kazak örerek, yazın şarkı bile söyleyecek kadar neşelenirler. Erkek kardeşlerden biri kunduracı yanında kalfa. Sakin, neşesiz, kendi halinde bir adam. Köyde o kadar silik yaşar ki, bir yaz, bacağı kırılıp da iki ay hastanede yattığı zaman, bu yokluğu kimse fark etmedi. Hatta bana, sabahları evlerin önünden tamir edilecek kunduraları toplamak üzere geçen ustası kundura tamircisi bile bu kaybolmanın farkında değildir, gibi gelmişti. Öteki kardeşi, ondan da silik. Öyle iki ay değil, iki sene gözükmese, değil kunduracı, öz kız kardeşleri bile farkında olmayacak sanırım. Bu oğlan merakımı çeker. Gülen, ama aptalca gülen bir yüzü vardır. Beyaz, kuvvetli dişleri gözükür. Önce, insana saf, temiz gelen bu gülüşün, gözlerine dikkat edilirse, aptalca olduğu anlaşılıverir. Zaten yüzünde, her zaman hafif bir gülümseme hiç eksik olmaz. Sağlam dişlerini meydana çıkaran geniş tebessümünü herkesten esirger, hatta

insanların yüzüne pek bakmadığını sanıyorum. Bana nedense bir muhabbeti vardır. Dişlerini gösterir, aptallığına acındırır. Köyün en fakir ailesine mensuptur. Bu cins çocukların da ekmeği taştan çıkarmak için ölürcesine çalıştıklarını görüyorum. Hele kışın!

Yaz onlar için büyük şeydir. Evler kiraya verilir, işler artar. Korkunç kış yerini, gramofonlara, radyolara, çıplak kadınlara bırakınca bu aileler de umumi neşeye katılırlar. Katılmaya da mecburdurlar. Kiralık odalarına yerleşenlerin bir radyoları yoksa, bir gramofoncukları, o da yoksa alafranga şarkılar söyleyen bir genç kadın muhakkak bulunur. Neşe de galiba erkek kısmına genç kadınlardan geçen bir hastalıktır. Bu çocuk çalışmaz, hiç iş görmez demem. Evin ve kiracıların suyunu kuyudan çekerken görürüm. Arkası bana dönük olduğu için göremem, ama bu budala gülme hep dudağındadır. Onu başka bir halde tasavvur imkânı yoktur. Sabahları evin önündeki küçük bahçeyi süpürür. Çalı süpürgesini bir on dakika hafif hafif, sonra kudurmuşçasına yerlere çarpar. Bahçelerinin toz ve duman içinde kaldığını görürüm. Evlerimiz birbirine pek yakın olmakla beraber bu toz duman içinde yüzünü göremem. "Çılgın bir hal almalı yüzü," derim. Öyle tahmin ederim. O zaman ansızın o aptal tebessümünün de hayvani bir hal aldığını düşünürüm. Mademki, bu gülümseme onun dudağından hiç eksik olmuyor; kızgın, bıkmış, sinirlenmiş anında da dudaklarının kenarından gitmeyeceğini sanırım. Bu, hayvanca bir gülümseme olmalıdır.

Hiçbir iş görmez, demiştim. Hiçbir iş görmezdi ama, işsizlerin devam ettiği yerlerde de

gözükmezdi. Ne bir kahvede gördüm onu, ne de çayırlara serilmiş uyuyan işsizlerin arasında ona rastladım. Yalı boyunda da gezinmezdi.

Ben de bir zaman kahveleri asmış, sandaldan, denizden, balığa çıkmaktan usanmıştım. Oyun oynamaksa beni sinirlendiriyordu. Çamlıklara çıkar, uykuya dalar, sevdiklerimi düşünür, yapacağım işleri hayal eder; sever, sevilir, zengin olur, fakir düşer, kitap okur, sevgilime şiir yazardım. İşte bu zamanlarımda çamlıklarda ona sık sık rastlamaya başladım. Bir çamın altında denize ve hulyaya dalmışken bir hışırtı duyardım. Nedir diye dikkat kesilirdim. Uzaklardan, bir gölgenin önümden bir salıntıyla geçtiğini görürdüm. Adımları hızlı, bir işten döner gibi hali vardır. Benden pek uzaktan geçtiği için, çağırıp soramaz, "bu adam buralarda ne arar?" diye düşünürdüm. Bilhassa cumartesi, pazar günleri ona sık sık buralarda rastlanırdı. Bir gün bir çamın altında onu yakaladım. Yüzünde gene o gülümseyişle beraber, kızmış gibi de bir hali vardı. Tamam, dedim kendi kendime, işte tam bahçeyi delice süpürürkenki hal... Dikkat ettim. Hayır, aptalca gülüşünde bir hüzünden başka bir şey yoktu. Bir cıgara verdim. Denize girip girmediğini sordum. Türkçe iyi bilmiyordu. Beyaz dişlerini gösterdi;

– On beş gün var, sonra düşecek denize ben, dedi.

Daha bir şeyler konuştuk. Aptal çocuklar gibi güldü. Verdiğim cıgarayı yakmadı.

– Bende kibrit... dedi.

Ceketinin cebine, kalın, sarı, büyük, etlerine doğru kıvrılmış tırnaklı, küt parmaklı bir el vur-

du. Cıgarayı iç cebine koydu. Çamın altına uzandı.

– Uyumak... dedi.

Ben denize girip çıkmıştım, yolum onun yattığı çamın altından geçiyordu. Baktım. Kalkmış. Önümde gidiyor... Kısa bir boyu var. Omuzlarıyla kafası arasındaki mesafe bana pek uzun gibi geldi. Kafası mı büyüktü, boynu mu uzundu, yoksa omuzları mı pek düşüktü? Galiba hepsi biraz böyleydi. Kafası yassıca, büyük. Dik, çukursuz bir çenesi var; insana sağa sola dönmeyecekmiş hissini veriyor, hani döndürdüğünü de hiç görmedim. Omuzları normaldi ama, düşüktü. Kollarını pek az oynatıyordu. Biraz zıplar gibi öne sallanarak yürüyordu. Yürüyüşünde, dudaklarındaki bir şeye tempo tutuyor hali vardı, ama şarkı söylemiyordu. Belki içinden bir şarkı söylüyordu, kimbilir? Daha yaz iyice gelmemiş, göçler köyde çoğalmamıştı. O, çamların altında uzanıp gülüyor, bir şey bekler gibi bekliyordu. Merak ettim. Senelerce bu adamı merak ettim. Bazı sokak aralıklarından vapur gelince, iskeleyi dikkatle seyrettiğini fark ettim. Pazar günleri de onun âdeta mesut olduğunu, içinin gülümsediğini gördüm. O tahmin ettiğim hayvanca gülümsemeyi ise bir türlü yüzünde yakalayamadım.

Yaz ortasında bir gündü. İki arkadaş öğle sıcağında çamlara çıkıyorduk. Yanımızda yiyeceklerimiz, yer kilimimiz vardı. Arkamıza bir sokak köpeği takılmıştı. Yemeğimizi yedik. Köpeği doyurduk. Uzandık, uyuduk... Köpek, benim başucumda yatıyordu. Bir ara köpeğin korkunç bir şekilde homurdandığını yarı uykuda duydum. Ne oluyor, diye iyice uyandım. Köpek, bir istikame-

te doğru homurdanıyor, atılmak ister gibi hareketler yapıyordu.

– Tut, Sarı! dedim.

Köpekle beraber kıpırdayan bir kocayemiş kümesinin arkasına doğru yürüdük. Birden otların arasından birisi fırladı. Adamın beni görünce yüzünden bir korku uçmuştu. Dudakları açıldı. Hiç görmediğim sırtlan dişini hatırıma getiren dişleriyle hayvanca gülümseyen bir adam gördüm. Oydu. Gülüyordu. Gülüyordu ama, korkunç, hayvani bir gülüştü bu. Yanıma üç adım kalıncaya kadar sokuldu. Bir adım daha attı. Geriledim. Ağzı kurumuştu. Büyük, şimdi buruşuk dudaklarının kenarı suyu kaçmış iplik gibi uzayan tükürüklerle kaplıydı. Ağzıyla nefes alamıyor, burun kanatları oynuyor, yanağının bir tarafında gözünün altı durmadan seyiriyordu.

– Ne var ulan! dedim.

Bir şeyler mırıldanarak uzaklaştı. Köpeğe öylesine gülümseyerek baktı ki, hayvan geri geri çekildi.

Hiçbir şey anlamamış, şüpheler içinde yerime gelip oturmuştum. İçimi garip bir üzüntü, yahut korku kaplamıştı, acaba birisini mi öldürmüştü? Bu, öldüren, öldürmek isteyen bir adam suratıydı. Bir evi, bir köyü ateşe mi verecekti? Sokaklarda önüne gelene saldırıp, çocukları ve kadınları mı ısıracaktı? Yoksa uyumuşları öldürmek isteyen manyak, uykusuz adam mıydı.

On dakika geçti geçmedi, önümde tekrar belirdi. Ben de onu düşünüyordum. Dalmışım. Önümde durmadı. Geçiyordu. Benim tarafıma baktı, yüzü düzelmişti. Dudaklarını silmiş olacaktı. Artık kenarları beyaz değildi. Ağzına tükürük

gelmişti. Siyah buruşuk dudakları açılmış, pembeleşmişti. Aptalca, safça güldü.

– Sende biraz var mı? dedim.

Şahadetparmağımla bir burgu işareti yaparak kafasını gösterdim.

– Yok, yok, dedi.

Başını şiddetle iki tarafa salladı. Yanıma dostça yaklaştı. Kolumu yakaladı. Deminki çalılığa kadar gittik.

– Bak... dedi.

Baktım: Bir çamın altına bir çift uzanmıştı. Kız, erkeğin kolunda uyumuştu. Erkek havada uçuşan bulutlara dalmış, cıgarasını içiyordu. Bir müddet baktık. Sonra geldiğimiz yere doğru yürüdük. Yüzüme, âdeta zeki diyebileceğim, kendisini haklı görüp görmediğimi anlamak isteyen bir halle bakıyordu.

– Benim karı yok. Karı güzel... dedi.

Dudaklarının kenarından hayal gibi beyaz bir dil geçti. Sonra ses işitmiş gibi uzun kafasını kaldırıp bir şey dinlermişçesine durdu. Gözleri gene hayvanlaşmıştı. Uzakta bir çift görmüş olacaktı. Hırsız adımlarıyla oraya doğru başı önünde uzaklaştı.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM ve TERBİYE KURULU'NCA OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR

BİR İNSANI SEVMEKLE BAŞLAR HER ŞEY. (İSMİ FARK)

Sait Faik Abasıyanık, Adapazarı'nda doğdu (22.11.1906). Kereste ticaretiyle uğraşan Mehmet Faik Bey'in oğludur. İlköğrenimini Adapazarı'nda, ortaöğrenimini İstanbul Erkek Lisesi'yle Bursa Lisesi'nde gördü (1928). Sonra bir süre İstanbul Darülfünunu (Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi'nde okudu; babasının isteği üzerine, iktisat öğrenimi için Lausanne'a gittiyse de on beş gün sonra Fransa'ya, Grenoble'a geçti, üç yıl kadar Fransa'da kaldı (1931-1935). İstanbul'a dönünce kısa bir süre Halıcıoğlu Ermeni Yetim Mektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı; ticaretle uğraşması için babasının açtığı toptancı tahıl mağazasını işletemeyerek birkaç ay sonra ticaretten ayrıldı; "yazı yazmayı iş saydığı için başka bir iş yapmamaya karar verdi". Bu arada, İkinci Dünya Savaşı sırasında bir ay kadar "Haber" gazetesinde adliye muhabirliği görevinde çalıştı (1942). Babasının ölümünden (1939) sonra, onun bıraktığı gelirle, annesinin Burgaz Adası'ndaki evinde yaşadı. "Modern edebiyata yaptığı hizmetlerden dolayı", Amerika'daki Mark Twain Derneği'ne onur üyesi seçildi; ertesi yıl siroz hastalığından öldü (11.5.1954). Annesinin ölümünden (1963) sonra, Burgaz Adası'ndaki ev "Sait Faik Müzesi" haline getirildi (1964); vasiyet gereğince Darüşşafaka Derneği'ne kalan eserlerinin geliriyle bir "Sait Faik Ödülü" oluşturuldu.

Sanat hayatına şiir yazarak başlayan Sait Faik, ilk hikâyelerini (Beyaz Mendil, Zemberek) Bursa Lisesi'nde okuduğu sırada yazmış; Avrupa'dan dönünce, çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı eserleriyle, hikâyeciliği meslek edinmiştir. Hikâye niteliği gösteren röportajlarıyla birlikte, o alandaki çalışmaları on bir kitapta toplanmıştır. Bunlar dışında bir roman, üç uzun hikâye yazmış, ayrıca bir de şiir kitabı yayımlamıştır. Hikâye: "Semaver" (1936), "Sarnıç" (1939), "Şahmerdan" (1940), "Lüzumsuz Adam" (1948), "Mahalle Kahvesi" (1950), "Havuz Başı" (1952), "Son Kuşlar" (1952), "Alemdağda Var Bir Yılan" (1954), "Az Şekerli" (1954), "Tüneldeki Çocuk" (1955), "Mahkeme Kapısı" (1956). Uzun hikâye: "Kumpanya" (1951), "Havada Bulut" (1952), "Kayıp Aranıyor" (1953). Roman: "Medarı Maişet Motoru" (1944), "Birtakım İnsanlar" adıyla (1952). Şiir: "Şimdi Sevişme Vakti" (1953). Çeviri: "Yaşamak Hırsı (G.Simenon)" (1954). Derlemeler: "Balıkçının Ölümü-Yaşasın Edebiyat" (1977), "Açık Hava Oteli-Konuşmalar-Mektuplar" (1980), "Müthiş Bir Tren-Çeviriler-Uyarlamalar" (1981), "Sevgiliye Mektup, Hikâyeler-Yazılar-Mektuplar-Konuşmalar" (1987), "Bitmemiş Senfoni, Bitmemiş Hikâyeler-Oyunlar-Mektuplar" ve "Sait Faik Kaynakçası" (1989).

Bilgi Yayınevi, Sait Faik'in gelişme çizgisini göstermek amacıyla, eserlerini ilk basılış sırasına göre yayımlamaktadır. Bu kitapta sanatçının en başarılı hikâyelerinden oluşan iki kitabı biraraya getirilmiştir.

sait faik fotoğrafı: ara güler

9 789754 940879

ISBN 975 - 494 - 087 - 8
2001 . 06 . Y . 0105 . 2035

KDV dahil